

Auteur(s) : Valla, Lorenzo

Présentation

Titre longLaurentii Vallensis Patritii Romani de falso credita & ementita Constantini donatione Declamatio
Lieu de publications. l.
Dates. d.

Les folios

En passant la souris sur une vignette, le titre de l'image apparaît.

139 Fichier(s)

Les mots clés

[Polémique](#), [Satire](#)

Les relations du document

Collection Déclamations humanistes en langue originale

[De falso credita & ementita Constantini donatione declamatio](#) est une version de ce document

---

Précisions sur l'exemplaire

LangueLatin
SourceBibliothèque universitaire de Bâle, Hauptbibliothek Magazin, UBH DK VIII
28:2
Format

- 131 p.
- in-8

Localisation du documentBâle, Bibliothèque universitaire de Bâle

Informations complémentaires

USTC[641167](#)

ContributeurPerona, Blandine (édition scientifique)

ÉditeurBlandine Perona (laboratoire Larsh / IUF) ; EMAN, Thalim (CNRS-ENS-Sorbonne nouvelle)

Droits

- Fiche : Blandine Perona (laboratoire Larsh / IUF) ; EMAN (Thalim, CNRS-ENS-Sorbonne nouvelle). Licence Creative Commons Attribution - Partage à l'Identique 3.0 (CC BY-SA 3.0 FR)
- Texte : Domaine public

Source de la numérisation[e rara](#)

Éléments d'analyse

DescriptionLorenzo Valla dénonce le caractère mensonger de la Donation de Constantin.

Mots-clés

- Polémique
- Satire

Notice créée par [Blandine Perona](#) Notice créée le 27/01/2023 Dernière modification le 13/03/2024

DONATIO

Anno Domini 315.
nis, quæ Constantini dicitur priuilegium: Bar
tholomeo Pincerno de monte arduo ad
Iulium. II. Pont. Max. interprete. 1503.

Vixit A. 1440. sub Eugenio 8.
LAVRENTII Vallæ, patritij Romani, contra
ipsum, ut falso creditum & ementitum priui
legiū declamatio: cū Vlrichi Hutteni equitis
Germani ad Leonē. X. Pōt. Max. præfatione. 1517.
1513.

NICOLAUS de Cusa Tit. sancti Petri ad uinc
cula, de donatione Constantini.

ANTONINVS archiepiscopus Florentinus,
de eadem re.

R. P. D. Hieronymus Paulus Catthalanus, iuris utri
usque doctor, ac cubicularius Alexandri. VI.
Pont. Max. de eadem donatione. *Alex. 6. obiit.*
1502.

Barbosa, Vol. 1. p. 112
de Barbosa, Ind. bibl. lect. 13, 2
Barbosa, Ind. B. 213: [Real. Catal. de u. B. 1620]
BTI SIC p. 745 [1520?]

BARTHOLOMEI PICERNI DE
monte Arduo, ad Iulium. II. Pontificē maxi-
mum præfatio edicti siue donationis diui
Constantini, quam ē græco in latinū
se assuerat conuertisse.

CVM inter legendum in hac tua celeberrima
bibliotheca, beatissime pater, occurrisset mi-
hi libellus quidam græcus, qui donationem Cōstanti-
ni continebat: æquum mihi uisum est, illū ē græco in
latinum conuertere, & cum tibi sanctissime pater
inscribere debere, qui uicarius Christi, & Petri, ac
Siluestri successor existis. Quippe cū multi sint, qui
falsam Constantini donationē esse asseruerint: inter
quos est Laurētius Vallensis, uir haud sanē inerudi-
tus, qui librū de falsa donatione Cōstātini scribere
ausus sit. Cuius opinionibus optime refragatur reue-
ren. Cardinalis Alexādrinus Iuris utriusq; cōsultissi-
mus, & illius obiecta diligētissime cōsutat. Existi-
mabat uir ille fortasse, ut quod ipse non legerat, nō
posset apud alios reperiri. Nec mirum, cum tantæ
mordacitatis extiterit, ut Aristotelē philosophorū
principē carpere nō dubitarit: & oēs linguæ latinæ
autores ita taxare, ut nemini pepercerit. Sed ne lō-
gior sum, Constantinum ipsum audiamus.

EDICTVM IMPERIALE SCRIP-
tum & datum sacræ & sanctæ catholicæ
& apostolicæ Ro. ecclesiæ à beato Con-
stantino, primo inter Imperatores
Christiano.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ
trinitatis, patris uidelicet & filij
& spiritus sancti. Imperator Cæ-
sar Flavius Constantinus in Chri-
sto Iesu unico eiusdem Trinitatis
saluatore domino & deo nostro,
fidelis, mitis, beneficus, Alemanicus, Gothicus, Sar-
maticus, Germanicus, Britannicus, Hunnicus, pius,
felix, uictor, triūphator semper Augustus: Sanctissi-
mo & beatissimo patri patrū Siluestro episcopo &
papæ magnæ urbis Romæ, & omnibus pōtificibus
successoribus eius in cathedra beati Petri usque ad
consummationē seculi sedentibus: Item omnibus re-
uerendissimis & religiosis catholicis episcopis, huic
sacræ & sanctæ Ro. ecclesiæ per hanc nostram Im-
perialem cōstitutionē subiectis: Gratia, pax, amor,
leticia, magnanimitas, misericordia ab omnipotente
deo, & patre, & Iesu Christo filio eius, & spiritu
sancto omnibus nobiscum. Quæ à redemptore &

A ij salua

CONSTANTINI

Saluatore nostro domino Iesu Christo, qui est filius
altissimi patris, per sanctos apostolos eius Petrū &
Paulum, mediante patre nostro Siluestro summo pō
tifice & catholico papa admirabiliter circa nos mi
serationibus illius facta sunt, manifesta narratione
per hanc imperialem nostram scripturam, deinceps
omnibus studuimus tradere ad cognitionem omnium
qui sunt in orbe terrarum populorum. Mansuetissi
me enim nostræ apparitionis ab intus, & ab ipso
corde procedit confessio. Primum quidem nostram
fidem præ se fert, quā à prædicto beatissimo patre
& intercessore nostro Siluestro catholico hierarcha
didicimus ad documentum intelligētiae omnium no
strum. Deinde & effusam super nos dei misericordi
am oibus nunciat. Scire enim uos omnes uolumus si
cut per prædictam nostram Pragmaticam constitu
tionem uobis declarauimus, nos ab Idolorum cultu,
que muta & surda & manu facta sunt, diabolicisq;
fictionibus, & ab omni satanæ pompa desilisse, &
ad integram Christianorum fidem, que lux uera est
& uita eterna descendisse: sicut nos ipse excelsus &
summus pater noster & magister Silvester admo
nuit: in deum patrem omnipotentem, factorem cæli
& terræ uisibilem omnium & inuisibilem. Et in
Iesum Christum filium eius unigenitū dominum no
strum,

DONATIO.

strum, per quē omnia facta sunt: Et in spiritum sanctum dominum & uiuificantem omnē creationem precipiens credere. Nos patrem, filium & spiritū sanctum sic confitemur, tanq̄ in perfecta trinitate, & perfectionem diuinitatis esse, & unitatem potentie, deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus, & tres unum sunt: tres igitur formę, sed una potentia. Perfectis igitur cœlestibus uirtutibus & omnibus terrenis materijs misericordi nutu ipsius sapientie, primo ex limo terrę hominem formans secundum imaginem & similitudinē sui ipsius, in paradiso hunc posuit deliciarum: cui inuidens serpens, antiquus inimicus & diabolus, amarissimo gustu inexperti ligni exulem fecit leticie illius. Illumq; cum expulisset non cessat sui ipsius mortiferis sagittis multis modis alios sagittare, ut abstrahens humanū genus à uia ueritatis Idolorum cultui, id est creationis, sed non creatori seruire omnes persuadeat: ut quos possibilis fuit sui ipsius machinationibus colligare, hos eterno supplicio tradat puniēdos. Sed deus proprie formationis miserationē capiens, misit sanctos eius prophetas, & per hos uite lucem, aduentum uidelicet filij eius, domini autem nostri, & saluatoris dei Iesu Christi annuncians. Nouissime autem misit & unigenitum eius filium, & uerbum sapientie: qui à

A 3 cœlis

CONSTANTINI

cœlis descendit propter nostrā salutē, & genitus est ex spiritu sancto & maria uirgine. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: nō deponens qd' fuit, sed incipiēs esse qd' nō fuit: deus perfectus, & homo perfectus: tanq̄ deus miracula perficiēs, & tanq̄ homo humanas passiones ferēs: sic uerbum hominem, & deus uerbum intelligimus. Doctrinis nostri patris Siluestri summi pontificis tanquam deum uerū, & hominem uerum eundē esse nequaquam est ambigendum. Eligēs igitur duodecim apostolos, hosq; innumerabiles populos antea supernaturalibus miraculis illustrauit. Confitemur ipsum dominum nostrum Iesum Christum adimpleuisse leges & prophetas, passum & crucifixum esse secundum scripturas, tertia die a mortuis resurrexisse, assumptū esse in cœlos, sedere a dextris patris, illinc uenturum iudicare uiuos & mortuos, cuius regni non erit finis. Hec est nostra orthodoxa fides a beatissimo patre nostro Siluestro nobis antea lata. Admonemus igitur omnem populum, & diuersa gentiū genera, hanc fidem detinere, colere, prædicare, & in sanctæ Trinitatis nomine baptismatis gratiā assequi: & dominum nostrū & saluatorem Iesum Christū, qui cum patre & spiritu sancto in infinita secula regnat reuerēti corde adorare: quē beatissimus pater noster
Siluester

DONATIO.

Silueſter catholicus hierarcha prædicat. Ipſe enim
 dominus noſter mei peccatoris miſertus, miſit ſan-
 ctos apoſtolos eius nos uſitatuſos, & luce ſplendoris
 eius nos illuſtrauit, & tenebras attrahens ad ueri-
 tatis cognitionem me peruenire dignatus eſt. Quo-
 niã grauis turpitudò lepræ omni mei corporis car-
 ni inſiliit: multisq; cõuenientibus medicis cura mihi
 adhibita eſt, & horum nullius ſtudio ſanitatem aſſe-
 qui potui. Ad hæc, acceſſerunt mihi & ſacerdotes
 Capitolij, oportere dicẽtes cisternam in Capitolio
 fieri, & hanc innocenti ſanguine & calido impleri,
 illicq; lauari, ſic mundationem aſſequi poſſe. Secun-
 dum documenta igitur ipſorũ, cum multi innocẽtes
 infantes congregati eſſent, & uellent impij & ſacri-
 legi ſacerdotes ipſos iugulare, & illorum ſanguine
 cisternã implere: lachrymis matrũ illorũ noſtra ſe-
 renitas intendẽs, ſtatim rem nephãdam exhorruit.
 Illasq; tũc ego miſeratus, matribus tradi filios iuſſi:
 uehiculaq; exhibens, & dona concedens, gaudentes
 ad propria remiſi. Hic dies cum præteriſſet, & no-
 cturna quies ſuccederet, & ad ſomnũ opportunitas
 inuitaret, adſunt ſancti apoſtoli Petrus & Paulus
 mihi dicẽtes: Quoniã ad peccata pcedere nõ permi-
 ſiſti, & innocẽtis ſanguinis effuſionẽ es abominatus:
 a Chriſto domino & deo noſtro miſſi ſumus, dãtes

A 4 tibi

CONSTANTINI

tibi cōsiliū per quod sanitatem resumes. Audi igitur nostrum mandatū, & fac quod te admonemus. Huius urbis episcopus Silvester tuas persecutiones fugiens, in cauernis lapidum cum proprijs clericis occultatur in monte Sorate. Hūc ad teipsum accersens, demonstrante illo ueram religionis cisternam addisces: in qua cum tertio immersus fueris, omnis uis lepræ te derelinquet. Quo facto hanc retributionem econtra metire saluatori tuo, ut tuis mandatis omnes in orbe terrarum ecclesias renoues: & tu in hac parte teipsum purga, ut omnem Adolorū infelicitatem relinquens, solū uiuētem & uerū deum, qui solus est uerus deus, colas, & adores, & illius uoluntatem adimpleas. Experges factus igitur secundū quæ ordinata fuerant ab apostolis, operatus sum: accersensq; præcipuum & præclarum patrem Siluestrum catholicū papam, qui nos illuminauit, omnia ipsi à sanctis apostolis mandata mihi uerba declarauit, quæ suūq; ab ipso qui dii essent Petrus & Paulus qui appellantur. Dixitq; ille: Non uere deos hos appellari, apostolos autem saluatoris nostri & domini Iesu Christi esse asseuerauit. Rursus incepti interrogare beatissimum papam, si quæ manifestæ horum apostolorum essent imagines, ut ex pictura igitur possumus cognoscere, si possibile est, illos esse quos
à reue

DONATIO.

à reuelatione didicimus. Tunc ille omni reuerentia dignus pater, diuinorum horum apostolorum imagines per proprium diaconum afferri iussit: quas aspiciens, & aspectus illorum quos in somnis uideram, in imaginibus perdiscens, magna uoce coram meis satrapis confessus sum, hos illos esse in somnis mihi uisos. Ad hæc beatissimus hic pater noster Siluester urbis Romæ episcopus, tempus nobis poenitentiæ terminauit in uno cilicio, intra nostrum Lateranense palatium: ut omnia quæ à nobis impie operata sunt, & iniuste perpetrata, ieiunijs, uigilijs, lachrymis, & orationibus apud dominum deum & saluatorem nostrum placaremus. Deinde clericis imponētibus mihi manus, usque ad ipsum pōtificem perueni. Illic autem renuncians satanæ pompas, & opera eius & omnia idola manufacta, credere in unum deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, uisibilem omnium & inuisibilem, & in unum dominum Iesum Christum, filium dei unigenitum, dominum nostrum, qui genitus est ex spiritu sancto, & Maria uirgine, spontanea uoluntate coram omni populo confessus sum. Benedicto autem lauacro, illic mensurabili demersione salutarem aquam mundauit. In sinu autem lauacri positus manum tangentem me à cœlo proprijs oculis aspexi: sub qua mundus resurgens ab

A 5 omni

CONSTANTINI

omni lepræ turpitudine, me ipsum mundatum esse
cognoui: ablatum autem me à uenerando lauacro,
albis pallijs induerunt, septiformeque spiritus sancti
signaculum præbuit beati chris matis unctiõne, & si
gnum sanctæ crucis meæ fronti signauit, dicens: Sigil
lat te deus fidei eius signaculo, in nomine patris &
filij & spiritus sancti. oisq; clerus respondit, Amen.
Et addidit pötifex: Pax tibi. Primo igitur die postq̃
cœpi ministeriũ diuini baptismatis, & post me delã
mei corporis à lepra, cognoui non esse alium deum
præter patrem, & filiũ, & spiritum sanctum: quem
beatissimus pater Siluester prædicat, trinitatem in
unitate, unitatem in trinitate. Omnes enim dij gēti
um, quos superius colui, demonia opera manuũ ho
minum manifeste demonstrantur. Ad hæc quantam
potestatem ipse saluator noster proprio apostolo
beato Petro præbuit in cœlo & in terra, manifeste
nobis ipse uenerandus pater exposuit, quando illum
fidelem inueniẽs in interrogatione dixit: Tu es Pe
trus & super hæc petrã: edificabo ecclesiã meam,
& portæ inferi non præualebunt aduersus eam.
Consyderate potãtes, & auribus cordis attendite,
quid bonus magister & dominus proprio discipulo
adiunxit, dicens: Et dabo tibi clau's regi cœlorũ:
& quodcumq; ligaueris super terram, erit ligatum
& in

DONATIO.

Et in cœlis. Admirabile uerbū et gloriosum, et super terram ligare et soluere, et in cœlis ligatum esse et solutum. Hæc igitur beato Siluestro docente cognoscens, et beneficentijs ipsius beati Petri integerrime sanitatem sentiens corpori redeuntem, dignum iudicauimus, cum omnibus nostris satrapis, et uniuerso senatu et optimatibus, et cuncto Romani imperij subiacenti populo: ut sicut beatus Petrus uicarius apparet cōstitutus in terra à filio dei, sic à nobis et a nostro regno locū tenētes principis apostolorū suscipiāt, datū ipsis potestatis principatum maiorē, quam nostra in terra serenitas et regnum ab omnibus habere cognoscitur. Elegimus enim ipsum apostolorum principem, et eius successores proprios nobisipsis ad deum esse patronos: et sicut nostrā in terra imperialē potestātē, sic et illius sacrā et sanctā ecclesiā Ro. decreuimus colere cū reuerentia: et sacratissimā cathedrā beati Petri magis quā nostrū regnū et terrenā sedē exaltare: tradentes ipsi potestatem et gloriæ dignitatem, uigorem et efficaciam, et honorificentiam imperialem. Atque decernētes sancimus principatum habere super quatuor præcipuas sedes, Antiochiæ, Alexandriae, Constantinopoleos, et Hierosolymorum. Item super omnes in uniuerso orbe terrarū dei ecclesias: et ponti

CONSTANTINI

Et pontificem pro temporibus existentem, ipsius sacre et sancte Ro. ecclesie excelsiore esse, et principem omnium sacerdotum, qui sunt in uniuerso orbe terrarum. Et omnia quorum curam habere oportet ad diuinum cultum uel robur Christianorum fidei, huius iudicio gubernari. Iustum enim est, caput principatus sanctam habere legem, ubi sanctarum legum legislator saluator noster beatum Petrum mandauit apostolatus habere cathedram, ubi crucis lignum, et ipse sustinens beatę mortis piaculum bibit, imitator proprii magistri et domini factus. Illic usque ad finem et continue magistrum querant, ubi sanctum magistri corpus quiescit. Illic gentes pro confessione nominis Christi colla inclinent, ubi horum magister beatus Paulus apostolus pro Christo colulum extendens, corona martyrii coronatus est. Illic supini et humiliati cęlestis regis et dei et saluatoris nostri Iesu Christi officio seruiant, ubi superbe terreni regis potestati seruebant. Quorum gratia scire uolumus omnes in orbe terrarum gentium populos, quod nos intra Lateranense nostrum palatium templum ereximus ipsi saluatori nostro et deo et domino Iesu Christo, ab ipsis fundamentis cum baptisterio. Sciatisque et duodecim cophinos terre illinc nos propriis humeris extulisse, equales numero duodecim

DONATIO.

decim apostolis: ædificauimusq; ecclesias & beatis Petro & Paulo primis apostolis, quas argento & auro decentes & ornatas cōstituimus: ubi & sacratissima ipsorum corpora sepelientes magna cum reuerentia thecas ipsis ex electro, cuius nulla elementi potentia est fortior, construximus: crucemq; auri purissimi, & ex margaritis preciosis factam, per utranque thecam imposuimus, aureis clauis affigentes: quibus ecclesijs pro continuatione luminariorū possessiones & agros contulimus, & nostro imperiali & diuino mādato in oriēte & occidēte, septentrionali & meridionali climate, in Iudæa uidelicet, Asia, Thracia, Græcia, Aphrica, Italia, & in diuersis insulis nostrā ipsis libertatem concessimus: sic uidelicet, ut per manus beatissimi patris nostri pontificis Siluestri & eius successores omnia disponantur. Exultet igitur nobiscum oīs populus, omnia in orbe terrarum gētium genera admonemus, ut nobiscum & saluatori nostro Iesu Christo infinitas gratias cōfiteatur: quoniam ipse deus in cœlo superius, & in terra inferius, per sanctos apostolos cū nos uisitasset, sanctum mysterium baptismatis & corporis sanitatem nos dignos fecit suscipere. Pro quibus etiā præbemus ipsis sanctis Apostolis, & dominis meis beatissimis Petro & Paulo, & per hos beatos Siluestro

CONSTANTINI

uestro nostro patri & summo pōtifici, & catholico
urbis Romæ papæ, & omnibus pōtificibus successo-
ribus eius usque ad consummationē mundi, in cathe-
dra beati Petri sedentibus: & in præsentiarum tra-
didimus, primum quidem Lateranēse nostri regni pa-
latium, quod omnibus in orbe terrarū palatijs præ-
fertur, & eminent. Deinceps diadema, id est, coronā
capitis nostri. Similiter autem & phrygium, id est,
mitram, necnon superhumerales, uidelicet lorū, quod
imperiale collum circumdare consuevit. Item purpu-
ream chlamydem & coccineam tunicam, & impe-
rialia omnia indumenta, & imperialium præfidenti-
um equitum dignitatem: conferentes ei imperialia
sceptra, simulq; cuncta signa atque banna, & diuer-
sa ornamenta imperialia, & omnem in processioni-
bus imperialis culminis gloriam & potestatem.
Reuerendissimis autem uiris clericis secundum di-
uersos ordines huic sacræ & sanctæ Romanæ eccle-
siæ seruientibus, illam circumspectionem & proprie-
tatem potētiae & præexcellentiæ habere sancimus,
cuius amplissimus Senatus noster uidetur gloria ad-
ornari, id est, patricios & consules ipsos effici, nec-
non & cæteris dignitatibus imperialibus eos pro-
mulgamus decorari: & sicut imperialem exercitū,
sic & clerum sanctæ Romanæ ecclesiæ adornari
decreu

DONATIO.

decreuimus. Et quemadmodum imperialis potentia diuersis officijs, cubiculariorum, ostiariorum, & excubitorum decoratur, ita & sanctam Romanam ecclesiam decorari uolumus: & ut amplissime pōtificale decus præfulgeat, deceruimus, & ut clerici eiusdem sanctæ Ro. ecclesiæ mappulis & lintheaminibus, id est, candidissimo colore decoratos equos equitēt: & sicut noster Senatus calciamētis utitur cum ulonibus, id est, candidissimo lintheamine illustrentur, & ita cœlestia sicut terrena, ad laudem dei decorētur. Præ omnibus autem licentiam tribuimus ipsi sanctissimo patri nostro Siluestro, urbis Romæ episcopo papa, & omnibus post ipsum in eius successione uenturis per superuenientia secula beatissimis pontificibus, pro honore & gloria domini nostri Iesu Christi, in magna hac catholica potestate, si aliquem circumspecti nostri Senatus uoluerit inter religiosos clericos connumerare, nullum eorum, qui ad hoc uocantur, propter superbiam ordinem hunc excusare. Sancimus etiam hoc omni reuerentia dignum, patrem Siluestrum summum pontificem, & omnes pōtifices successores eius, diademate, uidelicet corona quam ex capite nostro ipsi præbemus, ex auro purissimo & lapidibus preciosis & margaritis constructam, uti debere, & in capite gesta

C O N S T A N T I N I

te gestare, ad gloriã dei, pro beati Petri reuerentiã.
 Quoniam autẽ ipse beatissimus papa in corona cler-
 ricatus, in tonsura capitis, quam pro reuerentiã bea-
 ti Petri habet, non uerecundatus est ex auro uti co-
 rona: nos phrygium in hoc cãdidissimo colore splen-
 didam domini resurrectionem signãtes, sacratissimo
 eius uertici proprijs manibus imposuimus: & frenã
 equi huius detinentes pro reuerentiã beati Petri, stra-
 toris officiũ illi exhibuimus: statuente eodem phry-
 gio oẽs eius successores singulariter uti in processio-
 nibus ad imitationem imperij nostri. Vnde ne ponti-
 ficalis apex uilescat, sed magis quam terrenum re-
 gnũ ipse dignus & gloria & potentia decoretur:
 ecce palatium nostrum (ut ante dictum est) & ur-
 bem Romanã, & totius Italiã & occidentalium re-
 gionum prouincias, loca, ciuitates, sepenumero præ-
 dicto beatissimo patri nostro Siluestro catholico
 Papæ tradentes: & cedẽtes huius & successoribus
 eius pontificibus potestati & iudicio, & per diuinũ
 nostrum pragmaticum edictum decreuimus dispo-
 nenda, atque iuri sanctæ Romanæ ecclesiæ concedi-
 mus permanenda. Vnde congruum iudicauimus no-
 strum regnũ & huius gloriã ad oriẽtales regio-
 nes transferre: & in urbe Bizantio optimo loco in
 nostro nomine urbem ædificantes, illic nostrum im-
 perium

DONATIO.

perium constituere: ubi sacerdotum principatus & Christianæ religionis caput à cœlesti rege est constitutum, non esse iustum illic potestatem habere terrenum regem. Hæc igitur per hanc nostram sacram scripturam, & alia diuina decreta determinata & roborata, usq; ad mundi consummationem illibata & inconcussa permanere decreuimus. Vnde coram uiuente deo, qui nos regnare præcepit, & coram terribili eius iudicio obtestamur omnes nostros successores imperatores, uel cunctos optimates, satrapas, etiam amplissimum Senatuum & uniuersum populũ in toto orbe terrarũ, nũc & in posterum nulli eorũ quoquo modo licere, aut cõfringere, uel in quoquam conuelli. Si quis autem (quod non credimus) in hoc temerator aut contẽptor extiterit, æternis condemnationibus subiaceat immodatus, sentiatq; sibi ipsi cõtrarios sanctos dei & principes apostolorum Petrũ & Paulum, in infimo inferno cruciandus: deficiatq; cum diabolo & omnibus impijs. Huius autem imperialis decreti paginam proprijs manibus roborantes, super uenerandum corpus principis Apostolorum beati Petri manibus proprijs imposuimus. Illic dei Apostolo promittentes, illibata nos hæc omnia conseruare, & nostris successoribus & Imperatoribus per nostra mandata conseruãda relinquere: &

B beato

CONST. DONATIO.

beato patri nostro Siluestro, & catholico papæ, &
per ipsum omnibus eius successoribus pontificibus,
domino & deo & saluatore nostro Iesu Christo
placide annuente, eterne & feliciter his hæc in pos
sitione futura, imperiali subscriptiõe, diuinitas uos
conseruet in multis annis sanctissimi & beatissi
mi patres. Datum Romæ, tertio Calend.

Aprilis, domino nostro Flauio Con
stantino Augusto, & Galli
cano uiris cõsulibus &
clarissimis.

FINIS.

VL RICH I

HVT TENI IN LIBELLVM

Laurentij, contra effictam & emētitam

Constantini donationem, ad Leonem

X. Pontificem Maximum

Pr. efatio.

Andem eorum, qui a diuulgando
Laurētij Valle in Constantini do
nationem libello deterrebant opi
nionem, tua peruicit splendida &
cōsolatiōis plena pmissio, pōtificia
tus tui initio, iubēte te, expressa,
pater beatissime. Postq̄ tu semel enī, cōticescēte iam
bellica Iulij secundi tuba, ueluti pacis percusso cym
balo, orbem Christianū ad spem libertatis erexisti,
omnia omnes quae licere sciunt, usurpāda sibi putāt.
Ego uero etsi ante persuasus eram, si te cōtingeret
summa rerum pcesse (quādoquidē sic coluisti opti
ma semper studia, ut tuus in ijs profectus, cum eru
ditissimorum hoc tempore uirorum doctrina equa
ri facile mereatur) nō passurum, ut ex ueterum mo
numētis quicquā te pontifice depercat: tamē ubi
illam legi, publice in Italia propositam inscriptionē,

B 2 Leonē

VL. HVT TENI AD

LEONI DECIMO PONTIFICI MA
XIMO, RESTAVRATORI PACIS,
exilui repente quodã concitatus mirifice inopinato
gaudio, mihiq; redditus, ex diuturna prius animi cõ
motione: qd' uiderẽ indigna multa sub tyrannis pōti
ficibus ppeti nationẽ hãc. Itaq; gratulor huic ætati,
quæ te auspiciatissimo pacis suborto sydere, ex diu
turna tyrannidis caligine, ad nouam libertatis lucẽ
respicit. Te uere pontificem autem, qui pacem ad
fers: quam qui non habuerunt antecessores tui, pon
tifices non fuerunt. Neque enĩ sequebantur Christũ,
qui pacem suis dedit, eandemq; hereditariam reli
quit: Pacem inquit meam do uobis, pacem meam
relinquo uobis. Igitur & uicarij eius non fuerunt,
cuius uicem non tenuerunt: Dei enim regnare, est
pacem tenere: immo alienissimi fuerunt a Christo,
cuius adspernati studia, diuersum uitæ genus secuti
sunt. Illius pax est enim, hi bella sequebantur. Ille
seruare docendo homines studuit, hi perdere armis
fatagebant. Ille suum cœleste regnum esse ostendit,
hi primo loco mundi imperia quesuerunt. Ergo nec
beati fuerunt, quia pacifici nõ fuerunt. Nec filij dei
fuerunt: quia beati, Christus inquit, pacifici, quoniã
uocabuntur filij dei. En per te restauratam pacem
igitur, quæ istorum peruersitate collapsa ferebatur.

Atq;

Marth. 5.

LEONEM X. PRAEFATIO.

Atque hanc literati imprimis homines magno acceperunt exhibente te gaudio. Deinde ij quoq; a quibus iniuste ablata per fraudem multa fuerant, cupidissime complexi sunt. Venit enim cum pace una, restituyente te, iusticia: quoniam iuxta Prophetae uerbum, hoc potissimum tempore iusticia & pax osculatae sunt. Venit & fides, & illa uenit temporis filia. Veritas: ac regie abunde uirtutes, clementia & mansuetudo. Vides quot simul honorum autor fueris Leo decime? Tu pacem adferes, pacis simul, hoc est, optimarum artium inuexisti studia. Et iusticiam reddidisti: quia in pace leges sunt, ex legibus uero iusticia est. Et libertatem reduxisti: quam comitata ueritas magno & ipsa temporum tuorum hominibus emolumento fuit. Pax etenim esse in tyrannide nulla potest, quia fides non est: Nec iusticia esse potest, quia suum cuique non est, & quia leges opprimunt tyranni: nec uerum dicere licet, quia libertas non est. At nunc uere liberi sumus: quia pacem habemus: quam habente, pacis quoque adhibebimus studia. Quod sub Iulio igitur bellorum autore non licuit, ut esset haec tranquillitas, id sub te pacis restauratore usurpabimus, ut in literis coquiescamus. Proinde in lucem prodeat, si quid diu latuit: & eo maiori cum fiducia prodeat, quanto quidq; uerius, quantoq; sym-

Temporis
filia ueritas.

postea
dicitur.

VL. HVT TENI AD

vere magis scriptum est. Qualis hic est liber: quem
 alij iccirco non tulerunt pontifices, quia uerum au-
 dire noluerūt: tu iccirco amabis, quia ueritatis iam
ante poculum nobis propinasti. Nam ad te meliore
 conscientia pontificem quid pertinet, quod contra
 Ecclesiastici status dignitatem scriptus ab illis fere-
 batur? Aut quod in Pontifices maledicum esse dice-
 bant? Profecto enim neque fuerunt pontifices illi,
 qui finxerunt Constantini donationem: quia pasto-
 res non fuerunt. Neque ecclesia fuit quæ eā accepit:
 quia Christifidelium conuentus non fuit. Si fuissent
 pastores enim, pauissent oues Christi, non deuoran-
 do inuasissent. Et si ecclesia fuisset, utiq; uocasset ad
 uitam & libertatem gentes, nō sub iugum traxisset
 imperia & nationes. Sic illa enim loquitur: Venite
 ad me omnes, qui concupiscitis me, & a generatio-
 nibus meis adimplemini. Certe implet quos accepit
 hæc: ille malignantium conuentus inanibat, & ex-
 hauriebat. Tum pastores esse bonos uicarios suos
 iussit Christus, non uoraces lupos. Sic Petro dixit
 enim: Petre amas me, pasce oues meas. Pasce dixit
 oues meas, nō deuora plebem meam, sicut escam pa-
 nis. Et in apostolatū uocatus, faciam uos, inquit,
piscatores hominum: hoc est, faciā ut prædicando,
& bona exempla edendo, alliciatis ad ueritatem
 errantes

*Ecclesia. in. m. h. i. h.
 alius quam
 Christianorum
 conuentionis.*

*Beni uicarij
 no lupi
 uoraces pasto-
 res. i. iugum
 fac dominum
 ee debebat.*

Matth. 9.

LEONEM X. PRAEFATIO.

errantes à fide. Quod quia tu sequeris, ad officium rediſſe hunc ordinem, te id efficiente, te pacem, te libertatem, te iuſticiam, & ueritatem reuocante, gaudeamus & exultamus. Quae letior nãq; audiri uox potuit? Quod ſuauius uerbum? Itaque paruo negotio, puta uno propoſito uerbulo, magnam ſuſtulisti è medio hominum ueſtrorum indignationem, uehementem compoſuiſti animorum motus, exitia interuertisti, tumultus compeſcuſti. Quod futurum igitur fuit, ſi in malum aliquem pontificem incidiſſent hæc hominum cogitationes, ut ui & uiolentia eriperemus ab iniuſtis poſſeſſoribus multa: hoc per te factum eſt, ut citra turbam quieſcendo conſequamur omnia. Vides quale tuum factum interpretor uere pontifex Leo? Quod armis perſequendum erat, id beneficentiæ acceptum tuæ reſerre licet. Qui propter deſinant quidam metuere, ne tu egre ſeras, ſi adatur hic denuo liber: quod illi ante præpoſteri pōtiffices, ne haberetur in manibus, uetuerūt. Nihil eſt tibi enim cōmune cū illis: quia nihil fuit ipsis cū Christo. Nam illi ſub fraudis ſuco ſecularia ad ſe imperia traxerūt: tu in ſyncero ueritatis ſplēdore cœleſtē dominationē, id eſt, pacis regnū aperuiſti. Per te illa igitur Chriſtiana reuiuifcit ueritas: quæ cum

B 4 oppreſſæ

V L. H V T T E N I A D

oppressa diu fuerit, nunc se colligit, & captiua iam-
pridem ab illo reducta obscuritatis carcere, lucē re-
uidere meretur. Qua fiducia elatus, audet ab inferis
exurgens Valla, in hominum aures atque oculos re-
cipere sese: ob id magis etiā quod fuit tuis olim ma-
ioribus charus: a quibus ut hanc ueluti hæreditari-
am accepisti uirtutē, ita in alijs minime degeneras.

*Politia
Cosmo*

Nam sicut eruditione illum magistrum tuum Polie-
tianum refers, ita moribus ab atauo Cosmo alienus
minime uideris. Cuius quemadmodum prima laus
fuit, quod in sua ciuitate unus omnia potuit, non oīa
uoluit: ita tuum quoque encomion esto, quod cum re-
gnare ut Imperator posses, custodire ut pastor ma-
uis. Sed in Cosmo fuit hoc imprimis admirandum,
quod ineruditus ipse coluit eruditos, undique ad sese
accersens, & ope atque opibus iuuans: Laurentius
uero pater & coluit doctos, & fuit ipse doctrina in-
ter primos suæ ætatis commemorandus. Felicē hanc
igitur domum, quæ iuuandis instituta est literis. Cui
alteri enim debentur seculi huius dotes? Cuius alte-
rius beneficio reuocatae ab interitu græcæ pariter
ac latinæ sunt literæ? Ut soli sint in Italia Florētini,
quos tanto accepto cōmodo, tyrānorū pœnitere nō
debeat. Scilicet charus fuit maioribus tuis Valla,
cum uiueret: tibi ob illorum reuerentiā, ne mortuus
quidem

LEONEM X. PRAEFATIO.

quidem negligendus est. Vbi sunt illi itaque metuen-
dum qui putabāt, ut serres tu operis huius diuulga-
tionem? Quasi uero unquam ab animo tuo recepta
sit fraus eorum, qui scelerate mentiti sint de Cōstan-
tino: aut non is sit libellus hic, qui legi ab omnibus
non possit tantum, sed necessario debeat etiam: cum
permagnus sit ex eo fructus, dū ueritas pernoscitur.
At maledicus est: immo uero iccirco bonus, quia in
malos acerbus est. At in pontifices impius est: imō
in tyrannos eius. Nam si praemia debentur apud
Graeciae ciuitates tyrānicidis, quid ijs dabimus, qui
tyrannidem quoq; ipsam impugnant? Aut si pietas
est amare patriam, quomodo impie agit qui hostem
illius odit? An non fuerunt Christianorū hostes illi
pontifices, qui omnium ad se opes traxerunt, omni-
bus liberis seruitutem moliti sunt? Qui imperio re-
ges, pecunia ciues dispoliabant? Qui palliatos nobis
ab urbe tanto patrimoniorum nostrorum dispendio
episcopos mittebant? Aut uicarij fuerunt Christi,
qui illius uicem non gesserunt: quo de scriptum est:
In pace factus est locus eius? Vel si tyranni sunt qui
in liberos imperium sibi desumunt: quis hoc magis
facit, quam is, qui libertatis conseruatorem, hoc est
Romanorum principem in seruitutem adserit? Ergo
non maledicit pontificibus Valla, sed in tyrannos ue-

B 5 ra dicit:

VL. HVT TENI AD

ra dicit: ob idq; tibi ualde placere putari debet: fã
 bi inquam hoc genere, his maioribus edito, hac eru
 ditione, hoc etiam nomine prædito. Non debet ex
 Medicibus uni conuenire mendacium. Et in tantam
 doctrinam peruersitas non admittitur. Nec si audis
 humilitatem ad sese accepit Leonina magnitudo,
 quæ hanc uersat in ore Græci poëtæ sententiam:
 Λεύκωδῃ ἀνελεύθερον, ἀλκίβεια γυναικίον. Præ
 zerea hoc in libello, si usquam, ostendit Laurentius,
 qui uir, quanto præditus animo fuerit: qui maxi
 mo etiam proposito, ut illa tempestate, periculo,
 ueritatem deserere noluit: quanto rectius & Chri
 stiane magis, quam ille nuper asinus, qui Iul. secun
 do pulchræ illius donationis priuilegium, quod è
 Græco transtulisse dicit se, cum nos græce scriptum
 esse ignoraremus, nō citra doctissimi uiri, & se per
 omnia melioris contumeliam dedicauit. Ad senten
 tur ille enim, ut uni placeret: hic uerū dixit, ut mul
 tis prodesset. Quid ad Christiani hominis & boni
 uiri perfectionem deest? Quam te non nouerunt igi
 tur, qui metuunt ingratum hunc fore tibi Valle la
 borem. Si nossent enim, non ex prædonum pontificiæ
 moribus tuam æstimarēt uitam. A quibus ego mul
 tum dissentio, & cū tuā prædicari famā audio, &
 hanc optime opinionis plenam promissionem ubi
 considero.

De asinis.

LEONEM X. PRAEFATIO.

considero. Restauras tu enim pacem. At pax esse inter raptores, & eos à quibus rapitur, nisi suū red datur, nulla potest. Neque tu, nisi rem ipsam presta re uelles, inania nobis proponeres uerba. Itaq; sic opinor ualde succensuisses tu mihi, si non tam contra animi sententiam mei, quam etiam contra com munem omnium sensum (quis est enim qui ita sen tiat?) probassem apud te piaculare figmētum, quod de Constantino mentiti sunt illi pseudopontifices, qui occidentis imperiū cum urbe Roma gentium do mina, concessum ab hoc sibi contenderunt. Quorum in hoc porissimum audaciam miror, quod ueritatem non sunt id affirmare, quod crediturum neminē scirent. Sed Germanis persuasuros se putabāt, utpote quos cerebrum non habere fama est: atq; igitur ingenio usi non sunt. Quippe si fuisset cum alijs sibi genti bus negotium, utiq; nō sic frigida esset haec effictio, & cauti⁹ moliti hoc commentum essent: nisi repe ritur qui ostendat ex imperatoribus ulli, antequam ad Germanos perueniret imperij nomen, intenta tam fuisse hanc fraudem. Nimum me ergo, nimum proh Christe poenitet ibi maiorum nostrorum: qui sic obtusi fuerunt, ut eos falleret captio, pueris eti am cognitu facilis. Sed eo maiori fraus illorum odio digna est, quo deterius simplicitate abusi sunt nostra.

Pseudopontifex.

Ada.
Capitulum sine
cerebro.

VL. HVT TENI AD

uoftra. Tuã uero beatiffime Leo, quis fatis admira-
 ri poteft felicitatem: in quo iftam uerti contigit in
 melius pontificũ mutationem? Habebit enim melio-
 res ab hoc tempore Pontifices ecclefia, nifi non ex
 animo fiat ifta promiffio: fed ex animo fit. Atq; igitur
 quedam eft hæc iniuria tua ab ijs, qui uel dubi-
 tant, contra impudentiffime effectam Cõftantini do-
 nationem fcribentes, an laturus fis. In illos uere de-
 teftandi ſcleris commẽtores pontifices, omnia acer-
 biſſima dicta, omniaq; ferociſſima facta conueniunt.
 Quid ni? In depeculatores, in fures, in tyrannos, in
 latrones. Quis uiolentior enim litro eſt, quam qui
ita rapit, ut rapiendi modum nullum ſtatuat? Hi fue-
 runt qui in minimo arrepta occasione, ad immoſum
 progreſſi ſunt diripiendi licentia. Qui gratias ue-
 num expoſuerunt: qui condonationes, qui diſpenſa-
 ſationes, & infiniti generis bullas qui uendiderunt
 tanto iam tempore. Qui in peccatorum remiſſione
 precium ſtatuerunt, & in pœnis inferorum inuene-
 runt ſibi lucrum. Qui ſacerdotia hic, eleemoſynam
parentum noſtrorum paſſi ſunt ab ſe mercari. Qui
 Germanis perſuaſerunt epifcopos nõ eſſe, qui ab ſe
 pallia non emerint, multis aurcorum milibus. Qui
contenti non ſunt exigere extra ordinem quotannis
ſemel, ſed mittebant quoties in mêtẽm ueniſſet, qui
 collige

Depingit
 ſimiles
 illos
 Pontifices

LEONEM PRAEFATIO.

colligerent alijs alij de causis: nonnulli quasi bellum
 apparatus contra Turcas: alij ut templum, quod
 perfici non curant, Romae diuo Petro extruāt. Qui
 cum haec omnia facerent, tamē salutare se uulgo bea-
 tissimos & sanctissimos uolebāt: nec aliquid in suos
 mores dici patiebantur, nedum fieri. Si quis uero li-
 bertatis meminisset, aut si quis rapientibus impedi-
 mētum, aut moram si quis omnino obieciisset, in eius
 se uiebant animam, perdentes aētutum. His talibus
 iam insatiadis latronibus, tam immittibus tyrānis,
 nonne inimicum tibi ualde putas, si quis te inserat
 Leo maxime: Aut non optime de statu pontificio
 meritus uidetur, qui te magna uoce, quia nihil cum
 illis commune habeas praedictet: illis contra omnia
 quae ad successionem Petri attinent, detrahat? Vel
 non benedices illi pacis restaurator, qui his maledi-
 xerit bellorum & seditionum autoribus? Quinimō
 te noui, maledices his ipse, ut in quemlibet eorum
 conueniat propheticū hoc: Dilexit maledictionem,
& uenit ei: noluit benedictionem, & elongabitur
ab eo. Sic maledicendo perdebant illi enim animas
 hominum, quasi non esset deo chara haec possessio.
 Ergo non fuerunt pastores: quia non custodiebant
 animas, sed perdebant: & circumeuntibus domini-

Ar. h. m. m.

*Ευχαριστια
 πορ*

CH. 17

*Pastoris no e animas
 perdere. sed custodie.*

VL. HVT TENI AD

eum gregem lupis obijciebant Christi oues. Non pascitores fuerunt illi inquam, sed lupi: non custodes, sed proditores & fures. Quamobrem iure optimo maledicere illis licet: quia deo curæ nō sunt, quibus pax dei curæ non fuit. Tandem igitur pontifex in ecclesia non fuit, quāmdiu pax non fuit. Quinetiam nec dicere bene, nec facere licebat, quāmdiu quidem illi grassabantur per ouile dei uoraces lupi. Ille deus stabant uineam domini singulares feræ: Illi dominabantur orbi Christiano incomparabiles tyranni: quibus de Hieremias dicit: Pastores multi demoliti sunt uineam meam, conculcauerunt pariem meam.

Hece:

Nam si tanto quisq; peior tyrannus est, quanto ex ciuium corporibus plura, ut tutus ipse grassetur, necauerit: quid de illis dicendum est, qui ut opes haberent, animarum passim cædem instituebant? Qui ob adsertam ueritatem, non corpora hominum trucidare contenti erant, sed illam perimebant etiam amicitiam dei animam, sponsam dei, illud nobile iherosolymitanum spoliū, illam tanti laboris mercedem, illud sanguine Christi quesitum præmiū pessundabant, occidebant, deuorabant. Quibus nos uicissim non inuidebamus, quia potentes erāt: sed oderamus, quia nocentes. Tui uero amorē profundissime insitum iam
Christia

LEONEM X. PRAEFATIO.

Christianorum animis, quae satis erit alacritas beatissime Leo, ut ostēdamus? Tu ille orbis amor, illud humani generis delictum, restaurator pacis, bellorum extingtor, autor securitatis, turbarum sedator, pater studiorum, fons literarum, optimarum artium, *Fons literarum* felicis ingeniorum cultus reparator: quo de scriptum est per prophetam: Orietur in diebus eius iusticia et abundantia pacis. Quanto solidiorem hęc laudem complectuntur, quam illa nuper de suis bellis, suis triumphis decantata Iulio. Sunt enim laudabilia pontificis opera, illa ferocissima erant tyranni facta. Scilicet pontifex nemo fuit, qui secularia ad se regna quomodocumque etiam pertraxit: nec uicarius Christi aut Petri successor fuit, quisquis piaculum Constantini donationem, quae nec facta unquam est, nec fieri potuit, adseruit. Cuius ego improbationem, tantum abest ut impiam putem, ut uehementer pontificis dignitati detrahere eos existimem, qui hanc probent: tibi uero gratissimum facere me confidam, qui reiectum nuper et damnatum hac de re Valle libellum, ueluti ex tenebris in lucem, ab interitu ad uitam reuocem. Quin etiam ipsum tibi libellum dedico, ut testatum sit, quam te pontifice renata libertate, uerum dicere licuerit omnibus, uerumque scribere.

VL. HVTTENI PRAEFATIO.

scribere. Quod etsi non dubitem, quin ualde tibi
placeat: tamen ubi hoc publico aliquo testimonio
adprobatum abs te intellexero, dabo operam ut saepe
aliquid tale inueniam. Interea Christus Opt.
Max. sic bonum te, sic uerum pontificem nobis
diu incolumen seruet. Ex arce Steckelberg,
Calend. Decemb. Anno post
millesimum & quingentesi-
mum, decimo septimo.

FINIS.

Ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἄλλο

LAUREN

TII VALLENSIS, PATRITII RO
mani, de falso credita & eumentita Con
stantini donatione Declamatio.

Lures à me libri, cōpluresq;
emissi sunt in omni ferè do
ctrinarum genere. In quibus
quod à nōnullis magnisq; &
longo iam euo probatis au
toribus dissentio: cū sint qui
indigne serant, meq; ut teme
rarium sacrilegumq; crimentur. Quid tādē nūc
facturi quidam putandi sunt? quantopere in me de
bacchaturi? & si facultas datur, quam auide me ad
supplicium festinanterq; rapturi? qui non tantum
aduersus mortuos scribo, sed aduersus etiam uiuos:
nec in unum alterumue, sed in plurimos: nec contra
priuatos modo, uerumetiam contra magistratus. At
quos magistratus? nempe summum Pontificem: qui
non temporali solum armatus est gladio, regum ac
principū more, sed ecclesiastico quoq;: ut ab eo neq;
subter ipsum, ut sic loquar, clipeum alicuius princi

C pum

LAVRENT. VALLAE IN

pum protegere te possis, quo minus excommunicati-
 tione, anathemate, execratione feriare. Quod si pru-
 dēter, ut dixit, sic fecisse existimatus est, qui inquit:
 Nolo scribere in eos, qui possunt proscribere: quan-
 to mihi magis idem faciēdum esse uidetur in eū qui
 ne proscriptioni quidem reliquerit locum, quiq; in-
 uisibilibus me potestatis suae iaculis persequatur: ut
 iure possim dicere: Quo ibo a spiritu tuo, & quo a
 tua fugiam facie? Nisi forte putemus, patiētius haec
 esse laturum summum sacerdotem, quam caeteri fa-
 cerent. Nihil minus: siquidem Paulo, quod bona se
 conscientia conuersatum esse diceret, Ananias prin-
 ceps sacerdotum cor. m tribuno, qui iudex sedebat,
 iussit obuerberari: & Elassur eadem praeditus di-
 gnitate, Hieremiam ob loquendi libertatem coniecit
 in carcerem. Sed illum tribunus ac praeses, hūc rex
 aduersus iniuriam pontificis tutari & potuit & uo-
 luit. Me uero quis tribunus, quis praeses, quis rex e
 manibus summi sacerdotis, si me rapuerit ille, etiam
 ut uelit, eripere poterit? Verum non est causa cur
 me duplex hic periculi terror conturbet, arceatq;
 a proposito. Nam neque contra ius phasq; summo
 pont. licet aut ligare quippiam, aut soluere: & in de-
 scendēda ueritate atq; iusticia profundere animam,
 summæ uirtutis, summæ laudis, summi praemij est.

An uero

107
DON. CONST. DECLAMATIO.

An uero multi ob terrestrem patriam defendendam
mortis adiere discrimen: ego ob cœlestem patriam
assequendam (assequuntur aut̄ eam qui deo placēt,
non qui hominibus) mortis discrimine deterrebor?
Ecessat igitur trepidatio, procul abeant metus, ti-
mores excidant. Forti animo, magna fiducia, bona
spe, defendēda est causa ueritatis, causa iusticię, cau-
sa dei. Neq; enim is uerus habendus est orator, qui
bene scit dicere, nisi & dicere audeat. Audcamus
igitur accusare, quicumq; digna committit accusatio-
ne. Et qui in omnes peccat, unius pro omniū uocē
carpatur. At non debeo palam obiurgare fratrem,
sed inter me & ipsum. Immo publice peccans, &
qui priuatum consilium non admitteret, publice ar-
guendus est, ut ceteri timorem habeant. An nō Pau-
lus, cuius uerbis modo sum usus, in os Petrum coram
ecclesia reprehendit, quia reprehensibilis erat? &
hoc ad nostram doctrinam scriptum reliquit. At nō
sum Paulus, qui Petrum possum reprehēdere. Immo
Paulus sum, qui Paulum imitor: quemadmodum,
quod multo plus est, unius cum deo spiritus efficio,
cum studiose mandatis illius obtēpero. Neq; aliquē
sua dignitas ab increpationibus tutū reddidit, quæ
Petrum nō reddidit, multosq; alios eodem pręditos

LAVREN. VALLAE IN

gradu: ut Marcellū, quod dijs libasset: ut Celestinū,
 quod cum Nestorio hæretico sentiret: ut quosdam
 etiam nostra memoria, quos ab inferioribus (Quis
 enim non est inferior papa?) reprehensos scimus,
 ut taceam cōdemnatos. Neque uero id ago, ut quē-
 piam cupiam insectari, & in eum quasi Philippicas
 scribere: hoc enim à me facinus procul absit: sed ut
 errorem à mentibus hominum conuellam, ut eos à
 uitijs sceleribusq; uel admonendo, uel increpando
 summoueam. Nō ausim dicere, ut alij per me edocti,
 luxuriantem nimis sarmentis papalem sedem, quæ
 Christi uinea est, ferro coërceant: & plenas uuas,
 non graciles labruscas ferre compellant. Quod cum
 facio, num quis erit, qui aut mihi os, aut sibi aures
 uelit occludere, ne dicam supplicium mortemq; pro-
 ponere? Hunc ego si hoc faciat, etiam si papa sit,
 quid dicam esse? Bonum ne pastorem? an aspidem
 surdam: quæ nolit exaudire uocem incantantis, ue-
 lit eiusdem membra morsu præstringere uenenoq;?
 Scio iam dudum expectare aures hominū, quod nam
 pontificibus Romanis crimen impingam: profecto
 ingēs, siue supine ignoratiæ, siue immanis auaritiæ,
 quæ est Idolorum seruitus: siue imperādi uanitatis,
 cuius crudelitas semper est comes. Nā aliquot iam
 seculis aut non intellexerunt donationem Constan-
 tini

Alpis Inteda.

Imperandi uanitati
 crudelitas semp
 comest.

DONAT. CONS. DECLAMATIO.

tini commentitiam fictamq; esse, aut ipsi finxerunt: siue posteriores in maiorum suorum dolis uestigia imprimētes pro uera, quam falsam cognoscerent, descendunt: Dedecorantes pontificatus maiestatem, dedecorantes ueterum pontificum memoriam, dedecorantes religionem Christianam, & omnia cædibus, minis flagitijsq; miscētes. Suam esse aiunt urbē Romam, suum regnum Siciliae, Neapolitanumq;: suam uniuersam Italiam, Gallias, Hispanias, Germanos, Britannos, suum deniq; occidentem. Hæc enim cuncta in ipsa donationis pagina contineri. Ergo hæc omnia tua sunt summe pontifex? omnia tibi in animo est recuperare? omnes reges ac principes occidentis spoliare urbibus, aut cogere ut annua tibi tributa pensitent, sententia est? At ego contra existimo, iustius licere principibus spoliare te imperio omni quod obtines. Nam ut ostendam, donatio illa, unde natum esse suum ius summi pont. uolunt, Siluestro pariter & Constantino fuit incognita. Verum antequam ad confutandā donationis paginā uenio, quod unum istorū patrociniū est, nō modo falsum, uerumetium stolidum: ordo postulat, ut alcius repetam. Et primum dicam, non tales fuisse Constantinum Siluestrumq;: illum quidē qui donare uellet, qui iure donare posset:: qui, ut in manum alteri ca-

C 3 traderet,

LAVRENT. VALLAE IN

traderet, in sua haberet potestate: Hunc autem, qui uellet accipere, quiq; iure accepturus foret. Secundo loco: si hæc non essent, quæ uerissima atque clarissima sunt, neque hunc acceptasse, neque illum tradidisse possessionem rerum, quæ dicuntur donatæ, sed eas semper in arbitrio & imperio Cesarû permansisse. Tertio, nihil datum Siluestro à Constantino, sed priori pontifici, ante quem & baptismum acceperat: donaq; illa mediocra fuisse, quibus papa de gere uitam possset. Quarto, falso dici, donationis exemplû aut apud decreta reperiri, aut ex historia Siluestri esse sumptum: quod neque in illa, neque in ulla historia inuenitur: In eo quedam contraria, impossibilia, stulta, barbara, ridicula contineri. Præterea loquar de quorundam aliorum Cesarum uel simulata, uel friuola donatione. Vbi ex abundantiam adijciam, si Silvester possedisset, tamen siue illo, siue quouis alio pontifice à possessione deiecto, post tantam temporis intercaedinem, nec diuino nec humano iure posse repeti. Postremo, ea quæ à summo pontifice tenentur, nullius temporis longitudine posse præscribi. Atque quod ad primam partem attinet (loquamur autem de Constantino prius, deinde de Siluestro) non est commitendum, ut publicam quasi & Cesaream causam, nõ maiore quam priuatæ solent,

*Melchior
de. 311.*

DON. CONST. DECLAMATIO.

lent, ore agamus. Itaque quasi in contione regum
ac principum orās, ut certe facio: nam mea hæc ora
tio in manus eorum uentura est: libet tanquam præ
sentes, & in conspectu positos alloqui. Vos appello
reges ac principes (Difficile est enim priuatum ho
minem animi regij concipere imaginem) uestram
mentem inquirō, conscientiam scrutor, testimonium
postulo. Nunquid uestrum quispiam si fuisset Cōstan
tini loco, faciendum sibi putasset, ut urbem Romam,
patriam suam, caput orbis terrarum, reginam ciui
tatum potentissimam, nobilissimam, ditissimam po
pulorum, triumphatricē nationum, & ipso aspectu
sacram, liberalitatis gratia donaret alteri, & se ad
humile oppidum conferret, deinde Bizantium? Do
naret præterea, unā cum Roma, Italiam, non pro
uinciam, sed prouinciarum ueltricem: donaret tres
Galias, donaret duas Hispanias, donaret Germa
nos, donaret Britannos: totum donaret occidentem,
& se altero ex imperij oculis orbaret? Hoc ego,
ut quis faciat compos mentis, adduci non possum,
ut credam. Quid enim uobis expectatius, quid iu
cundius, quid gratius cōtingere solet, quam imperijs
accessionē uestris uos regnisq; adiungere, & longe
lateq; quam maxime proferre ditionem? In hoc, ut
uidere uideor, omnis uestra cura, omnis cogitatio,

C 4 omnis

Compos int:
tus.

LAVREN. VALLAE IN

omnis labor diesq; noctesq; cōsumitur. Ex hoc præcipua spes gloriæ: propter hoc uoluptates relinquitis: propter hoc mille pericula aditis: propter hoc charissima pignora, propter hoc partem corporis æquo animo amittitis. Siquidem neminem uestrum aut audiui aut legi a conatu ampliandi imperij fuisse deterritū, quod aut luminis, aut manus, aut cruris, aut alterius membri iacturā fecisset. Quin ipse hic ardor, atque hæc late dominandi cupiditas, ut quisq; maxime potens est, ita eū maxime angit atq; agitat. Alexander non cōtentus deserta Lybiæ pedibus peragrassè, orientem ad extremum usq; Oceanum uicissè, domuisse Septentrionem: inter tot uulnera, tot casus, recusantibus iā detestantibusq; tam longinquas, tã asperas expeditiones militibus, ipse sibi nihil effecisse uidebatur: nisi & occidentem, & omnes nationes, aut ui, aut nominis sui autoritate, sibi tributarias reddidisset. Parum dico. Iam Oceanum transire, & si quis alius orbis esset explorare, ac suo subijcere arbitrio destinauerat. In cœlū tandem, ut opinor, tentasset ascendere. Talis serè est omnium regum uoluntas, & si non omnium talis audacia. Taceo quanta scelera, quot abominanda propter imperium assequendum ampliādūm uic admissa sunt: ut nec fratres a fratrum, nec filij a parentum,
nec pa

DON. CONST. DECLAMATIO.

nec parentes à filiorum sanguine nepharias abstineant manus. Adeo nusquam magis, nusquam atrocius grassari solet humana temeritas: & quod mirari possis, non segniores ad hoc uideas animos senum quàm iuuenum, orborum quàm parentum, regum quàm tyrannorum. Quod si tanto conatu dominatus peti solet, quanto maiore necesse est conseruetur. Neque enim tantopere miserum est non ampliari imperium, quàm imminuere. Neque tam deformis, tibi alterius regnum non accedere tuo, quàm tuum accedere alieno. Nam quod ab rege aliquo aut populo legimus, nonnullos prepositos regno aut urbibus: id factum est non de prima, nec de maxima, sed de postrema quodammodo ac minima imperii parte. Atque ea ratione, ut donatorem, qui donatus est, quasi dominum, & se ministrum illius semper agnosceret. Nunc quaeso. nonne abiecto animo, & minime generoso uidentur esse, qui opinantur Constantinum meliorem à se imperii alienasse partem? Non dico Romam Italiamque, & cætera, sed Gallias: ubi ipse prælia gesserat, ubi solum diu dominatus fuerat, ubi suæ gloriæ suique imperii rudimenta posuerat. Hominem, qui cupiditate dominandi, nationibus bella intulisset: socios affinesque bello civili persecutus imperio priuasset. Cui nondum perdomitæ ac profligatæ reliquæ essent alterius factionis. Qui cum multis

LAVRENT. VALLAE IN

nationibus bella gerere nō modo soleret spe gloriæ
 imperijq; sed & necesse haberet, utpote a Barbaris
 quotidie laceffitus. Qui filijs, qui coniunctis sangui-
 ne, qui amicis abundaret. Qui Senatū populūq;
 Ro. huic factō repugnaturum nosset. Qui expertus
 esset instabilitatem uictarum nationum, & ad omnē
 serē Ro. principis mutationem rebellantium. Qui
 se meminisset more aliorum Cæsarum, non electione
 patrum cōsensuq; plebis, sed exercitu, armis, bello,
 dominatum occupasse. Quæ tam uehemens causa
 & ugens aderat, ut ista negligere, & tanta libera-
 litate uti uellet? Aiunt, quia effectus erat Christia-
 nus. Ergo ne imperij optima parte se abdicaret?
 Credo, scelus erat, flagitium, nephas, iam regnare:
 nec cum Christiana religione cōiūgi poterat regnū.
 Qui in adulterio sunt, qui usuris rem auxerunt, qui
 aliena possident: hi post baptismum alienam uxorē,
 alienam pecuniam, aliena bona reddere solēt. Hanc
 cogitationem si habes Constantine, restituere urbi-
 bus libertatem, non mutare dominū debes. Sed non
 id in causa fuit: tantum in honorem religionis, ut fa-
 ceres, adductus es. Quasi religiosum sit magis, re-
 gnum deponere quā pro tutela religionis illud ad-
 ministrare. Nam quod ad accipientes attinet, neque
 honesta erit illis, neq; utilis ista donatio. Tu uero si
 Christia

DON. CONST. DECLAMATIO.

Christianum te ostendere, si pietatem indicare tuā,
si consultū nō dico Ro. ecclesie uis, sed ecclesie dei,
nūc præcipue, nūc principē agas, ut pugnes pro his,
qui pugnare nō possunt, nec debēt: Ut eos tua autori-
tate tutos reddas, q̄ insidijs iniurijsq; obnoxij sunt.
Nabuchodonosor, Cyro, Assuero, multisq; alijs prin-
cipibus sacramētum ueritatis deus aperire uoluit:
à nullo tamen eorum exegit, ut imperio cederet, ut
partem regni donaret: sed tantum libertatem He-
bræis redderet, eosq; ab infestātibus finitimis prote-
geret. Hoc satis fuit Iudæis, hoc sat erit & Christia-
nis. Factus es Constantine Christianus. At indignis-
sima res est, Christianum te nunc imperatorem, mi-
norem esse principatu, quā fueras infidelis. Est
enim principatus præcipuam quoddam dei munus,
ad quem Gentiles etiam principes à deo eligi exi-
stimantur. At erat lauatus à lepra, ideo uerosimili-
le est referre gratiam uoluisse, & maiore mensura
reddere quod acceperat. Itane? Naaman i^le Syrus
ab Hælisæo curatus, munera tantum offerre uoluit,
non dimidium bonorum: Constantinus dimidium im-
perium obtulisset? Piget me impudēti fābellæ, tanq̄
indubitatæ historiæ respondere. Sic enī hęc fābula,
ex historia Naaman & Helisæi, ut altera draconis,
ex fabuloso dracone Beli adumbrata est. Sed ut
ista con

ista concedam, nunquid in hac historia de donatione
 fit mentio? Minime. Verum de hoc commodius po-
 stea. Lauatus est à lepra, coepit ob id mentem Chri-
 stianam: dei timore, dei amore imbutus est, illi hono-
 rem habere uoluit. Non tamen persuaderi possum
 eum tanta donare uoluisse. Quippe cum uideam ne-
 minem, aut Gentilem in honorem deorum, aut fide-
 lem in honorem dei uiuentis, imperium deposuisse,
 sacerdotibusq; donasse. Siquidem ex regibus Israël
 nemo adduci potuit, ut pristino more ad templum
 Hierusalem populos sacrificaturos ire permetteret:
 eo uidelicet timore, ne forte ad regē Iudæ, à quo de-
 fecerant, redirent, sacro illo cultu religionis admoni-
 ti ac tēpli maiestate. At quanto hoc magis est, quod
 fecisse dicitur Cōstantinus? Ac ne quid tibi propter
 curationem lepræ blandiaris, Hieroboam primus à
 deo in regē Israël electus est, & quidem ex infima
 conditione, quod mea sententia plus est, quàm esse
 lepralauatum: & tamen is non est ausus regnum su-
 um deo credere: & tu uis Constantinū regnum deo
 donasse, quod ab illo nō accepisset? Qui præsertim,
 id quod in Hieroboam nō cadebat, offēderet filios,
 deprimeret amicos, negligeret suos, Lederet patriā,
 mærore omnes afficeret, suiq; obliuisceretur. Qui si
 etiam talis fuisset, & quasi in alium hominē uersus:

certe

DÓN. CONST. DECLAMATIO.

certe non defuissent qui cum admonerent, & in primis filij, propinqui, amici. Quos quis est qui non putet protinus Imperatorem fuisse adituros? Ponite igitur illos ante oculos, mente Constantini audita, trepidos, festinantes, cum gemitu lachrymisq; ad genua principis procumbentes, & hac uoce utentes:

ITA ne pater antehac filiorum amatissime, filios Oratio proprias, exheredas, abdicas? Nam q, te optima maiorum ac ximaq; imperij parte exuere uis, non tam querimus, necessario quam miramur. Querimus autem, q, eam ad alios rum Condesers, cum nostra & iactura & turpitudine. Quid statini, ad enim cause est, q, liberos tuos expectata successione illum. imperij fraudas, qui ipse una cum patre regnasti? Quid in te commissimus? qua in te, qua in patriam, qua in nomen Romanum, ac maiestatem imperij impietate digni uidemur, quos precipua optimaq; priues principatus portione: qui a patrijs laribus, a conspectu natalis soli, ab assueta aura, a uetusta consuetudine relegemur? Penates, phana, sepulchra exules relinquemus, nescio ubi aut qua terrarum regione uicturi? Quid nos propinqui, quid nos amici: qui tecum toties in acie stetimus: qui fratres, parentes, filios hostili mucrone confossos, palpitantesq; conspeximus, nec aliena morte territi sumus, & ipsi parati pro te mortem oppetere, nunc abs te uniuersi destitui

LAVRENT. VALLAE IN

destituimur? Qui Romæ gerimus magistratus, qui urbibus Italiæ, qui Gallijs, qui Hispanijs, qui cæteris prouintijs præsumus, aut præfuturi fuimus: oēs ne reuocamur, oēs priuati iubemur esse? An iacturā hanc aliunde pēsabis? Et quomō pro merito ac pro dignitate poteris, tanta orbis terrarum parte alteri tradita? Num qui præerat centum populis, eum tu Cæsar uni præficies? Quomodo tibi istud in mētem uenire potuit? quomodo subita tuorum te cœpit obliuio: ut nihil te misereat amicorum, nihil proximorū, nihil filiorum? Utinam nos Cæsar, salua tua dignitate atque uictoria, in bello contigisset occumbere potius, quā ut ista cernamus. Et tu quidem de imperio tuo ad tuū arbitratum agere potes, atq; etiam de nobis, uno duntaxat excepto: in quo uel ad mortem usque erimus cōtumaces, ne à cultu deorum immortalium desistamus, magno etiam alijs exemplo: ut scias tua ista largitas quid mereatur de religione Christiana. Nam si non largiris Siluestro imperium, tecum Christiani esse uolumus, multis factum nostrum imitaturis. Sin largiris, non modo Christiani fieri non sustinebimus, sed inuisum, detestabile, execrandum nobis hoc nomen efficies: Talesq; reddes, ut tandem tu & uitæ & mortis nostræ miserearis: nec nos, sed te ipsum duritiæ accuses. Nōne hac
oratione

DON. CONST. DECLAMATIO.

oratione Constantinus, nisi extirpatam ab eo uoluimus humanitatem, si sua sponte non mouebatur, motus fuisset? Quid si hos audire noluisse? Nonne erant qui huic facti & oratione aduersarentur & manu? An S. P. Q. R. sibi tanta in re nihil agendum putasset? Nonne oratorem, ut ait Virgilius, grauem pietate & meritis aduocasset, qui apud Constantinum hanc haberet orationem?

Cæsar, si tu tuorum immemor es, atq; etiam tui, Oratio potest ut nec filijs hereditatem, nec propinquis opes, nec puli Romanis honores, nec tibi imperium esse integrum uel ad Constantinum: non tamen S. P. Q. R. immemor potest esse sui iuris, suæq; dignitatis. Etenim quomodo tibi tantum permittis de imperio Ro. quod non tuo, sed nostro sanguine partum est? Tu ne unum corpus in duas secabis partes? & ex uno duo efficies regna, duo capita, duas uoluntates? & quasi duobus fratribus gladios, qui de hereditate decernant, porriges? Nos ciuitatibus, quæ de hac urbe bene merite sunt, iura ciuitatis damus, ut ciues Ro. sint: tu a nobis dimidium imperij aufers, ne hanc urbem parentem suam agnoscat? Et in alucis quidem apium si duo reges nati sint, alterum qui deterior est, occidimus: Tu in alueo imperij Ro. ubi unus & optimus princeps es, alterum, & hunc deterrimum, & non apem, sed fucum

LAVRENT. VALLAE IN

sed fucum collocandum putas? Prudentiam tuam uehementer desyderamus Imperator: Nam quid futurum est, si uel te uiuo, uel post tuam mortem, aut huic parti quam alienas, aut alteri quam tibi relinquis, bellum a Barbaris nationibus inferatur? Quo robore militum, quibus copijs occurremus? Vix nunc totius imperij uiribus possumus, tunc poterimus? An perpetuo membrum hoc cum illo in concordia erit? Ut reor, nec esse poterit: quum Roma dominari uelit, nolit pars illa seruire. Quin & te uiuo, breue intra tempus, reuocatis ueteribus praesidijs, suffectis nouis, te in tuum regnum profecto & longe agente, hic altero dominante, nonne omnia noua, id est, diuersa atque aduersa erunt? Regno serè inter duos fratres diuiso, protinus & populorum animi diuiduntur: & prius a se ipsis, quam ab externis hostibus bellum auspicatur. Idem euenturum in hoc imperio quis non uidet? An ignoras hanc olim imprimis fuisse causam optimatibus, cur dicerent citius se in conspectu Po. Ro. esse morituros, quam rogationem illam ferri sinerent, ut pars Senatus ac pars plebis ad incolendum Veios mitteretur, duasque urbes communes Po. Ro. esse? Si enim in una urbe tantum dissensionum esset, quid in duabus urbibus futurum? Ita hoc tempore, si tantum discordiarum in uno imperio, testor conscientiam tuam,

DON. CONST. DECLAMATIO.

tuam, ac labores, quid in duobus imperijs fiet? Age uero, putas ne hinc fore, qui tibi bellis occupato, esse auxilio aut uelint, aut sciant? Ita ab armis atq; ab omni re bellica abhorrentes erunt, qui præficiuntur militibus atq; urbibus, ut ille q præficit. Quid nonne hunc tam imperitum regnandi, & iniurie facilem, aut Ro. legiones, aut ipse prouincie spoliare tentabunt? ut quæ sperabunt uel nõ repugnaturum, uel pœnas non repetiturum. Credo me hercule ne unum quidem mensem illos in officio mansuros, sed statim & ad primũ profectiois tuæ initiũ rebellaturos. Quid facies? Quid consilij capies, quum duplici atque adeo multiplici bello urgere? Nationes, quas subegimus, cõtinerere uix possumus: quomodo illis accedẽte ex liberis gẽtibus bello resteturus? Tu Cæsar, quid ad te spectet, ipse uideris. Nobis autem hæc res non minus, q̃ tibi curæ esse debet. Tam mortalis es: Imperiũ populi Ro. decet esse immortale, & quantum in nobis est, erit: neque imperium modo, uerum etiam pudor. Scilicet, quorum religionem contemnimus, eorum accipiemus imperium? & principes orbis terrarum huic contemptissimo homini seruiemus? Vrbe à Gallis capta, Romani senes demulceri sibi barbã à uictoribus passi nõ sunt: Nũc sibi tot senatorij ordinis, tot prætorij, tot tribu

D   nitij

LAVRENT. VALLAE IN

nitij, tot cōsulares, triūphalesq; uiri, eos dominari patitur, quos ipsi tanq̄ seruos malos omni contumeliarum genere suppliciorumq; affecerūt? Isti ne homines magistratus creabunt? prouintias regēt? bella gerent? de nobis sententias capitū ferent? Sub his nobilitas Romana stipendia faciet? honores sperabit? munera assequetur? Et quod maius, quodq; altius penetret uulnus accipere possumus? Non ita putes Cæsar Ro. degenerasse sanguinem, ut istud passurus sit æquo animo, & non quauis ratione de uitandum existimet: quod mediūssidius neq; mulieres sustinerent, sed magis se unā cum dulcibus liberis, sacrisq; penatibus concremarent: Ut non Carthaginenses sceminae fortiores fuerint, quam Romanae. Etenim Cæsar si regē te delegissemus, haberes tu quidem magnum de imperio Ro. agendi arbitrium: sed non ita ut uel minimū de ipsius imminueres maiestate. Alioquin qui te secissemus regem, eadem facultate te regno abdicare iuberemus: nedū posses regnum diuidere, nedum tot prouintias alienare, nedū ipsum regni caput peregrino atq; humillimo homini addicere. Canē ouili præfecimus: quem, si lupi mauult officio fungi, aut eijcimus, aut occidimus. Nunc tu cum diu canis officio in ouili Romano descendēdo sis functus, ad extremum in lūpum nullo exemplo

DON. CONST. DECLAMATIO.

emplo conuerteris? Atq; ut intelligas, quandoquidē nos pro iure nostro coges asperius loqui, nullū tibi in populi Ro. imperio ius est. Cæsar uī dominatum occupauit, occupauit Augustus, & in uitū successit, & aduersariorum partium profligatione se dominum fecit. Tiberius, Gaius, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, ceteriq; aut eadē aut simili uia libertatē nostrā prædati sunt. Tu quoq; alijs expulsis, aut interemptis, dominus effectus es. Sileo, quod ex matrimonio natus non sis. Quare ut tibi nostram mentem testificemur Cæsar, si nō libet tibi Romæ principatum tenere, habes filios quorū aliquem in locū tuum, nobis quoq; permittentibus, ac rogantibus, natura lege substituas. Sin minus, nobis in animo est, publicā amplitudinem cum priuata dignitate defendere. Neque enim minor hæc iniuria quiritū, quam olim fuit uiolata Lucretia. Neq; nobis deerit Brutus, qui contra Tarquiniū se ad libertatem recuperandam huic populo præbeat ducem. Et in istos primū quos nobis præponis, deinde & in te ferrum stringemus. Quod in multos imperatores, & quidem leuiore ob causas, fecimus.

Hec profecto Constantinū, nisi lapidem eum aut truncum existimamus, permouissent. Quæ, si populus nō dixisset, tamen dicere apud se, & his passim

LAVRENT. VALLAE IN

uerbis fremere, credibile erat. Eamus nunc, & dica-
mus Constantinū gratificari uoluisse Siluestro: quem
tot hominū odijs, tot gladijs subijceret, ut uix, quan-
tum sentio, unum Siluester diem in uita facturus fu-
isset. Nā eo, paucisq; alijs absumptis, uidetur omnis
sublatum ire de pectoribus Romanorum, tam dirae
iniuriae contumeliae q; suspitio. Age porro, si fieri po-
test, cōcedamus, neq; preces, neq; minas, neq; ullam
rationem aliquid profecisse: perstareq; adhuc Con-
stantinum: nec uelle a suscepta semel persuasione di-
scedere. Quis non ad Siluestri orationem, si res ue-
ra fuisset, unquam commotum assentiatur? quae ta-
lis haud dubie fuisset.

Oratio Siluestri ad tuam tam pronam, tamq; effusam, non possum non
Constantinum. amare atq; amplecti: ueruntamen quod in offeren-
dis deo muneribus, immolandisq; uictimis non nihil
erres, minime demiror: quippe qui adhuc es in Chri-
stiana militia tyro. Ut non decebat olim à sacerdo-
te omnem pecudem, feramq;, & ouem sacrificari,
ita non omne ab eodem accipiendum est munus. Ego
sacerdos sum, ac pontifex, qui dispicere debeo, quid
ad altare patiar offerri. Ne forte, nō dico inmiūdu
animal offeratur, sed uipera aut serpens. Itaq; sic
habeas. Si foret tui iuris, partē imperij cum regina

DON. CONST. DECLAMATIO

orbis Roma, alteri tradere quam filijs, qd' minime sentio: si populus hic, si Italia, si cæteræ nationes sustinerent, ut quos oderunt, & quorum religionē adhuc respuunt, capti illecebris seculi, eorū imperio obnoxij esse uellent, quod impossibile est: tamē si quid mihi credendū putas fili amantissime, ut tibi assentiar, ulla adduci ratione nō possum: nisi uellem mihi ipse esse dissimilis, & conditionē meam obliuisci, ac prope modum dominum Iesum abnegare. Tua enim munera, siue, ut tu uis, tuæ remunerationes, & gloriā, & innocentiam, & sanctimoniam meam, atq; omnium qui mihi successuri sunt, polluerent, ac prorsus cuerterent: uiamq; ijs qui ad cognitionem ueritatis uenturi sunt, intercluderent. An uero Heliseus à Naaman Syro, à lepra curato, mercedē accipere noluit: ego te curato accipiam? Ille munera respuit, ego regna mihi dari sinam? Ille personam prophete maculare noluit: ego personā Christi, quam in me gero, maculare potero? Cur autem ille accipiendis muneribus personam prophete maculari putauit? Nempe quod uideri poterat uendere sacra, scenerare donum dei, indigere præsidijs hominum, eleuare atq; imminuere beneficij dignitatem. Maluit ergo sibi principes ac reges beneficiarios facere, quam ipse beneficiarius illorum esse: immo ne mutua quidem

D 3 benefi

L A V R E N T . V A L L A E I N

beneficentia uti. Beatius est enim multo, ut inquit dominus, dare quam accipere. Eadem mihi atque adeo maior est causa, cui etiam a domino precipitur dicente: Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos munda-
 date, demones eijcite: gratis accepistis, gratis date. Ego ne tantum flagitium admittam Caesar, ut dei precepta non exequar? ut gloriam meam polluam? Melius est, ut inquit Paulus, mihi mori, quam ut gloriam meam quis euacuet. Gloria nostra est, apud deum honorificare ministerium nostrum, ut idem inquit: Vobis dico gentibus, quamdiu ego quidem sum gentium Apostolus, glorificabo ministerium meum. Ego Caesar alijs quoque sim, et exemplum, et causa delinquendi, Christianus homo, sacerdos dei, pontifex Romanus, iucarius Christi? Iam uero innocentia sacerdotum quomodo incolumis erit inter opes, inter magistratus, inter administrationem secularium negotiorum? Ideo ne terrenis renunciamus, ut eadem uberiora assequamur? Et priuata abieciamus, ut aliena possideamus, et publica? Nostrae erunt urbes, nostra tributa, nostra uectigalia. Et cur clericos, si haec fecerimus, nos uocari licebit? Pars nostra, siue sors, quae graece dicitur κλήρος, dominatus est, non terrenus, sed coelestis. Leuitae, qui idem clerici sunt, partem cum fratribus non suere sortiti: et tu nos iubes
 etiam

DON. CONST. DECLAMATIO.

etiam fratrum sortiri portionem? Quò mibi diuitias atque opes, qui domini uoce iubeor nec de crastino esse sollicitus? & cui dictum est ab illo: Nolite thesaurizare super terram, nolite possidere aurum, neque argentum, neq; pecuniam in zonis uestris. Et: Difficilius est diuitem introire in regnum cœlorum, quam chamelum per foramen acus transire. Ideoq; pauperes sibi ministros elegit, & qui omnia reliquerunt, ut cum sequerentur: & paupertatis ipse fuit exemplum. Vsq; adeo diuitiarum pecuniarumq; tractatio innocentie inimica est, non modo possessio illarum atq; dominatus. Vnus Iudas, qui loculos habebat, & portabat que mittebantur, prauaricatus est: & amore pecunie, cui assueuerat, magistrum, dominũ, deum, & reprehēdit, & prodidit. Itaq; uereor Cæsar, ne me ex Petro facias Iudam. Audi etiã quid Paulus dicat: Nihil intulimus in hũc mundum: haud dubiũ, quod nec auferre quid possumus: habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus. Nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa, & inutilia, & nociua: que mergunt homines in interitũ & perditionẽ. Radix enĩ oĩum malorum est cupiditas: quam quidẽ appetẽtes, errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.

D 4 Tu autẽ

LAVRENT. VALLAE IN

Tu autem homo dei hæc sige: Et tu me accipere iubes Cæsar, quæ uelut uenenum effugere debeo? & quis præterea (pro tua prudētia Cæsar cōsideres) quis inter hæc diuinis rebus faciendis locus? Apostoli quibusdam indignantibus, quod uiduæ ipsorum in ministerio quotidiano despicerentur, responderunt: non esse æquum relinquere se uerbum dei, & ministrare mensibus: & tamen uiduis ministrare, quāto aliud est quam exigere uectigalia? curare ærariū? stipendium numerare militibus? & mille alijs curis huiusmodi implicari? Nemo militans deo, implicat se negotijs secularibus, inqt Paulus. Nūquid Aaron, cum cæteris Leuitici generis, aliud quam domini tabernaculum procurabat? Eius filij, quia ignem alienum in thuribula sumpserant, igni cœlesti conflagrauerunt. Et tu iubes nos ignem seculariū diuitiarum, uetitum, ac proph. anū, in sacrata thuribula, id est, in sacerdotalia opera sumere? Num Eleazar, num Phinees, num cæteri pontifices, ministriq; aut tabernaculi, aut templi, quicquam, nisi quod ad rem diuinam pertineret, administrabant? Administrabant dico: imō administrare poterant, si officio suo satisfacere uolebant? Quod si nolint, audiant execrationē domini dicentis: Maledicti qui opus domini faciunt negligēter. Quæ execratio quum in omnes, tum in pontifi

DON. CONST. DECLAMATIO.

pontifices maxime cadit. O quantum est pontificale munus? Quatum est caput esse ecclesie? Quantum est preponi pastorem tanto ouili: e cuius manu uniuscuiusq; agni, ouisq; amissæ sanguis exigitur? Cui dictum est: si amas me plusquam alij, ut fateris, pascere agnos meos. Iterum: si amas me, ut fateris, pascere oues meas. Tertio: si amas me, pascere oues meas. Et tu iubes Cesar capras etiam pascere, & porcos: qui nequeunt ab eodem pastore custodiri. Quid, quod me regem facere uis, aut potius Cesarem, id est, regum principem? Dominus Iesus Christus, deus & homo, rex & sacerdos, quum se regem affirmaret, audi de quo regno locutus est: Regnum meum, inquit, non est de hoc mundo. Si enim de hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utiq; decertarent. Et quæ fuit prima uox, ac frequenter clamor prædicationis eius? Nonne hæc? Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum. Appropinquauit regnum dei, cui comparabitur regnum cœlorum. Nonne cum hæc dixit, regnum seculare nihil ad se pertinere declarauit? Eoq; nõ modo regnum huiusmodi nõ quæ fuit, sed oblatum quoq; accipere noluit. Nam cum intelligeret aliquando, populos destinasse ut cum raperent, regemq; facerent, in montium solitudines fugit. Quod nobis, qui locum ipsius tenemus, non solum exemplo

LAVRENT. VALLAE IN

exemplo dedit imitandū, sed etiā præcepto, inquit: Principes gentium dominantur eorum: & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. Nō ita erit inter uos, sed quicumq; uoluerit inter uos maior fieri, sit uester minister: & q; uoluerit primus inter uos esse, erit uester seruus. Sicut filius hominis non uenit ut ministretur ei, sed ut ministret, & det animam suam redemptionem pro multis. Iudices olim deus, ut scias Cæsar, constituit super Israël, non reges: populumq; sibi nomen regium postulantes detestatus est. Nec aliter ob duritiam cordis illorum regem dedit, quam quod repudium permiserat, quod in noua lege reuocauit. Et ego regnum accipiam, qui uix iudex esse permittor? An nescitis, inquit Paulus, q; sancti de hoc mundo iudicabūt? Et si in uobis iudicabitur mundus, indigni estis, qui de minimis iudicetis. Nescitis quod angelos iudicabimus? quanto magis secularia? Secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia, eos cōstituite ad iudicandum. At qui iudices de rebus controuersis tantummodo iudicabant, nō etiā tributa exigebāt. Ego exigā, qui scio a domino interrogatū Petrum, a quibusnam reges terræ acciperent tributum census, a filijs an ab alienis? Et quū hic respōdisset, ab alienis, ab eodem dictum, ergo liberi sunt filij.

Quod si

DON. CONST. DECLAMATIO.

Quod si omnes filij mei sunt Caesar, ut certe sunt, omnes liberi eruat, nihil quisquam soluet. Igitur nõ est opus mihi tua donatione : qua nihil assecuturus sum, præter laborem: quem ut minime debeo, ita minime possum ferre. Quid quod necesse haberem, potestatem exercere sanguinis, punire fontes, bella gerere, urbes diripere, regiones ferro igniq; uastare? Aliter non est quod sperem, posse me tueri qua tradidisses. Et si hæc fecero, sacerdos, pontifex, Christi uicarius sum? Ut illum in me tonãtem audiam, atq; dicentem: Domus mea domus orationis uocabitur, omnibus gentibus: & tu fecisti eam spelũcam latronum. Non ueni in mundum, inquit dominus, ut iudicem mundum, sed liberem eum: & ego qui illi successi, causa mortium ero? Cui in persona Petri dictum est: Conuerte gladium tuum in locũ suum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. Ne defendere quidem nobis ferro nos licet. Siquidem defendere dominum Petrus uolebat, cum auriculam abscidit seruo. Et tu diuitiarum aut comparandarum aut tuendarum causa, uti ferro nos iubes? Nostra potestas est potestas clauium, dicente domino: Tibi dabo claues regni cœlorum. Quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunq; solueris super terram, erit solutum

LAVREN. VALLAE IN

solutum & in coelis: & portae inferi nō praevalerūt
 aduersus eas. Nihil ad hanc potestatem, nihil ad hanc
 dignationem, nihil ad hoc regnū adijci potest. Quo
 qui contentus nō est, aliud sibi quoddam à diabolo
 postulat: qui etiam domino dicere ausus est: Tibi da
 bo omnia regna mundi, si cadens in terram adoraue
 ris me. Quare Cæsar, cum pace tua dictum sit, noli
 mihi diabolus effici: qui Christum, id est me regna
 mundi à te data accipere iubeas. Malo enī illa sper
 nere quā possidere. Et ut aliquid de infidelibus,
 sed ut spero, futuris fidelibus loquar, noli me de an
 gelo lucis reddere illis angelū tenebrarum: quorum
 corda ad pietatem inducere uolo, nō ipsorū ceruici
 iugum imponere: & gladio, quod est uerbum dei,
 non gladio ferri mihi subijcere: ne deteriores effici
 antur, ne recalcitrent, ne cornu me feriant, ne nomē
 dei meo irritati errore blasphemēt. Filios mihi cha
 rissimos uolo reddere, non seruos: adoptare, nō eme
 re: generare, non manucapere: animas eorum offer
 re sacrificiū deo, nō diabolo corpora. Discite à me,
 inquit dominus, qui mitis sum, & humili corde. Ca
 pite iugum meum, & inuenietis requiem animabus
 uestris. Iugum enim meum suauē, & pondus meum
 leuē. Cuius ad extremum, finem faciam: illam in hac
 re sententiā accipe, quam quasi inter me & te tulit:

Reddite

DON. CONST. DECLAMATIO.

Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt dei deo. Quo fit, ut nec tu Cæsar tua relinquere, neque ego quæ Cæsaris sūt, accipere debeā: quæ uel si milies offeras, nunquam accipiam.

Ad hanc Siluestri orationem apostolico uiro dignam, quid esset, quod amplius Constantinus posset opponere? Quod quum ita sit: qui aiūt donationem factam esse, nonne iniuriosi sunt in Constantinum: quem suos priuare, imperiumq; Ro. uoluisse cōuellerē: Iniuriosi in S. P. Q. R. Italiam, totumq; occidentem: quem contra ius phasq; imperium mutari permisisse: Iniuriosi in Siluestrum, quem indignam sancto uiro donationem acceptam habuisse: Iniuriosi in summum pont. cui licere terrenis potiri regnis, & Ro. moderare imperiū, arbitrantur? Hæc tamen omnia cō pertinent, ut appareat Constantinū, inter tot impedimenta, nunquam fuisse facturum, ut rem Romanā Siluestro ex maxima parte donaret, quod isti aiunt. Age porrò, ut credamus istā donationem, de qua facit pagina uestra mentionem: debet constare etiam de acceptatione Siluestri. Nunc de illa nō constat. At credibile est, dicitis, ratam hunc habuisse donationem. Ita credo, nec ratam habuisse modo, uerum etiam petisse, rogasse, precibus extorsisse creditabile est. Quid uos credibile, quod præter opinionem
est homi

LAURENT. VALLÆ IN

est hominum, dicitis? Nec quia in pagina privilegij de donatione fit mentio, putandum est fuisse acceptam. Sed e contrario, quia non fit mentio de acceptance, dicendum est non fuisse donatum. Ita plus contra uos facit, hunc donum respuisse, q̄ illum dare uoluisse: & beneficium in inuitum nō confertur. Neq; uero tantum donata respuisse Siluestrum suspicari debemus, sed tacite etiam indicasse, nec illum dare iuste, nec se iure accipere posse. Sed o cecā semper inconsultamq; auaritiam. Demus, ut tabulas quoq; de assensu Siluestri proferre possitis, ueras, incorruptas, synceras: num protinus donata sunt, quæ in tabulis continentur? Vbi possessio? Vbi in manus traditio? Nam si chartam modo Constantinus dat, nō gratificari Siluestro uoluit, sed illudere. Verisimile est, dicitis, qui donat quippiā, cum & possessionem tradere. Videte quid loquamini: quum possessionem non esse datam constet, & an datum sit ius ambigitur. Verisimile est, qui possessionem non dedit, cum ne ius quidē dare uoluisse. An non constat possessionem nunq̄ traditā fuisse? quod negare impudentissimum est. Nunquid Siluestrum Cōstantinus in Capitolium, quasi triumphantem, inter frequentū quiritum, sed infidelium, plausum duxit? In sella aurea simul assistente uniuerso Senatu collocauit? Magi-

stratus

DON. CONST. DECLAMATIO.

stratus pro sua quenq; dignitate regem salutare & adorare iussit? Hæc erga novos principes fieri solent, non tantum aliquod palatium uelut Lateranense tradi. Num postea per uniuersam Italiam circumduxit? Adijt cū illo Gallias? Adijt Hispanias? Adijt Germanos, cæterumq; occidentem? Aut si grauabatur ambo tantum obire terrarum, quibusnam tam ingens officium delegarunt, qui & Cæsaris uice traderent possessionem, & Siluestri acciperet? Magni hi uiri, atq; eximie autoritatis esse debuerunt: & tamen qui fuerint ignoramus. Nostra memoria, ut exempla uetusta omittam, nunq; aliter sceleratum iudicamus: quū quis aut urbis, aut regionis, aut prouintie dominus factus est, ita demum traditā existimari possessionē, si magistratus pristini summoueatur, nouiq; subrogentur. Hoc si tunc Siluester fieri non postulasset, tamen magnificentie Constantini intererat, ut declararet non uerbo se, sed re possessionem tradere, suos præsidēs amouere, aliosq; ab illo substitui iubere. Nō traditur possessio, quæ penes eosdē remanet, q; possidebant: & nouus dominus illos summouere non audet. Sed fac istud quoq; non obstare, & nihilominus putari Siluestrum possedisse, atque omnia præter morem, præterq; naturam tunc esse dicamus administrata. Postquam ille abiit, quos prouintijs

LAVREN. VALLAE IN

provinciae, urbibusque rectores Silvester praeposuit? que bella gessit? quas nationes ad arma spectantes oppressit? per quos haec administrauit? Nihil horum scimus, respondetis. Ita puto, nocturno tempore haec omnia gesta sunt, & ideo nemo uidit. Age fuit in possessione Silvester? Quis cum de possessione deiecit? Nam perpetuo in possessione non fuit, neque successorum aliquis saltim, usque ad Gregorium magnum, qui & ipse caruit possessione. Qui extra possessionem est, nec se ab ea deiectionem probare potest, is profectio nunquam possedit: & si se possedisse dicat, insanit. Vides ut te insanum etiam probem? Alioquin dic quis papam deiecit? ipse ne Constantinus, an eius filius, an Iulianus, an aliquis alius Caesar? Profer nomen expulsoris, profer tempus: unde primum, unde secundo, ac deinceps expulsus est. Num per seditionem, & cedes, an sine his? coniurarunt in eum pariter nationes, an quae prima? Quid? nemo omnium auxilio fuit? Ne illorum quidem qui per Silvestrum aliumque papam praepositi urbibus ac provinciis erant? Vno die uniuersa amisit, an paulatim & per partes? Restitit ipse suique magistratus, an ad primum tumultum se abdicarunt? Quid? ipsi uictores non in eam fecerunt hominum, quam indignam imperio ducebant, ferro grassati sunt? In ultionem contumeliae, in tutelam occupa

DON. CONST. DECLAMATIO.

occupate dominationis, in contemptum religionis nostræ, in ipsum etiã posteritatis exemplum. Omnis no eorum qui uicti sunt, nemo fugam cepit? nemo latuit? nemo timuit? O admirabilem casum. Imperium Romanũ tãtis laboribus, tanto cruore partum, tã placide, tã quiete à Christianis sacerdotibus uel partum est, uel amissum, ut nullus cruor, nullũ bellũ, nulla querela intercesserit. Et quod nõ minus admirari debeas, per quos hoc gestum sit, quo tempore, quomodo, quando, prorsus ignotum. Putes in syluis inter arbores regnasse Siluestrum, nõ Romæ: & inter homines, & ab hybernis imbribus frigoribusq; non ab hominibus eiectum. Quis non habet cognitum, qui paulo plura lectitarit, quot reges Romæ, quot cõsules, quot dictatores, quot tribuni plebis, quot censores, quot ediles creati fuerint? nemoq; ex tanta hominum copia, ex tanta uetustate nos fugit. Scimus item quot Atheniẽsium duces, quot Thebanorum, quot Lacedemoniorũ extiterint: pugnas eorum terrestres naualesq; uniuersas tenemus. Non ignoramus qui reges Persarum, Medorum Chaldeorum, Hebræorum fuerint, aliorumq; plurimorum. Et quomodo horum quisq; aut acceperit regnum, aut tenuerit: aut perdidit, aut recuperauit. Romanum autem, siue Siluestrianum imperium, qua ratio

B ne uice

LAVRENT. VALLAE IN

ne inceperit, aut qua desierit, quando, p quos, in ipsa quoq; urbe nescitur. Interrogo num quos harum rerum testes, autoresq; perferre possitis? nullos respōdetis. Et non pudet uos non tam homines quam pecudes dicere uerisimile esse Siluestrum possedisse? Quod quia uos non potestis, ego e cōtrario docebo, ad ultimum usque diem uitae, Constantinum, & gradatim deinceps omnes Cæsares possedisse: ut ne quid habeatis quod hiscere possitis. At perdifficile est, & magni, ut opinor, operis hoc docere. Euoluantur omnes latine græcæq; historiae: citentur ceteri autores, qui de illis meminere temporibus: at neminem reperies, in hac re ab alio discrepare. Vnum ex mille testimonijs sufficiat. Eutropius, q Cōstantinū, qui tres Cōstātini filios a patre relictos, dominos orbis terrarū uidit, qui de Iuliano filio fratris Constantini ita scribit: Hic Iulianus, q fuit Diaconus in Ro. ecclesia. Imperatorq; effectus, apostotauit in Idolorum cultu, rerum potius est, ingentique apparatu Parthis intulit bellum. Cui expeditioni ego quoque interfui. Nec de donatione imperij occidentis tacuisset: nec paulo post de Ioniano, qui successit Iuliano, ita dixisset: Pacem cum Sapore necessariam quidem, sed ignobilem fecit, mutatis finibus, ac nōnulla imperij Ro. parte tradita: quod ante, ex quo Ro. imperi

DON. CONST. DECLAMATIO.

imperium conditum erat, nunquam accidit. Quintiam legiones nostræ apud Claudium Propontiam Telesinum, & in Hispania apud Numantiam, & in Numidia sub iugo missæ sunt, ut nihil tamen finium traderetur. Hoc loco libet uos, qui nuperrime defuncti estis, conuenire pon. Ro. & te Eugeni, qui uiuis cum Felicis tamen uenia. Cur donationem Constantini magno ore iactitatis, frequenterq; uos ultores crepti imperij quibusdam regibus principibusq; minamini: & confessionem quandam seruitutis à Cesare, dum coronandus est, & à nonnullis alijs principibus extorquetis? Veluti ab rege Neap. atq; Siciliae, id quod nunquam aliquis ueterum Ro. pont. fecit: non Damasus apud Theodosium, non Syrinus apud Archadium, non Anastasius apud Honorium, non Iohannes apud Iustinianum, non alij apud alios sanctissimi Papæ apud optimos Cæsares: sed semper illorum Romanam Italiamq; cum prouincijs, quos nominavi, fuisse professi sunt. Eoq; numismata aurea, ut de alijs monumētis sileam, templisq; urbis Ro. circumferuntur, nō græcis, sed latinis literis inscripta, Cōstantini iam Christiani, & deinceps cunctorum sermè Imperatorū, quorū multa penes me sunt: cū hac plerunq; subscriptione, subter imaginē
E 2 crucis,

LAVRENT. VALLÆ IN

crucis, Concordia orbis: qualia infinita reperirētur
 summorū pont. si unquam Romæ imperassetis, quæ
 nulla reperirētur, neq; aurea, neq; argentea, neq; ab
 aliquo uisa memorantur: & tamen necesse erat illo
 tempore proprium habere nummisma, quisquis im-
 perium Romæ teneret, saltem sub imagine saluato-
 ris aut Petri. Proh imperitiam hominum, non cer-
 nitis si donatio Constantini uera est, Cæsari, de Lati-
 no loquor, nihil relinq; En qualis Imperator, qua-
 lis rex Ro. erit, cuius regnum si quis habeat, nec ali-
 ud habeat, omnino nil habeat. Quod si itaq; palam
 est Siluestrum non possedisse, hoc est, Constantinum
 non tradidisse possessionem: haud dubiū erit, ne ius
 quidem, ut dixi, dedisse possidendi: nisi dicitis, ius qui-
 dem datū, sed aliqua causa possessionem nō traditā.
 Ita planē dabat, quod minime futurū intelligebat:
 dabat, quod tradere non poterat: dabat, quod non
 prius uenire in manus eius, cui dabatur, possibile
 erat, quā esset extinctum: dabat donum, quod ante
 quingētos annos, ant nūquam ualiturū foret. Verū
 hoc loqui aut sentire, insanum est. Sed iā tempus est,
 ne longior fiam, causæ aduersariorum iam concissæ
 atq; laceratæ lethale uulnus imprimere, & uno cā
 iugulare ictu. Ois ferē historia, quæ nomen historiæ
 meretur, Cōstātinū a puero cū patre Cōstātio Chri-
 stianum

DON. CONST. DECLAMATIO.

stianum refert, multo etiam ante pōtificatum Silue-
stri: ut Eusebius ecclesiasticæ scriptor historiæ: quē
Rufinus non in postermis doctus, in latinum inter-
pretatus, duo uolumina de æuo adiecit: quorū uterq;
pene Constantini temporibus fuit. Adde huc etiam
testimonium Romani pont. qui his rebus gerendis
non interfuit, sed præfuit: non testis, sed autor: non
alieni negotij, sed sui narrator. Is est Melchiades pa-
pa, qui proximus fuit ante Siluestrum, qui ita ait:
Ecclesia ad hoc usq; peruenit, ut non solum gentes,
sed etiam Romani principes, qui totius orbi monar-
chiam tenebant, ad fidem Christi, & ad fidei sacra-
menta cōcurrerēt. E quibus uir religiosissimus Con-
stantinus, primus fidem ueritatis patenter adeptus,
licentiam dedit per uniuersum orbē sub suo degen-
tibus imperio, non solum fieri Christianos, sed etiam
fabricandi ecclesias, & prædia constituit tribuenda.
Deniq; præfatus princeps dona immēsa contulit, &
fabricam templi primæ sedis beati Petri instituit:
adeo ut sedem imperialem relinqueret, & beato Pe-
tro suisq; successoribus profuturam concederet. En
nihil Melchiades à Constantino donatum ait, nisi pa-
latium Lateranēse, & prædia, de quibus Gregorius
in registro facit sæpissime mētionē. Vbi sunt qui non
in dubium uocari non sinant, donatio Cōstantini ua-

E 3 leat,

LAVREN. VALLAE IN

leat, nec ne: cum illa donatio fuerit & ante Silue-
 strum, & rerum tātummodo priuatarum? Quæ res
 quanquam plana & aperta sit, tamen de ipso, quod
 isti stolidi proferre solent, priuilegio differendum
 est. Et ante omnia nō modo ille, qui Gratianus uide-
 ri uoluit, qui nonnulla ad opus Gratiani adiecit, im-
 probitatis arguendus est, uerum etiam inscitia, qui
 opinatur paginam priuilegij apud Gratianum con-
 tineri: quod neque docti unquam putarunt, & in ue-
 tustissimis quibusq; codicibus Decretorum nō inue-
 nitur. Et si quo in loco huius rei Gratianus memi-
 nisset, non in hoc ubi isti collocāt, seriem ipsam ora-
 tionis abrumpentes, sed in eo ubi agit de Ludouici
 pactione, meminisset. Præterea duo milia locorum
 in Decretis sunt, quæ ab huius loci fide dissentiant.
 Quorum unus est ubi, quæ superius retuli, Melchit-
 dis uerba ponuntur. Nonnulli eum qui hoc capita-
 lum adiecit, aiunt uocatum Paleā, uel uero nomine,
 uel ideo, quod quæ de suo adiunxit, ad Gratianum
 comparata, insi ar palearum iuxta frumenta existi-
 mentur. Vtcumq; sit, indignissimum est credere, quæ
 ab hoc adiecta sunt, ea Decretorum collectorem,
 aut ignorasse, aut magnificasse, habuisseq; pro ue-
 ris. Bene habet, sufficit, uicimus. Primum quod hoc
 Gratianus non ait, ut isti mentiebatur: immo adeo
 ut ex

DON. CONST. DECLAMATIO.

ut ex infinitis locis datur intelligi, negat atque confutat. Deinde, quod unum & ignotum, & nullius auctoritatis ac nauci hominem asserunt, ita etiam stolidum: ut ea Gratiano affuxerit, quæ cum cæteris illius dictis congruere non possent. Hunc ergo uos autorem profertis? Huius unius testimonio utimini? Huius chartulam ad tantæ rei confirmationem, contra sexcēta probationum genera recitatis? At ego expectauerā, ut aurea sigilla, marmoratos titulos, mille autores ostenderetis. Sed ipse dicitis, Palea autorem profert, fontem historie ostendit, & Gelasium papam cum multis episcopis in testimonium citat. Ex gestis, inquit, Siluestri, quæ beatus Gelasius in concilio. lxx. episcoporum, à catholicis legi commemorat: & pro antiquo usu multas hoc dicit ecclesias imitari. In quibus legitur: Cōstātinus &c. Multo superius, ubi de libris legendis & non legendis agitur, etiam dixerat: Actus beati Siluestri præsulis, licet eius qui scripsit nomen ignoramus, à multis tamē in urbe Roma catholicis legi cognouimus, & pro antiquo usu imitatur ecclesia. Mira hæc auctoritas mirū testimoniū, inexpugnabilis probatio.

Dono uobis hoc, Gelasium dum de concilio. lxx. episcoporum loquitur, id dixisse. Num id dixit, paginam priuilegij in beatissimi Siluestri gestis legi?

LAVRENT. VALLAE IN

Is uero tātū ait, gesta Siluestri legi: & hoc Romæ,
 cuius ecclesie autoritatem multe alie sequuntur.
 Quod ego non nego, concedo, fateor: Me quoq; unā
 cum Gelasio testē exhibeo. Verū quid uobis ista res
 prodest, nisi ut in adducēdis testibus mētiri uoluisse
 uideamini? Ignoratur nomen eius, qui hoc decretis
 adscripsit, & solus hoc dicit. Ignoratur nomen eius
 qui scripsit historiā, & solus is & falso testis affer-
 tur. Et uos boni uiri atq; prudētes, hoc satis superq;
 esse ad tantæ rei testimonium existimatis? At uide-
 te, quantum inter meum intersit uestrumq; iudiciū.
 Ego ne, si hoc quidem apud gesta Siluestri priuile-
 gium cōtineretur, pro uero habendo putarem? cum
 historia illa non historia sit, sed poetica & impudē-
 tissima fabula, ut posterius ostendam: nec quisquā
 alius, alicuius duntaxat autoritatis, de hoc priuile-
 gio habeat mentionē. Et Iacobus Voragincnsis pro-
 pensus in amorem clericorum, ut archiepiscopus: ta-
 men in gestis sanctorum, de donatione Constantini,
 ut fabulosa, nec digna quæ inter gesta Siluestri po-
 neretur, silentiū egit: lata quodāmodo sentētia con-
 tra eos, si qui hæc literis mādauissent. Sed ipsum fal-
 sarium, ac uere paleam, non triticum, obtorto collo
 in iudiciū trahere uolo. Quid ais falsarie? Vnde fit,
 quod istud priuilegium inter Siluestri gesta non le-
 gimus?

DON. CONST. DECLAMATIO.

gimus? Credo rarus hic liber est, difficilisq; inuētu,
nec uulgo habetur: sed tanquā fāsti olim a pontifi-
cibus aut libri Sibyllini a decēuiris custoditur. Lin-
gua græca, aut Syriaca, aut Chaldaica scriptus est.
Testatur Gelasius a multis catholicis legi, Voragi-
nensis de eo meminit. Nos quoq; mille & antique
scripta exēplaria uidimus, & i omni fere cathedra
li ecclesia, cū adest Siluestri natalis dies, lectitātur:
& tamē nemo se illic legisse istud ait, quod tu affin-
gis, nemo audisse, nemo somniasse. An alia quedam
fortassis historia est? Et quæ nam ista erit? Ego ali-
am nescio, nec abs te aliā dici interpretor. Quippe
de ea tu loqueris, quam Gelasius apud multas eccle-
sias lectitari refert. In hac autem tuū priuilegium
non inuenimus. Quod si istud in uita Siluestri nō le-
gitur, quid tu ita legi tradidisti? Quid in tanta re io-
cari es ausus? & leuium hominum cupiditatem elu-
dere? Sed stultus sum, qui illius potius insector au-
daciā, quā istorum dementiam qui crediderunt.
Si quis apud Græcos, apud Hebræos, apud Barbæ-
ros diceret, hoc esse memorie proditum, nonne iube-
retis nominare autorem, proferri codicem? & locū
ab interprete fideli exponi, antequā creāretis?
Nūc de lingua uestra, de notissimo codice fit mētio:
& uos tam incredibile factum, aut non inquiritis:

E 5 aut cum

LAURENT. VALLAE IN

aut cum scriptum nō reperiatis, tam prona estis credulitate, ut pro scripto habeatis, atq; pro uero. Et hoc titulo contēti, terras miscetis & maria: & quasi nullum subsit dubium, eos qui uobis non credunt, terrore bellorum alijsq; minis prosequimini. Bone Iesu, quanta uis, quanta diuinitas est ueritatis: quae per sese, sine magno conatu, ab omnibus dolis ac fallacijs seipsa defendit: ut non immerito, cū esset apud Darium regem exorta contentio, quod foret maxime ualidum, & alius aliud diceret, tributa sit palma ueritati. Quia cum sacerdotibus, non cum secularibus mihi res est, ecclesiastica magis, quam secularia sunt exempla repetenda. Iudas Machabeus, cum dimissis Romam legatis, foedus, amicitiamq; à Senatu impetrasset, curauit uerba foederis in aes incidenda, Hierosolymamq; portanda. Taceo de lapideis decalogi tabulis, quas deus Moysi dedit. Ista uero tam magnifica Cōstantini, & tam inaudita donatio, nullis neq; in auro, neq; in argento, neq; in ære, neq; in marmore, neq; postremo in libris, probari documentis potest: Sed tantum, si isti credimus, in charta siue membrana. Iobal primus Musices autor, ut est apud Iosephum, cum esset à maioribus tradita per manus opinio, res humanas semel aqua, iterum igni delendas: doctrinam suam duabus columnis inscripsit,
Lateritia

DON. CONST. DECLAMATIO.

lateritia contra ignem, lapidea contra aquas: quæ ad Iosephi ævum, ut idem scribit, permansit: ut suum in omnes beneficium semper extaret. Et apud Romanos, rusticanos adhuc, & agrestes, cum parvæ & raræ literæ essent, tamē leges duodecim tabularum in æs fuerunt incisæ: quæ in capta atque incensa à Gallis urbe, incolumes postea sunt repertæ. Adeo duo maxima in rebus humanis, diuturnitatem temporis, & fortunæ violentiã, vincit circumspicua providentia. Constantinus uero, orbis terrarum donationem, papyro tantum & atramento signavit: cum præsertim machinator fabulæ, quisquis ille fuit, faci- at Constantinum dicentem, se credere, non desore, qui donationem hanc impia auiditate rescinderent. Hoc times Constantine: & non caues, ne ij qui Romanam Siluestro eriperent, chartulam quoq; surriperent? Quid ipse Silvester? pro se nihil agit? Ita omnia Constantino remittit? Ita securus ac segnis est? In tanto negotio nihil sibi, nihil ecclesiæ suæ, nihil posteritati prospicit? En cui imperium Romanum administrandū committis: qui tam magnæ rei, tantoq; aut lucro aut periculo indormit. Si quidem sublata chartula, priuilegij donatio, utique ætate procedente, probari non poterit. Pagi-
nam priui

LAVRENT. VALLAE IN

nam priuilegij appellat homo uesanus. Priuilegium ne tu, libet uelut presentem insectari, uocas donationem orbis terrarū, & hoc in pagina uis esse scriptum, & isto genere orationis usum esse Constantinum? Si titulus absurdus est, qualia cætera existimemus?

Verba cō- CONSTANTINVS Imp. quarto die sui
mētici pri baptismatis priuilegium Ro. ecclesie pontifici con-
uilegij. » tulit: ut in urbe Roma sacerdotes, ita hunc caput ha-
» beant, sicut iudices regem. Hoc in ipsa Siluestri histo-
» ria cōtinetur. Ex quo dubitari nō potest, ubi nam
scriptum significetur priuilegium. Sed more eorum,
qui mendacia machinantur, a uero incepit: ut sequē-
tibus, quæ falsa sunt, conciliet fidem. Ut Sinon apud
Virg. Cuncta equidem tibi rex fuerint quæcumq; fa-
tebor, Vera, inquit: nec me Argolica de gente nega-
bo. Hoc primum, deinde falsa subiicit. Ita hoc loco
noster Sinon facit: qui quā a uero incepisset, adiecit:
» In eo priuilegio ita inter cætera legitur: Utile iu-
» dicauimus unā cū omnibus satrapis nostris, & uni-
» uerso Senatu, optimatibus etiam, & cum ciuicō po-
» pulo, imperio Romanæ ecclesie subiacenti: ut sicut
» beatus Petrus in terris uicarius dei uidetur esse cō-
» stitutus, ita & pontifices ipsius principis apostolo-
» rum uicem, principatus potestatem, amplius quā
terrenæ

DON. CONST. DECLAMATIO

terrenæ imperialis nostræ serenitatis māsuetudo ha
 bere uideretur, concessam à nobis nostroq; imperio
 obtineant. O scelerate atq; malefice, eadē, quam
 affers in testimonium, refert historia: longo tempo
 re neminem senatorij ordinis uoluisse accipere reli
 gionem Christianam, & Cōstantinum pauperes sol
 licitasse precio ad baptismū. Et tu ais, intra primos
 statim dies, Senatum, optimates, satrapas, quasi iam
 Christianos, de honestāda ecclesia Ro. cum Cæsare
 decreuisse. Quid q; uis interfuisse satrapas? O cau
 tes, ô stipes. Sic loquuntur Cæsares? Sic concipi so
 lent decreta Romana? Quis unq; satrapas in consi
 lijs Romanorum nominari audiuit? Non teneo me
 moria unq; legisse me ullum, non modo Romanum,
 sed ne in Romanorum quidem prouintijs satrapam
 nominatum. At hic Imperatoris satrapas uocat,
 eosq; Senatui præponit: quum omnes honores, etiā
 qui principi deferuntur, tantum à Senatu decernan
 tur, adiūcto populoq; Romano. Hinc est quod in La
 pidibus uetustis, aut tabulis æreis, aut numismatis
 duas literas uidemus. S. C. id est, Senatus cōsulto:
 uel quatuor. S. P. Q. R. hoc est, Senatus populusq;
 Romanus. Et, ut Tertulianus meminit, quum Pōtius
 Pilatus de admirandis Christi actionibus ad Tiberi
 um Cæsarem, non ad Senatum scripsisset: siquidem
magistra

LAURENT. VALLAE IN

magistratus ad Senatum de magnis rebus scribere consueuerant. Senatus hanc rem indigne tulit, Tiberioq; prerogatiuam ferenti, ut Iesus pro deo coleretur, repugnauit, ob tacitam tantummodo indignationem offensae senatoriae dignitatis. Et ut scias quantum Senatus ualeat autoritas, ne pro deo coleretur obtinuit. Quid, quod ais optimates? quos aut primarios in rep. intelligimus uiros, qui cur nominantur, quum de caeteris magistratibus silentium sit: aut eos qui populares non sunt, beneuolentiam populi aucupantes, sed optimi cuiusq; & bonarum partium studiosi, ac defensores, ut Cicero quadam oratione demonstrat. Ideoq; Caesarem ante oppressam rem. popularem fuisse dicimus, Catonem ex optimatibus: quorum differentiam Salustius explicauit. Neque hi optimates magis, quam populares, aut caeteri boni uiri, dicuntur in consilio adhiberi. Sed quid mirum si adhibentur optimates, ubi cunctus populus, si homini credimus, cum Senatu & Caesare iudicauit? Et is quidem Ro. ecclesiae subiaccens? & quis iste est populus? Romanus ne? Ac cur non dicitur populus Ro. potius quam populus subiaccens? Quae noua ista contumelia est in quirites, de quibus optimi poetae elogium est: Tu regere imperio populos Romane memento? Qui regit alios populos, ipse

uocatur

DON. CONST. DECLAMATIO.

uocatur populus subiacēs, quod inauditum est. Nam
 in hoc, ut in multis epistolis Gregorius testatur,
 differt Romanus pontifex à cæteris, quod solus est
 princeps liberi populi. Cæterum ita sit, ut uis. Nōne
 & alij populi subiacent? An alios quoq; significas?
 Quomodo fieri istud triduo poterat, ut omnes po-
 puli subiacentes Ro. ecclesie, illi decreto adessent?
 Tamen si non omnis sex populi iudicabat. Quid
 antequam subiecisset Ro. pōtifici populum Constā-
 tinus, subiectum uocaret? Quia q, hi qui subiacentes
 uocantur, faciendo dicuntur præsuisse decreto? Quid
 quod hoc ipsum dicuntur decreuisse, ut sint subiacē-
 tes: & ut ille cui subiacet, hos habeat subiacentes?
 Quia agis aliud infelix, nisi ut iudices te uolunta-
 tem fallendi habere, facultatem non habere?   29
 Elu-   30
 gentes nobis ipsum principem apostolorum, uel eius   31
 uicarios, firmos apud deum esse patronos. Et sicut   32
 nostra est terrena imperialis potētia, ita eius sacro   33
 sanctam Ro. ec. decreuimus ueneranter honorare: 34
 & amplius quam nostrū imperiū, terrenumq; thro-   35
 nū, sedē sacratissimā beati Petri gloriose exaltare: 36
 tribuētes ei potestatem, & gloriā & dignitatem,   37
 atq; uigorē, & honorificētā imperialem. Reuiui   38
 sce paulisper Firmiane Lactāti, resisteq; huic asino,
 tā uaste, immaniterq; rudēti. Ita uerborū turgētū
 strepitu

LAVREN. VALLAE IN

strepitu delectatur, ut eadem repetat, & inculcet, quae modo dixerat. Hunc ne in modum auro loquebatur Caesarum scribae, ne dicam agasones? Elegit sibi illos Cōstantinus, nō patronos, sed (esse patronos) Interposuit illud (esse) ut numerum redderet concinniorē. Honestā ratio, barbāre loqui, ut uenustius currat oratio: si modo qd in tanta scabritia uenustū esse potest. (Eligens principē apostolorū, uel eius uicarios) Non eligis Petrū, & eius deinceps uicarios: sed aut hunc, exclusis illis: aut illos, hoc excluso. Et pontifices Ro. appellat uicarios Petri, quasi uel uiuat Petrus, uel minori dignitate sint ceteri, quā Petrus fuit. Nōne & illud barbarum est (a nobis nostroq; imperio?) quasi imperiū habeat animum concedendi & potestatem. Nec fuit contentus dicere (obtineant) nisi etiā diceret (concessam) quum satis alterum esset. Et illud (firmos patronos) perq; elegans est. Scilicet firmos uult, ne pecunia corrumpantur, aut metu labantur. Et illud (terrena imperialis potentia) duo adiectiua sine copula: & illud (ueneranter honorare) & illud (nostrae imperialis serenitatis māfuetudo) Lactantianam eloquentiam redolet: quum de potentia agatur imperij, serenitatem nominare, & mansuetudinem, non amplitudinē & maiestatem. Quod etiam tumida superbia inflatum est,

DON. CONST. DECLAMATIO.

tum est, ut in illo quoque (gloriose exaltare per
gloriam & potestatem & dignitatem & uigorem
& honorificentiam imperialem) quod ex Apoc.
sumptum uidetur, ubi dicitur: Dignus est agnus qui
occisus est, accipere uirtutem, & dignitatem, & sa-
pientiam, & fortitudinem, & honorem, & benedi-
ctionē. Frequenter, ut posterius liquebit, titulos dei
sibi arrogare fingitur Constātinus, & imitari uelle
sermonem sacrę scripturę, quem nunquā legerat.

Atq; decernentes sancimus, ut principatum tene
at, tam super quatuor sedes, Alexādrīam, Antioche-
nam, Hierosolymitanam, Constātinopolitanā, quā
etiam super omnes, in uniuerso orbe terrarum, dei
ecclesias. Etiam pontifex, qui per tempora ipsius sa-
cro sanctę Ro. ecclesię extiterit, celsior & princeps
cunctis sacerdotibus, & totius mūdi existat: & eius
iudicio, quę ad cultū dei, & fidem Christianorum,
uel stabilitatem procurandam fuerint disponantur.

Omitto hic barbariem orationis, q; (princeps sacer-
dotibus) pro sacerdotum dixit : & q; in eodē loco
posuit (extiterit & existat) & quum dixerit (in
uniuerso orbe terrarū) iterū addit (totius mundi)
quasi quiddam diuersum, aut cœlum, quę mūdi pars
est, complecti uelit: quum bona pars orbis terrarū
sub Roma non esset: & quod fidem Christianorum,

E uel sta

LAVRENT. VALLAE IN

uel stabilitatem procurandam, tãquã non possint
 simul esse, distinxerit: & q̄, discernere & sancire mi
 scuit: & ueluti prius cum ceteris Constantinus non
 iudicasset, discernere eum, & tanquã pœnam pro
 ponat sancire, & quidem unã cum populo sancire fa
 cit. Quis hoc Christianus pati queat: & non papã,
 qui hoc patitur, ac libens audit, & recitat, censorie
 seueriq; castiget: q̄, quum à Christiano primatum
 acceperit Romana sedes, & id Gratiano testante,
 multisq; Græcorũ, octaua synodus declararit, acce
 pisse dicatur à Cõstantino, uix dum Christiano, tan
 quã à Christo? Hoc ille modestissimus princeps,
 hoc pijsissimus pontifex audire uoluisset? Absit tam
 graue ab utroq; eorum nephas. Quid, quod multo
 est absurdius, capit ne rerum natura, ut quis de Cõ
 stantinopoli loqueretur, tanquã una patriarchali
 um sedium, quæ nondum esset, nec patriarchalis, nec
 sedes, nec urbs Christiana, nec sic nominata, nec con
 dita, nec ad condendum destinata? Quippe priuile
 gium concessum est triduo, quã Constantinus esset
 effectus Christianus, quum Bizantium adhuc erat,
 non Cõstantinopolis. Mēt̄iar, nisi hoc quoq; cõfitea
 tur hic stolidus. Scribit enī prope calcē priuilegij:

» Unde congruũ prospeximus, nostrum imperium,
 » & regiam potestatem, oriētalibus transferri regio
 nibus,

DON. CONST. DECLAMATIO.

nibus, & in Bizantie prouintie optimo loco, no- 23
mini nostro ciuitatem edificari, & illic nostrum cō 23
stitui imperium. Si ille aliō transferre uolebat 23
imperium, nondum transtulerat. Si ille uolebat con-
stituere imperium, nondum constituerat. Sic si uole-
bat edificare urbem, nondum edificarat. Non ergo
fecisset mentionem de patriarchali, de una quatuor
sedium, de Christiana, de sic nominata, de condita:
de qua condenda, ut historie placet, quam Palea in
testimonium affert, ne cogitarat quidem. A qua non
uidet hęc belua, siue is Palea sit, siue alius quem Pa-
lea sequitur, se dissentire. Vbi Constantinus, non sua
sponte, sed inter quietem, admonitu dei, non Romę,
sed Bizantij, non intra paucos dies, sed post aliquot
annos, dicitur decreuisse de urbe cōdenda, nomenq;
quod in somnis edoctus fuerat, indidisse. Quis ergo
non uidet, qui priuilegium composuit, cum diu post
tempora Constantini fuisse? & quum uellet adorna-
re mendacium, excidisse sibi q, ante dixisset, hęc ge-
sta esse Romę tertio die, q̄ ille fuisset baptizatus
ut in eum decentissime cadat tritum uetustate pro-
uerbium, Mendaces memores esse oportere. Quid,
q, Bizantiā prouintiam uocat, quod erat oppidum,
nomine Bizantium: haud quā capax tantę urbis
condendę? Nanq; muris complexa est Constantino

F 2 polis

LAVRENT. VALLAE IN

polis uetus Bizantium, & hic in eius optimo loco
ait urbem esse condendam. Quid, quod Thraciam,
ubi positum erat Bizantium, uult esse in oriente, quæ
uergit ad Aquilonem? Opinor ignorabat Constanti-
tinus locum quem condendæ urbi delegerat, sub quo
cælo esset, urbsq; an prouincia, quanta eius mensu-
ra foret. Ecclesijs beatorum apostolorum Petri &
Pauli, pro continuatione luminariorum, possessio-
num prædia contulimus, & rebus diuersis eas dita-
uimus: & per nostram imperialem iussionem sacram,
tam in oriente, quam in occidente, quam etiã à sep-
tentrione & meridionali plaga, uidelicet & in Iu-
dæa, Græcia, Asia, Thracia, Africa, & Italia, uel di-
uersis insulis, nostra largitate. Et concessimus, ea
prorsus ratione, ut per manus beatissimi patris no-
stri Siluestri, summi pont. successorumq; eius omnia
disponantur. O furcifer. Ecclesiæ ne, id est, tem-
pla Romæ erant Petro & Paulo dicatæ? Quis eas
extruxerat? quis ædificare ausus fuisset, quum nus-
quam foret, ut historia ait, Christianis locus, nisi se-
creta & latebræ: aut si qua templa Romæ fuissent
illis dicata apostolis, non erant digna in quibus tan-
ta luminaria accenderentur: edicule sacræ, nõ ædes:
facella, non templa: oratoria inter priuatos parie-
tes, non publica delubra? Non ergo ante cura geren-
da erat

DON. CONST. DECLAMATIO.

da erat de luminaribus templorum, quam de ipsis templis. Quid ais tu, qui facis Constantinum dicentem Petrum & Paulum beatos : Siluestrum uero, cum adhuc uiuit, beatissimū: & suū, qui paulo ante fuisset ethnicus, iussione sacram? Tantā ne conferenda sunt pro continuandis luminaribus, ut totus orbis terrarum fatigetur? At quæ ista prædia sunt, præsertim possessionum? prædiorum possessiones dicere solemus, non possessionum prædia. Das prædia, nec quæ prædia explicas. Ditasti diuersis rebus, nec quando, nec quibus rebus ostendis. Vis plagas orbis à Siluestro disponi, nec pandis quo genere disponendi. Concessisti hæc antea, cur te hodie incepisse significas honorare ecclesiam Ro. & ei priuilegium concedere? Hodie concedis? Hodie ditas? Cur dicis, concessimus, & ditauimus? Quid loqueris, aut quid sentis bestia? Cum fabule machinatore mihi sermo est, non cum optimo principe Constantino. Sed quid in te ullam prudentiam, ullam doctrinā requiro: qui nullo ingenio, nulla literatura es præditus? qui ais luminariorum, pro luminarium: & orientalibus transferri regionibus, pro eo quod est, ad orientales transferri regiones. Quid porro istæ ne sunt quatuor plagæ? quam orientalem numeras? Thraciā ne? An, ut dixi, uergit ad Septentrionem,

LAVREN. VALLAE IN

an Iudeam? At magis ad meridiem spectat, utpote
 vicina Aegypto. Quam itē occidentalem? Italiā ne?
 At hæc in Italia gerebātur, quam nemo illic agens,
 occidentalem uocat: quum Hispanias dicamus esse
 in occidente: & Italia hinc ad meridiem, illinc ad ar
 ction magis quā ad occidentem uergit. Quam se
 ptentrionalem? An Thraciam? At ipse ad orientem
 esse uis. An Asiam? at hæc sola totum possidet oriē
 tem, septentrionem uero communem cum Europa.
 Quam meridionalem? Certe Africam. At cur non
 aliquam nominatim prouintiam proferebas? Nisi
 forte Aethiopes Ro. imperio suberant. Et nihilomi
 nus non habent locum Asia & Africa: quum orbem
 terrarum in quatuor diuidimus partes, & nomina
 tim regiones singularum referimus. Sed cū in tres,
 Asiā, Africā, Europā. Nisi Asiā pro Asiatica prouintia,
 Africā pro ea prouincia, quæ prope Getulos est, ap
 pellas. Quæ nō uideo cur precipue nominētur. Siccū
 ne loquutus esset Cōstan. quū quatuor orbis plagas
 exegit, ut has regiones nominaret: ceteras non
 noiaret: & à Iudæa inciperet, quæ pars Syriæ nu
 meratur, & quæ amplius Iudæa nō erat, euersa Hie
 rosolyma, fugatis, ac prope extinctis Iudæis: ita ut
 credam uix aliquem in sua patria tūc permansisse,
 sed alias habitasse nationes? Vbi tādē erat Iudæa,
 quæ nec

DON. CONST. DECLAMATIO.

que nec Iudæa amplius uocabatur, ut hodie uideamus illud terræ nomen extinctum? Et sicut exterminatis Chananeis, Chananea regio desijt appellari, commutato nomine in Iudæam à nouis incolis: ita exterminatis Iudæis, & conuenis gētibus eam incipientibus desierat Iudæa nominari. Nuncupas Iudæam, Thraciam insulas: Hispanias uero Gallias, Germanos non putas nuncupandos: & cū de alijs linguis loquaris, Hebræa, Græca, Barbara, de ulla prouinciarum, latino sermone utentium, non loqueris. Video, has igitur omisisti, ut postea in donatione cōplectereris. Et quid, nō tantī erāt tot prouinciæ occidentis, ut continuandis luminaribus suppeditarent sumptus, nisi reliquis orbis adiuuaret? Transeo quod hæc concedi ais per largitatem: non ergo, ut isti aiunt, ob lepræ curationē. Alioquin insolens sit, quisquis remunerationem loco munerū ponit.

Beato Siluestro eiusq; uicario, de presenti tradimus palatium imperij nostri Lateranense, deinde diadema, uidelicet coronam capitis nostri, simulq; phrygium, necnon superhumeralē, uidelicet lorū, quod imperiale circumdare solet collum: uerumetiam chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, & omnia imperialia indumenta,

F 4 seuctiō

LAVRENT. VALLAE IN

20 seu etiam dignitatem imperialiū presidentium equē
 20 tum: conferentes ei etiā imperialia sceptrā, simulq;
 20 cuncta signa, atq; banna, & diuersa ornamenta im-
 20 perialia, & omnem processionem imperialis culmi-
 20 nis, & gloriam potestatis nostrae. Viris etiam diuer-
 20 si ordinis reuerendissimis clericis, sanctae Ro. eccle-
 20 siis seruientibus, illud culmen singularis potentiae,
 20 & praecellētiaē habere sancimus, cuius amplissimus
 20 noster Senatus uideatur gloria adornari, id est, pa-
 20 tritios, consules effici. Necnon in ceteris dignitati-
 20 bus imperialibus eos promulgauimus decorari. Et
 20 sicut imperialis extat decorata militia, ita clerum
 20 sanctae Ro. ecclesiae adornari decreuimus. Et quem-
 20 admodum imperialis potentia diuersis officijs, cubi-
 20 culariorum nempe, & ostiariorum, atque omnium
 20 concubitorum adornatur, ita & sanctā Ro. ecclesiā
 20 decorari uolumus. Et ut amplissime pontificale de-
 20 cus praefulgeat, decernimus, & ut clerici sancti eiusdē
 20 sanctae Ro. ecclesiae mappulis & linteaminibus, id est
 20 candidiſsimo colore decoratos equos equitent: & si-
 20 cut noster Senatus calciamētis utitur cū udonibus,
 20 id est candido linteamine illustrentur: & sicut cele-
 20 stia, ita terrestria ad laudem dei decorentur. O san-
 20 cte Iesu, ad hunc sententias uoluentem sermonibus
 imperitis, nō respondebis de turbine? non tonabis?

NON IN

DON. CONST. DECLAMATIO.

nō in tantā blasphemiā ultritā fulmina iaculabere?
 tantū ne probrū in tua familia sustines? Hoc audi-
 re, hoc uidere, hoc tandiu conuiuentibus oculis præ-
 terire potes? Sed patiēs es, & multa misericordiæ.
 Vercor tamen, ne patiētia hæc tua sit potius ira &
 condemnatio, qualis in illos fuit, de quibus dixisti:
 Et dimisi eos secundum desyderium cordis eorum,
 ibunt in adinventionibus suis. Et alibi: Tradidi eos
 in reprobrum sensum, ut faciant que nō conueniūt:
 quia non probauerūt se habere notitiam mei. Iube
 me queso domine, ut exclamē aduersus eos, & for-
 te conuertentur. O Romani pont. exemplum facino-
 rum omnīū cæteris pontificibus: ô improbissimi scri-
 bæ & pharisei, qui sedetis super cathedram Moysi,
 & opera Dathan & Abyron facitis, itā ne uestimē-
 ta apparatus, pompa equitatus, omnis deniq; uita
 Cæsaris, uicarium Christi decebit? Que communi-
 catio sacerdotis ad Cæsarem? Istā ne Siluester uesti-
 menta sibi induit? Eo apparatu incessit? Ea celebri-
 tate ministrantium domi uixit, atq; regnauit? Scele-
 ratissimi homines, non intelligūt Siluestro magis ue-
 stes Aaron, qui summus dei sacerdos fuerat, quā
 gentilis principis fuisse sumēdas. Sed hæc aliās erūt
 exagitanda uehementius. In præsentiarum autem
 de barbarismo cum hoc sycophāta loquamur: cuius

F 5 exstulti

LAVREN. VALLAE IN

ex stultiloquio impudētissimū eius patescit sua spon-
te mendacium. (Tradimus, inquit, palatium imperij
nostri Lateranense) quasi male hoc loco inter orna-
menta donum palatij posuisset, iterum postea ubi
de donis agitur, replicauit. (Deinde diadema) &
quasi illi non uideant, qui adsunt, interpretatur (ui-
delicet coronam.) Verum hic non addidit ex auro,
sed posterius eadem inculcans inquit (ex auro pu-
rissimo & gēmis preciosis.) Ignorauit homo impe-
ritus diadema ē pāno esse, aut forte ē serico. Vnde
sapiens illud regis dictū celebrari solet: quē serunt
traditum sibi diadema, priusquam capiti imponeret
retentum, diu cōsyderasse, ac dixisse: O nobilem ma-
gis quam felicem pānum: quem si quis penitus agno-
sceret, quam multis solitudinibus periculisq; &
miserijs sis refertus, ne humi quidem iacētē uellet
tollere. Iste non putat illud nisi ex auro esse, cui cir-
culus aureus nunc cum gemmis apponi a regibus so-
let. Verum non erat rex Constantinus, nec regem ap-
pellare, nec regio se ritu ornare fuisset ausus. Impe-
rator Ro. erat, non rex. Vbi rex est, ibi resp. nō est.
At in rep. multi fuerunt etiam uno tempore Impe-
ratores. Nam Cicero frequenter ita scribit: M. Ci-
cero Imperator illi uel illi Imperatori salutem. Li-
cet postea peculiari nomine Romanus princeps,
ut sunt

DON. CONST. DECLAMATIO.

ut summus omnium, Imperator appellaretur. (Simulq; phrygium, necnon superhumeralis, uidelicet lorum, quod imperiale circumdare solet collum) Quis unquam phrygium latine dici audiuit? Tu mihi, dum barbare loqueris, uideri uis Cōstantini aut Lactātij esse sermonē? Plautus in Menechmis, Phrygionem pro concinnatore uestium posuit. Plinius Phrygiones appellat uestes acu pictas, quod earum Phryges fuerunt inuentores. Phrygium uero quid significet, hoc non exponis, quod obscurum: exponis quod est clarius. Superhumeralis ais esse lorum, nec quid sit lorum tenes. Non enim cingulum ex corio factum, quod dicitur lorum, sentis circumdari pro ornamento Cæsaris collo. Hinc est quod habenas & uerbera uocamus lora. Quod si quando dicantur lora aurea, non nisi de habenis, quæ aurate collo equi aut alterius pecudis circumdari assolent, intelligi potest: quæ te res, ut mea fert opinio sefellit: & quum lorum circumdare collo Cæsaris atque Siluestri uis, de homine, de Imperatore, de summo pont. equum aut asinum, aut canem facis. (Verum & chlamydem purpuream, atq; tunicam coccineā) Quia Matthæus ait chlamydē coccineam, & Iohannes uestem purpuream: utrunq; uoluit hic eodem loco coniungere. Quod si idem color est,

LAVRENT. VALLAE IN

lor est, ut Euangelistae significant, quid tu non fuisti contentus alterū nominasse, ut illi contenti fuerunt? Nisi accipis purpuram, ut nunc imperiti loquuntur, genus panni serici colore albo. Est autem purpura piscis, cuius sanguine lana tingitur. Ideoq; a tinctura datum est nomen panno, cuius color pro rubro accipi potest, licet sit magis nigricans, & proximus color sanguinis cōcreti, & quasi uiolaceus. Inde ab Homero atq; Virgilio purpureus dicitur sanguis, & marmor porphyricū, cuius color est similimus amethysto. Græci enim purpuram porphyram uocant. Coccineum pro rubro accipi forte nō ignoras: sed cur faciat coccineū, quum nos dicamus coccum, & chlamys, quod genus sit uestimenti, iurare te plane nescire. Atq; ut ne se longius persequendo singulas uestes, mendacē proderet, uno semel uerbo complexus est, dicens (omnia imperialia indumenta) Quid? Etiā ne illa, quibus in bello, quibus in uenatione, quibus in ludis, quibus in conuiujs amiciri solet? Quid stultius quam dicere omnia Caesaris indumenta conuenire pontifici? Sed quam lepide addit (Seu etiam dignitatem imperialium presidentium equitum) Seu, inquit: distinguere duo hæc inuicem uoluit, quasi multum inter se habeant similitudinis: & de imperatorio habitu ad equestrē dignitatem dilabitur

DON. CONST. DECLAMATIO

dilabitur, nescio quid loquens. Mira quaedam effari
uult, sed deprehendi in mendacio timet: eoq; inflatis
buccis & turgido gutture, dat sine mente sonum.
(Conferentes ei etiã imperialia sceptrâ) Quæ stru-
ctura orationis? qui nitor? qui ordo? Quæ nam sunt
sceptrâ ista imperialia? unum est sceptrum, non plu-
ra. Si modo sceptrum gerebat Imperator. Num &
pontifex sceptrum manu gestabit? Cur non ei dabi-
mus & ensen, & galeã, & iaculum? (Simulq; cun-
ctâ signa, atq; banna.) Quid tu signa accipis? Signa
sunt aut statuae: unde frequenter legimus, signa ac ta-
bulas, pro sculpturis & picturis. Prisci enim non in
parietibus pingebãt, sed in tabulis: aut uexilla, unde
illud: Signa pares aqilas. A priore significato, sigilla
dicuntur parue statuae atq; sculpturæ. Num ergo
statuas, aut aquilas suas Siluestro dabat Constanti-
nus? Quid hoc absurdius? At banna quid sibi ueit
non inuenio. Deus te perdat improbissime mortali-
um, qui sermonẽ barbarum attribuis seculo erudito.
(Et diuersa ornamenta imperialia) Quia dixit ban-
na, satis putauit significatũ esse, & ideo cetera sub
uerbum uniuersale conclusit. Et quã frequenter in-
culcat imperialia, quasi propria quaedam sunt orna-
menta Imperatoris magis, quã consulis, quã di-
ctatoris, quã Cæsaris. (Et omnem processionem
imperis

LAVRENT. VALLAE IN

imperialis culminis, & gloriam potestatis nostræ.)
 Projicit ampullas, & sexquipedalia uerba. Rex re-
 gum Darius, consanguineusq; Decorum, nunquam ni-
 si plurali numero loqueris. Quæ est ista processio,
 imperialis cucumeris, per herbam torti, & crescen-
 tis in uentrem? Triumphasse existimas Cæsare quo-
 ties domo prodibat, ut nunc solet papa, præceden-
 tibus albis equis, quos stratos, ornatosq; famuli
 dextrant? quo, ut taceam alias ineptias, nihil est ua-
 nius, nihilq; a pontifice Romano alienius. Quæ eti-
 am ista gloria est? Gloriam ne, ut Hebrææ lingue
 mos est, pompam & apparatus illum splendorem
 homo latinus appellasset? Ut illud quoque, militiam
 pro milites, quod ab Hebræis sumus mutuati: quo-
 rum libros Constantinus, aut ipsius scribæ nunquam
 aspexerant. Verum quanta est munificentia tua Im-
 perator, qui non satis habes ornasse summum pon-
 tificem, nisi ornes & omnem clerum? culmen singu-
 laris potentie & præcellentie ais effici patritios,
 consules. Quis audiuit Senatores, aliosue homines
 effici patritios? consules efficiuntur, non patritij:
 ex domo uel patritia, quæ eadem senatoria dici-
 tur: siquidem Senatores patres conscripti sunt: uel
 ex equestri, uel ex plebeia: Plusq; est Senatorem
 quam patritium esse. Nam senator est unus è dele-

ctis con

DON. CONST. DECLAMATIO.

Etis consiliarijs reipublicæ: patritius uero qui è do-
mo senatoria ortum ducit. Ita qui Senator, aut ex
patribus conscriptis, nõ protinus & patritius est.
Ridiculeq; Romani mei hoc tempore faciunt, qui
prætozem suum Senatorem uocant: quum neq; Sena-
tus ex uno homine constare possit: necesseq; sit Se-
natorem habere collegas: & is, qui Senator nunc
dicitur, fungatur officio prætoris. Et dignitas pa-
tritiatus in multis libris inuenitur, inquires. Audio:
sed in his, qui de temporibus post Constantinũ lo-
quuntur: ergo post Constantium priuilegiũ confe-
ctum est. Sed nunquid clerici fieri consules possunt?
Coniugio sibi interdixere Latini clerici, & consules
fient? Habitoq; delectu militum, cum legionibus &
auxilijs in prouintias, quas fuerint sortiti, se confe-
rēt? Ministri ne & serui cōsules fient, aut militaris
ornamēta gestabūt: nec bini, ut solebat, sed ceteri &
milleni ministri, qui Ro. ecclesiæ seruiant, dignitate
afficientur imperatoria? Et ego stolidus mirabar,
q; papa effici diceretur. Ministri Imperatores erūt,
clerici uero milites. Milites ne clerici fiēt, aut mili-
taria ornamēta gestabūt? nisi impialia ornamēta unā
uersis clericis imptis. Nā nescio qd dicas. Et qs non
uidet hanc fabulam ab his excogitatā esse, qui sibi
omne uestiēdi licentiā esse uoluerūt? Ut existimem,
si qua

Si qua inter demones, qui aërem incolunt, ludorum
 genera exercentur, eos exprimēdo clericorū cultu,
 fastu, luxu, exerceri: & hoc scenici lusus genere ma-
 xime delectari. Vtrum magis insequar? Sententiarū
 an uerborum stoliditatem? Sententiarum audistis.
 Verborū hæc est, ut dicat Senatū uideri adornari,
 quasi non utiq; adornetur: & quidem adornari glo-
 ria: & quod fit, factū esse uelit: ut promulgauimus,
 pro promulgamus. illo enim modo sonat iucundius
 oratio, & eandem rem per præsens & per præteri-
 tum enunciet: Vclut decernimus, & decreuimus. Et
 omnia sint referta his uocibus: Decernimus, decora-
 mus, imperialis, imperatoria, potentia, gloria. Et
 extat pro est posuerit, quū extare sit supereminere,
 uel superesse: & nempe pro scilicet, & cōcubitores
 pro cōtubernales. Cōcubitores sunt qui concumbūt,
 & coeunt: nimirum scorta intelligēda sunt. Addit
 cum qbus dormiat, ne timeat opinor nocturna phā-
 tasmata: addit cubicularios, addit ostiarios. Nō otio-
 sum est, quare hæc ab eo minuta referūtur: pupillū
 instituāt, aut adol. scentem filium, non senem: cui oīa
 quibus necesse habet tenera etas, ipse uelut aman-
 tissimus pater preparat, ut Dauid Salomoni fecit.
 Atq; ut p oēs numeros fabula impleatur, dātur cle-
 ricis equi, ne asinario illo Christi more sup asellos
 sedcant:

DON. CONST. DECLAMATIO.

sedcant: & dantur nō operti, siue instrati operimentis coloris albi, sed decorati colore albo. At quibus operimentis: non stragulis, non babilonicis, aut quo alio genere, sed mappulis & linteaminibus. Mappæ ad mensam pertinet, linteamina ad lectulos. Et quasi dubium sit cuius sint hæc coloris, interpretantur, id est, candidissimo colore. Dignus Constantino sermo, digna Lactantio facundia: quum in cæteris, tum uero in illo (equos equitent.) Et quum de uestitu Senatorum nihil dixerit, non de laticlauro, non de purpura, non de cæteris: de calciamentis sibi loquendum putauit. Nec lunulas appellauit, sed udones, siue cū udonibus: quos, ut solet homo ineptus, exponit, id est, candido linteamine, quasi udones linteamē sint. Non occurrit in presentiarū ubi reperim udones, nisi apud Martialem Valerium: cuius distichon, quod inscribitur udones cilicini, hoc est: Non hos lana dedit, sed olentis barba mariti, Cyniphio poterit planta latere sinu. Ego non linei utiq; nec candidi sunt udones: quibus hic bipes asellus nō calceari pedes Senatorū ait, sed Senatores illustraria. Atq; per hoc (sicut cœlestia, ita terrestria ad laudem dei decorantur) Quæ tu cœlestia uocas? Quæ terrena? Quomodo cœlestia decorantur? Quæ autē deo laus ista sit, tu uideris. Ego, si qua fides mihi est, nihil pro-

G to, nes

LAVRENT. VALLAE IN

to, nec deo nec cæteris hoïbus magis esse inuisum,
 quam tantam clericorum in rebus secularibus licen-
 tiam. Verũ quid ego in singula impetum facio? dies
 me deficiet, si uniuersa non dico amplificare, sed at-
 » tingere uelim. Præ omnibus autem licentiam tri-
 » buimus beato Siluestro & successoribus eius, ex no-
 » stro indiçtu: ut quem placatus proprio consilio cle-
 » ficare uoluerit, & in religioso numero religiosorũ
 » clericorum connumerare, nullus ex omnibus præsu-
 » mat superbe agere. Quis est hic Melchisedec, qui
 patriarcham Abraam benedicit? Cõstantinus ne uix
 Christianus, facultatem ei, a quo baptizatus est, &
 quem beatum appellat, tribuit clericãdi? Quasi pri-
 us nec fecisset hoc Siluester, nec facere potuisset. Et
 qua cõminatione uetuit, ne quis impedimento esset?
 (Nullus ex omnibus præsumat superbe agere.)
 Qua etiam elegantia? (Connumerare in numero re-
 ligioso religiosorum) clericare clericorum, & indi-
 çtu & placatus. Atq; iterũ ad diadema reuertitur.
 » Decreuimus itaque & hoc, ut ipse, & successo-
 » res eius diademate, uidelicet corona, quam ex capi-
 » te nostro illi concesserimus, ex auro purissimo, &
 » gẽmis preciosis, uti debeãt, pro honore beati Petri.
 Iterũ interpretatur diadema. Cũ barbaris enim
 & obliuiosis loquebatur: & adiçit (de auro pu-
 rissimo)

DON. CONST. DECLAMATIO.

rissimo) ne forte aliquid æris, aut scorie crederes admixtum. Et gemmas cum dixit, addit, preciosas: eodem timore, ne uiles forsitan suspicareris. Cur tamen non preciosissimas, quem admodum aurum purissimum? Plus nanque interest inter gemmam & gemmam, quam inter aurum & aurum. Et cum dicere debuisset distinctum gemmis, dixit, ex gemmis. Quis non uidet ex eo loco sumptum, quem princeps gentilis non legerat: Posuisti in capite eius coronam de lapide precioso? Sic loquutus est Cesar uanitate quadam coronæ suæ iactandæ, si modo Cesares coronabantur, in seipsum cõtumeliosus, qui uereretur, ne opinarentur homines, cum non gestare coronam ex auro purissimo, cum gemmis preciosis, nisi indicasset? Accipe causam, cur sic loquatur, (pro honore beati Petri) quasi Christus non sit summus angularis lapis, in quo templum ecclesiæ constructum est, sed Petrus: quod iterum postea facit. Quem si tanto pere uenerari uolebat, cur non templum episcopale illi potius, quam Ioanni Baptiste Romanæ dicauit? Quid illa loquendi barbaries, nonne testatur non seculo Constantini, sed posteriori cantilenam hæc esse confictam? (Decreuimus quod uti debeant) pro eo quod est, decreuimus ut utantur. Sic nunc barbari homines uulgo loquuntur, & scribunt: iussi quod debe

LAVRENT. VALLAE IN

res uenire, pro eo quod est, iussi ut uenires. Et decreuimus, & concessimus, quasi non tunc fiant illa, sed alio quodā tempore facta sint. Ipse uero beatus papa super coronam clericatus, quam gerit ad gloriam beatissimi Petri, ipsa ex auro nō est passus uti corona. O tuam singularem stultitiā Constantine: modo dicebas coronam super caput papæ ad honorem facere beati Petri, nunc ais nō facere, quia Siluester illam recusat: & quum factum recusantis probes, tamen iubes eum aurea uti corona. Et quod hic non debere se agere existimat, id tu ipsius successores dicis agere debere. Transeo, quod rasuram coronam uocas, & papam pontificem Romanū, qui nondum peculiariter sic appellari erat coeptus.

Phrygium uero cādidissimo nitore splendidum, domini resurrectionē designantes, eius sacratissimo uertici manibus nostris imposuimus: & tenētes frenum equi, pro reuerentia beati Petri apostoli, dextratoris officium illi exhibuimus: statuentes eodem phrygio omnes eius successores singulariter uti in processionibus, ad imperij nostri imitationem.

Nōne uidetur hic autor fabule, non per imprudentiam, sed cōsulito & dedita opera praeuaticari, & undique ansas ad se reprehendendum præbere? In eodem loco ait, phrygio & dominicam resurrectionem

DON. CONST. DECLAMATIO.

tionem representari, & imperij cesarij esse imitationem: quæ duo inter se maxime discrepant. Deum testor, non inuenio quibus uerbis, qua uerborum atrocitate consodiam hunc perditissimum nebulonem. Ita omnia uerba plena insanie euomit. Cōstātinum non tantum officio similem Moysi, qui summum sacerdotem iussu dei ornauit: sed secreta mysteria facit exponētem: quod difficillimum est his, qui diu in sacris literis sunt uersati. Cur non fecisti etiam Constantinum pontificem maximum, ut multi Imperatores fuerunt: ut commodius ipsius ornamenta in alteram summum pont. transferrētur? Sed nescisti historias. Ago itaq; deo etiam hoc nomine gratias, quod istam nequandissimam mentem, non nisi in stultissimum hominē cadere permisit. Quod etiā posteriora declarant. Namq; Aaron sedenti in equo, Moysen inducit dextratoris exhibuisse officium: & nō hoc per medium Israēl, sed per Chanaanæos atq; Aegyptios, id est, per infidelem ciuitatem: ubi non tam imperium erat orbis terrarum quam demonum, & demones colentium populorum.

Vnde ut pontificalis apex nō uilescat, sed magis
quā imperij terreni dignitas, gloria, & potentia
decoretur: ecce tam palatium nostrum, quāq; Ro-
manam urbem, & omnes Italiae siue occidentalium

G 3 regio

LAVRENT. VALLAE IN

” regionum prouintias, loca, ciuitates, beatissimo pon-
 ” tifici & uniuersali papae Siluestro tradimus, atque
 ” relinquimus: & ab eo, & successoribus eius per
 ” pragmaticum constitutum decreuimus disponēdas,
 ” atque iuri sanctae Ro. ecclesiae permanēdas.

De hoc in oratione Romanorū & Siluestri mul-
 ta differuimus. Huius loci est, ut dicamus neminem
 fuisse facturum, ut nationes uero cunctas uerbo dona-
 tionis inuolueret: & qui minutissima quaeq; superi-
 us est executus, lorum, calceos, linteamina, equorum
 ornāmēta, nō reserret nominatim prouincias, quarū
 singulae nō singulos reges, nūc aut principes regibus
 pares habent. Sed ignorauit uidelicet hic falsator,
 quae prouinciae sub Constan. erant, quae nō erāt. Nā
 certe cūctae sub eo nō erant. Alexādro extincto ui-
 demus singulas regiones in ducum partitione nume-
 ratas. A Xenophōte terras, principesq; nominatos,
 qui uel ultro, uel armis sub imperio Cyri fuerunt.
 Ab Homero Graecorum, Barbarorumq; regum no-
 men, genus, patriam, mores, uires, pulchritudinem,
 numerum nauium, & prope numerum militum, ca-
 thalago comprehensum. Cuius exemplū quum mul-
 ti Graeci, tum uero nostri Latini, Ennius, Virgilius,
 Lucanus, Statius, alijq; nonnulli imitati sunt. A Io-
 sue & Moysē in diuisione terrae pmissiois, uiculos
 quoq;

DON. CONST. DECLAMATIO.

quoq; uniuersos fuisse descriptos. Et tu grauaris etiam prouincias recensere? Occidentales tantum prouincias nominas. Qui sunt fines occidentis? ubi incipiunt? ubi desinunt? Num ita certi constitutiq; sunt termini occidentis, & orientis, meridiciq; & septentrionis, ut sunt Asiae, Africæ, Europæ? Necessaria uerba subtrahis, ingeris superuacua. Dicis prouincias, loca, ciuitates. Nonne & prouinciae & urbes loca sunt? & quum dixeris prouincias, subiungis ciuitates: quasi hæc sub illis non intelligantur. Sed nõ est mirum, qui tantam orbis terrarum partem à se alienat, eundem urbium prouinciarumq; nomina prætereire: & quasi lethargo oppressum, quid loquatur ignorare. (Italiæ siue occidentalium regionum) Tanquam aut hoc aut illud, quum tamẽ utrunq; intelligat, appellans (prouincias regionũ) quum sint potius regiones prouinciarũ: & (permanendas) dicens pro permanens. Vnde congruũ prospeximus, nostrũ imperium, & regiã potestatem orientali bus transferri regionibus, & in Bizantiæ prouincie optimo loco, nomini nostro ciuitatem edificari, & illic nostrum cõstitui imperium. Tacco quod dixit ciuitates edificari, cum urbes edificentur, non ciuitates: & Bizantium prouinciam. Si tu es Constantinus, redde causam, cur illum potissimum lo-

LAVRENT. VALLAE IN

cum condendæ urbis delegeris? Quod enim te aliò
 transferas post Romam traditam, non tam con-
 gruam quam necessarium est. Nec te appelles Impe-
 ratorem, qui Romam amisisti, & de nomine Roma-
 no, quod discerpis, pessime meritus es. Nec regem:
 quod nemo ante te fecit: nisi ideo te regem appelles,
 quia Romanus esse desisti. Sed affers causam sanè
 honestam. Quoniã ubi princeps sacerdotum &
 Christianæ religionis caput constitutum est ab Im-
 peratore cœlesti, iustum non est, ut illic Imperator
 terrenus habeat potestatem. O stultum David,
 stultum Salomonem, stultum Ezechiam, Iosiamq;,
 & ceteros reges stultos, ac parũ religiosos, qui in
 urbe Hierusalem cũ summis sacerdotibus habitare
 sustinuerunt, nec tota illis urbe cesserũt. Plus sapit
 Constantinus triduo, quam illi tota uita sapere po-
 tuerunt. Et Imperatorem cœlestem appellas, quia
 terrenum accepit imperium, nisi deũ intelligis: nam
 ambigue loqueris: à quo terrenum principatum sa-
 cerdotum, super urbe Romana, cæterisq; locis, cõsti-
 tutũ esse mētiris. Hæc uero omnia, quæ per hanc
 imperialem sacrã scripturã, & per alia diuina de-
 creta statuimus & firmauimus, usq; in finẽ mundi,
 illibata & inconcussa permanere decreuimus.
 Modo terrenũ te uocaueras Cõstãtine, nunc diuum
 sacrumq;

DON. CONST. DECLAMATIO.

sacrumq; uocas: ad gentilitatē recidis, & plusquā
gentilitatem. Deum te facis, & uerba tua sacra, &
decreta immortalia: nā mundo imperas, ut tua iussa
cōseruet illibata & incōcussa. Nō cogitas q̄ tu es.
Modo ē sordidissimo impietatis ceno lotus, & uix
perlotus. Cur non addebas: iota unū, aut apex unus
de priuilegio hoc non peribit, ut non magis pereat
cælum & terra. Regnum Saul adeo electi ad filios
non peruenit: regnum Dauid in nepote discerptum
est, & postea extinctum. Et tu ad finem usq; mundi
regnum, quod tu summo deo tradis, permansurum
tua autoritate decernis. Quis etiam te tam cito do
cuit mundum esse periturum? Nam poētis qui hoc
etiam testantur, non puto te hoc tempore fidem ha
bere. Ergo hoc tu nō dixisses, sed alius tibi affinxit.
Ceterū qui tā magnifice, superbeq; loquutus est, ti
mere incipit, sibiq; diffidere, eoq; obtestatiōibus agit.

Vnde coram deo uiuo, qui nos regnare praecepit, 22
& coram terribili eius iudicio obtestamur, omnes 23
nostros successores Imperatores, & cūctos optima 24
tes, satrapas etiam, amplissimumq; Senatum, & uni 25
uersum populum in uniuerso orbe terrarum, nec nō 26
& in posterum, nullo eorum quoquomodo licere, 27
hoc aut constringere, uel in quoquam conuelli. 28

Quā equa, quā religiosa adiuratio. Non secus,

G 5 ac si

LAVREN. VALLAE IN

ac si lupus per innocentiam, & fidem obtestatur, ceteros lupos, atq; pastores: ne oues quas sustulit, interque filios & amicos partitus est, aut illi adimere, aut hi repetere tentent. Quid tantopere extimescis Constantine? Si opus tuum ex deo non est, dissoluetur. Sin ex deo, dissolui non poterit. Sed uideo, uoluisti imitari Apocalypsim, ubi dicitur: Cōtestor autem audienti omnia uerba prophetiæ libri huius, si quis apposuerit ad hæc, apponet deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de uerbis libri pphetiæ huius, auferet deus partem eius de libro uitæ, & de ciuitate sancta. At tu nunquam legeras Apocalypsim, ergo nō sunt hæc uerba tua.

» Si quis autem, quod nō credimus, in hoc temerator extiterit, eternis condemnationibus subiaceat
 » condemnatus: & sanctos dei apostolos Petrum &
 » Paulum sibi in presenti & in futura uita sentiat con-
 » trarios. Atq; in inferno inferiori scilicet concreman-
 » dus, cum diabolo & omnibus deficiat impijs.

Hic terror, atq; hæc comminatio nō Cesaris aut secularis principis solet esse, sed priscorum sacerdotum, ac flaminum, & nūc ecclesiasticorum. Itaq; nō est Constantini oratio hæc, sed alicuius clericuli stolidi, nec quid dicat, aut quomodo dicat scientis, saginati, & crassi, ac inter craspulā, interq; seruorē uini, has sentētijs,

DON. CONST. DECLAMATIO.

sentētiās, & hæc uerba ructantis. Quæ non in alium transeunt, sed in ipsum conuertuntur autorem. Primum ait (æternis condemnationibus subiaceat) Deinde, quasi plus addi queat, alia addere uult: & post æternitatem pœnarū, adungit pœnas uitæ præsentis: & cū dei condemnatione nos terreat, adhuc quasi maius quiddam sit, terret nos odio Petri: Cui Paulum cur adiungat, aut cur solum, nescio. Iterum solito lethargo ad pœnas æternas redit, ueluti non hoc ante dixisset. Quod si minime hæc execrationesq; Constantini forent, inuicem execraret, ut tyrannum & profligatorem reipub. meæ, & illi me Romano ingenio minarer ultorem. Nunc quis existimat execrationem auarissimi hominis, & ritu histrionum uerba simulantis, ac sub persona Constantini alios deterrentis, hoc est proprie hypocritam esse, si græcam uocem exquirimus, sub aliena persona abscondere tuam. Huius uero imperialis decreti paginam proprijs manibus roborantes, super uenerandum corpus beati Petri posuimus. Charta ne, an membrana fuit pagina, in qua scripta sunt hæc? Tamen si paginam uocauimus alteram faciē, ut dicunt, folij: ueluti quinternio habet folia dena, paginas uicinas. O rem inauditam & incredibilem: cū essem adolescentulus, interrogasse me quendam memini, quis li

»

»

»

LAVRENT. VALLAE IN

quis librum Iob scripſiſſet : cumq; ille reſpondiſſet, ipſe Iob: tunc me ſubiūxiſſe, quo pacto igitur de ſua ipſius morte faceret mētione? Quod de multis alijs libris dici poteſt, quorum ratio huic loco non conuenit. Nam quomodo uere narrare poteſt id, quod nō dum eſſet adminiſtratum: & in tabulis contineri id quod poſt tabularum, ut ſic dicam, ſepulturam factū eſſe ipſe fateatur? Hoc nihil aliud eſt, quā paginā priuilegij ante fuiſſe mortuam & ſepultam, quā natam: Nec tamen unquā a morte atq; ſepultura reuerſam, præſertim antequā conſcripta eſſet, roboratam: nec id una tantum, ſed utraq; Cæſaris manu. Et quid iſtud eſt, roborare illam? chirographōne Cæſaris, an annulo ſignatorio? Magnum nimirū robur, maiusq; multo, quā ſi tabulis æreis mandauiſſet. Sed non eſt opus ſcriptura ærea, cum ſupra corpus beati Petri charta reponatur. Cur hic Paulum retices, qui ſimul iacet cum Petro: & magis cuſtodire poſſent ambo, quā ſi afforet tantummodo corpus unius? Videtis artes malitiāq; nequiſſimi Sinonis. Quia donatio Conſtātini doceri nō poteſt: ideo nō i tabulis æreis, ſed charteis priuilegiū eſſe: ideo latere illud cū corpore ſanctiſſimi apoſtoli dixit. Ne aut auderemus e uenerabili ſepulchro inquirere: aut ſi inquireremus, carie abſumptum putare
mus.

DON. CONST. DECLAMATIO.

mus. Sed ubi tunc erat corpus beati Petri? Certe nondum in templo, ubi nunc est: non in loco sanè munito ac tuto. Ergo non illic Cæsar paginam collocasset. An beatissimo Siluestro paginam non credebatur, ut parum sancto, parum cauto, parum diligētis? O Petre, ô Siluester, ô sanctæ Romanæ ec. pōtifices, quibus oues domini cōmissæ sūt, cur uobis cōmissam paginā nō custoditis? Cur a tineis illā rodi, aut cur situ tabescere passi estis? Opinor, quia corpora quoque uestra contabuerunt. Stulte igitur fecit Cōstantinus. En redacta in puluerē pagina, ius simul priuilegij in puluerē abiit. Atqui, ut uidemus, paginae exemplar ostenditur. Quis ergo illam de sinu sanctissimi apostoli temerarius accepit? Nimirū aliquis antiquorū scriptorū debet afferri, nec posterior Constantini temporibus. At is nullus affertur, sed forte aliquis recens. Vnde hic habuit? Quisquis enim de superiori ætate historiā texit, aut spiritu sancto dictante loquitur: aut ueterum scriptorum, & eorum quidem, qui de sua ætate scripserunt, sequitur auctoritatem. Quare quicumq; ueteres non sequitur, is de illorū numero erit, quibus ipsa uetustas præbet audaciam mentiendi. Quod si quo in loco ista res legitur, non aliter cum antiquitate consentit, quàm illa glossatoris Accursij, de legatis Ro. ad leges accipiendas

piendas dimissis in Græciam, plusquam stulta narra-
 tio, cum Tito Livio, alijsq; præstantissimis scriptori-
 bus conuenit. Datum Romæ tertio Calen. Apri-
 lis, Constantino Augusto quarto consule, & Gallica-
 no quarto cōsule. Diē posuit penultima Martij:
 ut sentiremus hoc factū esse, sub tempus sanctorum
 dierum, qui illo plerunq; tempore solēt esse. Et Con-
 stantino quartum cōsule, & Gallicano quartum con-
 sule. Mirum si uterq; ter fuerat consul, & in quarto
 consulatu forent collegæ. Sed mirandum magis, Au-
 gustum leprosum elephantia, qui morbus inter cæ-
 teros, ut elephas inter beluas, eminent, uelle etiā acci-
 pere consulatum: cum rex Azarias simul ac lepra
 tactus est, in priuato se cōtinuerit, procuratione re-
 gni ad Ionatham filium relegata, ut serè omnes le-
 prosi fecerunt. Quo uno argumento totum prorsus
 priuilegium cōsutatatur, profligatur, euertitur. Ac ne
 quis ambigat, ante leprosum esse debuisse, quam con-
 sulem, sciat & ex medicina, paulatim hunc morbum
 succrescere: & ex notitia antiquitatis, consulatum
 iniri Ianuario mēse, magistratumq; esse annuū. &
 hæc Martio proximo gesta referuntur. Vbi neq; si-
 lebo, in epistolis scribi solere, datum: non autem in
 cæteris, nisi apud indoctos. Dicuntur enim epistole
 dari, uel illi, uel ad illum. Illi quidem, qui perfert,
 utputa

DON. CONST. DECLAMATIO.

utputa tabellario, ut reddat, & in manum porrigat homini cui mittuntur. Priuilegium autem, ut aiunt, Constantini, quod reddi alicui non debebat, nec dari debuit dici: ut appareat eum, qui sic loquutus est, mētutum esse, nec scisse fingere, quod Constantinum dixisse ac fecisse uerisimile esset. Cuius stultitiæ atq; iresaniæ affines se ac socios faciunt, quicumque hunc uera dixisse existimant, atque defendunt. Licet nihil iam habeant quo opinionem suam, non dico defendere, sed honeste excusare possint. An honestæ erroris excusatio est, cum patefactam uideas ueritatem, nolle illi ac quiescere, quia nonnulli mali homines aliter senserunt? Magni inquam dignitate, non sapientia, nec uirtute. Vnde tamen scis, an illi, quos tu sequeris, si eadem audissent quæ tu, mansuri in sententia fuerint? an a sententia recessuri? & nihilominus indignissimum est, plus homini uelle tribuere quam ueritati, id est, deo. Ita enim quidam, omnibus defecti rationibus, solent respondere: cur tot summi pontifices donationem hanc ueram esse crediderunt? Testificor uos, me uocatis quò nolo: & inuitum me maledicere summis pontificibus cogitis: quos magis in delictis suis operire uellem.

Sed pergamus ingenue loqui, quandoquidem aliter agi nequit hæc causa. Ut fatear eis ita credidisse,

L A V R E N T . V A L L A E I N

credidisse, & non malitia fecisse: quid mirum si ista crediderunt, ubi tantum lucri blāditur: cū plurima, ubi nullum lucrum ostenditur, per insignem imperitiam credant? Nōne apud Aram cœli, in tam eximio templo, & in loco maxime Augusto, cernimus pictam fabulam Sibyllæ & Octauiani, ut serunt, ex autoritate Innocentij tertij, hæc scribentis? Qui etiam de ruina tēpli pacis, sub natale Saluatoris, hoc est in partu uirginis, scriptū reliquit. Quæ ad euerendam magis fidē, quia falsa, quam ad stabiliendam, quia miranda sunt, pertinent. Mētiri ne ob speciem ueritatis, pietatis, audet uicarius ueritatis: & se scientem hoc piaculo obstringere? An non mentitur? Immo uero a sanētissimis uiris se, cū hoc facit, dissentire non uidet? Tacebo alios. Hiero. Varronis testimonio utitur, decem Sibyllas fuisse: quod opus Varro ante Augustum condidit. Idem de templo pacis ita scribit: Vespasianus & Titus, Romæ templo pacis edificato, uasa tēpli, & uniuersa donaria, in delubro illius consecrarūt: quæ Græca & Ro. narrat historia. Et hic unus indoctus plus uult libello suo, etiam barbare scripto credi, quam fidelissimis ueterum prudentissimorum hominū historijs. Quia Hieronymū attigi, non patiar hanc contumeliam ipsius tacite præteriri. Romæ ex autoritate papæ ostenditur co

DON. CONST. DECLAMATIO.

ditur codex Biblicæ, tanquam reliquie sanctorum, luminaribus semper accensis: quod dicit scriptum chirographo Hieronymi. Quæres argumētum? Quia multū, ut inquit Virgilius, est pictæ uestis & iuri. Resq; magis Hieronymi manu indicat scriptum nō esse. Illam ego diligentius inspectum, comperi scriptū esse iussu regis, ut opinor, Roberti, chirographo hominis imperiti. Huic simile est, quanquam decem milia huiusmodi Romæ sunt, quod inter religiosa demonstratur in tabella effigies Petri & Pauli: quam Silvester Constantino, ab eisdem apostolis in somnis admonito, in confirmationem uisionis exhibuit. Nō hoc dico, quia negem effigies illas esse apostolorū: utinamq; tam uera esset epistola, nomine Lentuli missa de effigie Christi: que non minus improbe ementita est, quam priuilegiū, quod confutauimus: Sed quia tabella illa à Siluestro non fuerit exhibita Constantino. In quo non sustineo admirationem animi mei cōtinere. Disputabo enim aliquid de fabula Siluestri. Quia & omnis in hoc questio uersatur: & mihi cum sermo sit cum pontificibus Ro. de pontifice Romano potissimum loqui decebit, ut ex uno exemplo, facile aliorum coniectura capiatur. Et ex multis ineptijs, que ibi narrantur, unam tantum de dracone attingam: ut doceam Constantinū nō fuisse
H leprosum.

LAVRENT. VALLAE IN

leprosum. Etenim gesta Siluestri ab Eusebio quodam
 Græco homine, ut interpres testatur, cōposita sunt:
 que natio ad mendacia semper promptissima est.
 Ut Iuuenalis Satyrica censura ait: Quicquid Græ-
 cia mendax audet in historia. Vnde draco ille uene-
 rat? Romæ dracones non gignuntur. Vnde etiā illi
 uenenum? In Africa tantum pestiferi dracones, ob
 ardorem regionis, esse dicuntur. Vnde præterea tan-
 tum ueneni: ut tam spaciosam ciuitatem peste cor-
 rumperet: præsertim cum in tam alto specu demer-
 sus esset, ad quem cētum quinquaginta gradibus de-
 scenderetur? serpentes, excepto forsā basilisco, non
 afflatu, sed morsu uirus inspirant, atq; interimunt.
 Nec Cato Cæsarem fugiens, cum tanta hominū ma-
 nu, per medias Africæ arenas dum iter faceret, ac
 dormiret, ullum sociorum ac comitū suorum, serpen-
 tis afflatu uidit extinctum. Neque illi populi ob id
 aërem sentiunt pestilentem. Et si quid fabulis credi-
 mus, & Chimera, & Hydra, & Cerberus, sine no-
 xa uulgo conspecti sunt, ac tacti. Adhuc quin cum
 Romani potius occidissent. Nō poterant, inquis. At
 multo grandiore serpentem in Africa, ad ripam
 Bragade Regulus occidit. Hunc uero uel obstructo
 ore specus facile erat interimere. An nolebant? Ita
 opinor pro deo colebant, ut Babylonij fecerūt. Cur
 ergo.

DON. CONST. DECLAMATIO.

ergo, ut olim Daniel dicitur occidisse, non & Siluester hūc potius occidisset? Quin canabaceo filo alligasset, & domū illam in æternum perdidisset? Ideo commentator fabulæ, noluit draconem interimi, ne planè Danielis narratio resferri uideretur: quod sicut Hieronymus uir doctissimus ac fidelissimus interpres, Apollinarisq; & Origenes, atq; Eusebius, & nonnulli alij narrationē Beli fictam esse affirmant, si eam Iudæi in ueteris instrumenti archetypo non agnoscunt: id est, si doctissimi quic; latinorū, pleriq; Græcorum, singuli Hebræorum, illam ut fabulam damnant: ego nō hanc, adūbratam ex illa, dānabo, quæ nullius scriptoris autoritate fulcitur, & quæ magistrā multo superat stultitia? Nam quis beluæ domum subterraneam edificauerat? Quis illic eam collocauerat, & ne prodiret atque auolaret (uolāt enim dracones, ut quidam aiunt, & si alij negant) imperauerat? Quis genus illud cibi excogitauerat? Quis fœminas, easq; uirgines, ac sanctimoniales descendere præceperat, nec nisi calendis? An tenebat draco quis esset dies calendarum? & tam parco, raroq; erat cibo contentus? Nec uirgines tam altum specum, tam immanem, & esurientem beluā exhorrebant? Credo blandiebatur eis draco, ut fœminis, ut uirginibus, ut cibaria afferentibus. Credo etiam

H 2 cum illis.

LAURENT. VALLAE IN

cum illis fabulabatur. Quid ni, honor dicto, etiã coibat? Nam & Alexander, & Scipio ex draconis serpentisue cum matre concubitu geniti dicuntur. Quid de negato postea uictu? Non potius aut prodisset, aut fuisset extinctus? O miram hominum dementiam, qui his anilibus deliramentis fidem habent. Iam uero quandiu hoc factitatum est? Quando fuit ceptum? Ante aduentum saluatoris? An postea? nihil horũ scitur. Pudeat nos, pudeat harum neniarum, & leuitatis plusquam inimicæ. Erubescat Christianus homo, qui ueritatis se ac lucis filium nominat, proloqui, quæ nõ modo uera nõ sunt, sed nec uerisimilia. At enim inquit, hæc demones potestatem in gentibus obtinebãt, ut eas dijs seruietes illuderent. Silete impudentissimi homines, ne dicam sceleratissimos, qui fabulis uestris tale semper uelamentum obtenditis. Non desyderat sinceritas Christiana patrociniũ falsitatis. Satis per se superq; sua ipsius luce ac ueritate defenditur, sine istis commentitijs ac prestigijsis fabellis, in deum, in Christum, in spiritum sanctũ contumeliosissimis. Siccine deus arbitrio demonum tradiderat genus humanum, ut tam manifestis, tam imperiosis miraculis seduceretur? ut propemodum posset iniusticiæ accusari, qui oues lupis commisisset: & homines magnũ errorũ suorum haberent

DON. CONST. DECLAMATIO.

haberent excusationem. Quod si tātum olim licebat
dæmonibus, & nūc apud infideles uel magis liceret,
quod minime uidemus. Nec ullæ ab eis hmōi fabulæ
proferuntur. Tacbo de alijs populis: dicā de Ro-
manis: apud quos paucissima miracula feruntur,
eaq; uetusta atq; incerta. Vale. Max. ait, Hiatū illū
terræ in medio foro, cum se in eū Curtius armatum
adacto equo immisisset, iterum coisſe, inq; pristinam
formam continuo reuertisse. Itē Iunonem monctam
cum a quodam milite Ro. captis Veijs, per iocum in-
terrogata eſſet, an Romam migrare uellet, respon-
diſſe, uelle. Quorū neutrū Titus Li. ſentit, & prior
autor & grauior. Nam & hiatū permansiſſe uult,
nec tam fuiſſe ſubitum quā uetustum, & ante con-
ditam urbem, appellatumq; Curtium lacum, quod in
eo delituiſſet Curtius Metius Sabinus, Romanorum
fugiens impressionem: Et Iunonem annuiſſe, non re-
ſpondiſſe: Adiectū fabulæ poſtea, uocem reddidiſſe.
Atque de nutu quoq; palam eſt illos eſſe mentitos:
uel quod motum ſimulacri, auellebant autem illud,
interpretati ſunt, ſua ſponte eſſe factum: uel qua la-
ſciuia hoſtilem, & uictam, & lapideā deam interro-
gabant, eadem laſciuia annuiſſe finxerunt. Tameſi
Luius inquit nō annuiſſe, ſed milites quod annuiſſet
exclamaſſe. Que tamē boni ſcriptores nō defendūt

L A V R E N T . V A L L A E I N

facta, sed dicta excusant. Nam prout idē Liuius ait, datur uenia antiquitati, ut miscēdo humana diuinis, primordia urbium augustiora faciat. Et alibi: Sed in rebus tā antiquis, si qua similia ueritati sunt, pro ueris accipiātur. Satis habēā: hęc ad ostētationē scēnæ gaudētis miraculis aptiora, q̄ ad fidē, neq; affirmare neq; refellere est op̄.preciū. Tercētius Varro, his duobus & prior, & doctior, & ut sentio, grauior autor, ait triplicem historiā de lacu Curtio à totidem autoribus proditam. Vnam à Proculo, quod is lacus ita sit appellatus à Curtio, qui se in eum deiecit: Alteram à Pisone, quod à Metio Sabino: Tertiam à Cornelio: cuius rei socium addit Lucretium, quod à Curtio cōsule, cui collega fuit M. Genucius. Neq; uero dissimulauerim Valeriū non planē posse reprehēdi, qd' ita loquatur: cū paulo post grauiter & seuerē subijciat: Nec me præterit, de motu & uoce deorum immortalium, humanis oculis auribusq; percepto, quā in ancipiti opinione æstimatio uersetur. Sed quia non noua dicuntur, sed tradita repetuntur, fidem autores uendicēt. De uoce deorum dixit, propter Iunonem monetam, & propter simulacrum Fortune, quod bis locutū fingitur his uerbis: Rite me matrone uidistis, rite Iedicastis. At uero nostri fabulatores passim inducūt Idola loquentia: quod ipsi

DON. CONST. DECLAMATIO.

quod ipsi gentiles & Idolorum cultores nō dicunt:
& syncerius negāt, quā Christiani affirmāt. Apud
istos paucissima miracula, non fide autorū, sed uelut
sacra quadam ac religiosa uetustatis commenda-
tione nitūtur. Apud istos recētiora quēdā narran-
tur, quę illorum homines temporū nescierūt. Neq;
ego admirationi sanctorum derogō, nec ipsorū diui-
na opera abnuo: quum sciam tantū fidei, quantū est
grauum sinapis, montes etiam posse transferre. Imō
defendo illa & tueor, sed misceri cum fabulis non
sino. Nec persuaderi possum hos scriptores alios fuisse
quā aut infideles, qui hoc agerent in derisum
Christianorum, si hęc signēta, per dolosos homines
in manus imperitorū delata acciperētur pro ueris:
aut fideles, habētes emulationē dei, sed nō secūdam
scientiā, qui non modo de gestis sanctorū, uerū etiam
dei genitricis, atque adeo Christi improba quēdam
& pseudeuangelia scribere non reformidarunt. Et
summus pōt. hos libros appellat apocryphos: qua-
si nihil uitij sit, quod eorum ignoratur autor, quasi
credibilia sint quę narrantur, quasi sancta & ad cō-
firmationem religionis pertinētia: ut iam nō minus
culpę sit penes hūc q mala pbat, q̄ penes illū q ma-
la excogitauit. Nūmos reprobos discernimus, sepa-
mus, abijcimus: doctrinā reprobā nō discernemus,

H 4 sed reti

LAVRENT. VALLAE IN

sed retinebimus? sed cum bona miscebimus? sed pro
 bona defendemus? Ego uero ingenuã feram senten-
 tiam Gesta Siluestri nego esse apocrypha: quia ut
 dixi, Eusebius quidem fertur autor: sed falsa atq; in-
 digna quae legantur existimo, cū in alijs, tum uero
 in illo qđ narratur de dracone, de thauro, de lepra,
 propter quam refutanda tanta repetij. Neque enim
 si Naaman leprosus fuit, continuo & Constantinum
 leprosum fuisse dicemus. De illo multi autores me-
 minerunt, de hoc principe orbis terrarum nemo, ne
 suorum quidem ciuū scripsit, nisi nescio quis alieni-
 gena: cui non aliter est habenda fides, quam alteri
 cuidam, de uestpis intra nares Vespasiani nidifican-
 tibus, & de rana partu à Nerone emissa: unde Late-
 ranum uocitatum locum dicunt, quod ibi rana late-
 at in sepulchro. Quod nec uestp.e ipse, nec ranae, si lo-
 qui possent, dixissent: nisi ad deos capitolinos hoc
 referunt, quasi illi loqui consueissent, & hoc fieri ius-
 sissent. Sed quid mirer hęc nō intelligere pōtiffices,
 cum nomen ignorent suum? Cephas enim dicunt uo-
 cari Petrum, quia caput apostolorum esset: tāquā
 hoc uocabulum sit græcum ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, &
 non hebraicū, sed potius syriacū: quod Græci κηφύς
 scribunt, quod apud eos interpretatur Petrus, nō ca-
 put. Est enim Petrus & petra græcum uocabulum,
 stulte q;

DON. CONST. DECLAMATIO.

Stulteque per etymologiam latinam exponitur petra, quasi pede trita. Et metropolitanum ab archiepiscopo distinguit, uoluntque illum a mensura ciuitatis dictum: cum graece dicatur non metropolis, sed μητροπόλις, id est, mater ciuitatis siue urbis: et patriarcham quasi patrem patrum, et papam ab interiectione pape dictum: et fidem orthodoxam quasi recta gloria: et Simonem media correpta, cum legendum sit media longa, ut Platonem et Catonem, ita legendum Simonem. Et multa similia, quae transeo, ne culpa aliquorum, omnes summos pontifices uidear infectari. Haec dicta sint, ut nemo miretur, si donationem Constantini commentitiam fuisse papae multi non potuerunt deprehendere: tametsi ab aliquo eorum oratum esse hanc fallaciam reor. At dicitis: cur Imperatores, quorum detrimento res ista cedebat, donationem Constantini non negant, sed fatentur, affirmant, conseruant? Ingens argumentum, mirifica defensio. Nam de quo tu loqueris Imperatore? si de graeco, qui uerus fuit Imperator, negabo confessionem: si de latino, libenter etiam confitebor. Etenim quis nescit Imperatorem latinum gratis factum esse a summo pont. ut opinor Stephano: qui graecum Imperatorem, quod auxilium non ferret Italiae, priuauit, latinumque fecit: ita ut plura Imperator a papa, quam papa ab

H 5 Impera

LAVRENT. VALLAE IN

Imperatore acciperet. Sanè Troianas opes quibusdam pactionibus soli Achilles & Patroclus inter se partiti sunt. Quod etiam mihi uidetur indicare Ludouici uerba, cū ait: Ego Ludouicus Imperator Ro. Augustus statuo, & cōcedo, per hoc pactū cōfirmationis nostrae, tibi beato Petro principi apostolorū, & per te uicario tuo, domino Paschali summo pōt. & successoribus eius in perpetuū, sicut a praedecessoribus nostris usq; nunc in uestra potestate & ditio-
ne tenuistis, Romanam ciuitatem, cum ducatu suo, & suburbanis atque uiculis omnibus, & territorijs eius, montanis, atque maritimis littoribus, & portibus, seu cūctis ciuitatibus, castellis, oppidis, ac uillis, in Thusciae partibus. & cetera. Tū ne Ludouice cū Paschale pacisceris? Si tua, id est, imperij Ro. sunt ista, cur alteri cōcedis? Si ipsius, & ab ipso possidentur, quid attinet te illa cōfirmare? Quantulū etiam ex imperio Ro. tuū erit, si caput ipsum imperij amissisti? A Roma dicitur Romanus Imperator. Quid cetera quae possides, tuā ne an Paschalis sunt? Credo tua dices. Nihil ergo ualet donatio Cōstantini, si ab eo pontifici donata tu possides. Si ualet, quo iure tibi Paschalis cetera remittit, retentis tantū sibi quae possidet? Id sibi uult tanta, aut tua in illū, aut illius in te de imperio Ro. largitio? Merito igitur pactum
appellas,

DON. CONST. DECLAMATIO.

appellas, quasi quandam collusionem. Sed quid faciam inquires? Repetam armis quæ papa occupat? At ipse iam factus est me potentior. Repetam iure? At ius meum tantum est, quantum ille esse uoluerit. Non enim hereditario nomine ad imperium ueni, sed pacto: ut si imperator esse uolo, hæc & hæc inuicem papæ promittam. Dicā nihil donasse ex imperio Constantinū? At isto modo causam agerē Græci Imp. & me omni fraudarem imperij dignitate. Hac enim ratione papa se dicit facere Imperatorem me, quasi quendam uicarium: & nisi promittam, non facturum: & nisi paream, me abdicaturum. Dūmodo mihi det, omnia fatebor, omnia paciscar. Mihi tamen crede, si Romam ego aut Thusciam possiderem: tantum abest, ut facerem, quæ facio, ut etiam frustra mihi Paschalis donationis, sicut reor falsæ, caneret cantilenam. Nunc concedo, quæ nec teneo, nec habiturū me esse spero. De iure papæ inquirere non ad me pertinet, sed ad Constantinopolitanum Augustum. Iam apud me excusatus es Ludouice, & quisquis alius Ludouici similis. Quid de aliorum Imperatorum cum summis pontificibus pactione suspicandum est: cum sciamus quid Sigismundus fecerit, princeps alioqui optimus & fortissimus, sed iam affecta ætate minus foris?

LAVRENT. VALLAE IN

fortis? Quem per Italiã paucis stipatoribus septimum
 in diem uiuere uidimus, Romæ etiã fame periturũ:
 nisi eum, sed non gratis (extorsit enim donationem)
 Eugenius pauisset. Is cum Romam uenisset, ut pro
 Imperatore Romanorum coronaretur, non aliter à
 papa coronari potuit, quàm ut Constantini donatio
 nem ratam haberet, eademq; omnia de integro do
 uaret. Quid magis contrarium, quàm pro Impera
 tore coronari, qui Romæ ipsi renunciaisset? & coro
 nari ab illo, quem & cõfiteatur, & quantũ in se est,
 dominum Ro. imperij faciat? ac ratam habere dona
 tionem, quæ uera si sit, nihil Imperatori de imperio
 reliqui fiat? Quod, ut arbitror, nec pueri fecissent.
 Quo minus mirum, si papa sibi arrogat Cæsaris co
 ronationẽ, quæ populi Ro. esse deberet. Si tu papa,
 & potes græcum Imperatorem priuare Italia, pro
 uincijsq; occidẽtis, & latinum Imp. facis, cur pactio
 nibus uteris? Cur bona Cæsaris partiris? Cur in te
 imperium transfers? Quare sciat quisquis est Impe
 rator Ro. me iudice, se non esse nec Augustum, nec
 Cæsarem, nec Imperatorem, nisi Romæ imperium
 teneat: & nisi operam det, ut urbem Romam recu
 peret, planè esse periurũ. Nam Cæsares illi priores,
 quorum fuit primus Constantinus, non adigebãtur
 iurandum interponere, quo nũc Cæsares o'strin
 guntur:

DON. CONST. DECLAMATIO.

guntur: sed quantum humana ope præstari potest,
nihil imminuturos esse de amplitudine imperij Ro.
eamq; sedulo adaucturos. Non ea re tamen uocati
Augusti, q; imperium augere deberent, ut aliqui sen-
tiunt, latine lingue imperiti. Est enī Augustus qua-
si sacer, ab auium gustu dictus, quæ in auspicijs adhi-
beri solebant, græcorūq; testante lingua, apud quos
Augustos *αυγαστος* dicitur. Vnde Sebastia uocata.
Melius summus pont. ab augendo Augustus diceret-
tur: nisi q; dū temporalia auget, spiritualia minuit.
Itaque uideas, ut quisq; pessimus est summorum pon-
tificum, ita maxime defendendæ huic donationi inuicē
bere. Qualis Bonifacius octauus, qui Celestinum tu-
bis parieti insertis decepit. Hic & de donatione Cō-
stantini scribit, & regem Francie priuauit: regnūq;
ipsum, quasi donationem Constantini exequi uellet,
ecclesie Ro. fuisse & esse subiectum iudicauit. Quod
statim successores eius Benedictus & Clemens, ut
improbū iniustumq; reuocarūt. Verū quid sibi uult
ista uestra pontifices Ro. sollicitudo, quod à singulis
Imperatoribus donationem Constantini exigitis cō-
firmari, nisi quod iuri diffiditis uestro? Sed laterem
lauatis, ut dicitur. Nam neque illa unquam fuit, &
quod non est, confirmari non potest: & quicquid do-
nant Cæsares, decepti exemplo Constantini faciunt,
& dona

LAVREN. VALLAE IN

& donare imperiū nequeūt. Age uero demus Con-
 stantinū donasse, Siluestrumq; aliquando possedisse:
 sed postea uel ipsum, uel aliquem ipsorū a possessione
 deiectū: loquor nūc de his que papa nō possidet,
 postea loquar de his que possidet. Quid possum uo-
 bis magis dare, quam ut ea que nec fuerūt, nec esse
 potuerunt, fuisse concedam? Tamen dico, uos nec iu-
 re diuino, nec iure humano, ad recuperationē agere
 posse. In lege ueteri Hebræus supra sextū annum
 hebræo seruire uetabatur: & quinquagesimo quoq;
 anno omnia redibant ad pristinum dominum. Tem-
 pore gratiæ Christianus a uicario Christi, redem-
 ptoris nostræ seruitutis, premetur seruitio æterno?
 Quid dicam, reuocabitur ad seruitutem, postquam
 liber factus est, diuq; poritus libertate? Silco quam
 seuius, quam uehemens, quam barbarus dominatus
 frequenter est sacerdotum. Quod si ante ignoraba-
 tur, nuper est cognitum, ex monstro illo, atq; porten-
 to, Ioanne Vitelesco Cardinale & patriarcha, qui
 gladium Petri quo auriculum Malcho abscidit, in
 Christianorū sanguine lassauit: quo gladio & ipse
 periit. An uero populus Israël a domo Dauid &
 Salomonis, quos prophete a deo missi uixerant,
 tamen propter grauiora onera desciscere licuit, fā-
 ctumq; eorum deus probauit: nobis ob tantā tyran-
 nidem

DON. CONST. DECLAMATIO.

uidē desciscere nō licet? ab his præsertim qui nec sunt reges, nec esse possunt, & qui de pastoribus ouium, id est animarum facti sunt fures ac latrones. Et ut ad ius humanum ueniam, quis ignorat nullū ius esse bellorum? aut si quod est, tādū ualere quādiu possideas, quæ bello parasti? Nam quum possessionem perdis, & ius perdidisti. Ideoq; captiuos, si fuerint, nemo ad iudicem repetere solet: etiā nec prædas, si eas priores domini receperint. Apes & quædam alia uolucrum genera, si è priuato meo longius euolauerint, & in alieno defecerint, repeti non queunt. Tu homines, non modo liberum animal, sed dominum cæterorum, si se in libertatem manu & armis asserant, non manu & armis repetes, sed iure, quasi tu homo sis, illi pecudes? Neque est quod dicas: Romani iuste bella nationibus intulerunt, iustèque libertate illas exuerunt. Noli me ad istam uocare questionem, ne quid in Romanos meos cogar dicere. Quāquam nullum crimen tam graue esse potuit, ut æternam mererentur populi seruitutem. Cum eo, quod sepe culpa principis, magniue alicuius in repub. ciuis, bella gesserunt, & uicti immerita seruitutis pœna affecti sunt. Quorum exemplis plena sunt omnia. Neque uero lege naturæ comparatum est, ut populus
sibi po

sibi populū subigat. Præcipere alijs cosq; exhortari possumus, imperare illis ac uim afferre nō possumus: Nisi relicta humanitate, uelimus ferociores beluas imitari, quæ sãguinariū in infirmiores imperiū exercēt: ut leo in quadrupes, aquila in uolucres, delphinus in pisces. Verūtamen hæc beluæ non in suum genus sibi ius uendicāt, sed inferius. Quod quanto magis faciendum nobis est, & homo homini religioni habendus? quum, ut M. Fabius inquit, nulla supra terras adeo rabiosa belua, cui nō imago sua sancta sit. Itaq; quatuor serè causæ sunt, ob quas bella inferuntur. Aut ob ulciscendam iniuriam, defendendosq; amicos: aut timore accipiendæ postea calamitatis, si uires aliorum augeri sinantur: aut spe prædæ: aut gloriæ cupiditate. Quarum prima nō nihil honesta, secunda parū, duæ posteriores nequaquam honestæ sunt. Et Romanis quidē illata fuere frequenter bella: sed postquàm se defenderant, & illis & alijs ipsi intulerunt: nec ulla gens est quæ ditioni corū cesserit, nisi bello uicta, & domita: quàm recte, aut qua causa, ipsi uiderint. Eos ego nolim nec damnare, tanquàm iniuste pugnauerint: nec absolucere tanquàm iuste. Tantum dicam, eadē ratione Romanos cæteris bella intulisse, qua reliq; populi regesq;. Atq; ipsis qui bello laccessiti uictiq; sunt, licuisse desicere a

DON. CONST. DECLAMATIO.

ere à Romanis, ut ab alijs dominis defecerunt.
Ne forte, quod nemo diceret, imperia omnia ad ue-
tustissimos illos, q̄ primi domini suere, id est, qui pri-
mi præripuere aliena, referantur: & tamen melius
in uictis bello nationibus populo Ro. quàm Cæsari-
bus remp. opprimētibus ius est. Quocirca si fas erat
gentibus à Constantino, & quod plus est, à populo
Ro. desciscere: profecto & ab eo ius erit, cuiusq̄
cesserit ille ius suum. Atque ut audacius agā, si Ro-
manis licebat, Constantinum aut exigere ut Tarqui-
nium, aut occidere ut Iulium Cæsarem: multo magis
eum, uel Romanis uel prouincijs licebit occidere,
qui in locum Constantini utcumque successit. Hoc &
si uerum, tamen ultra causam meam est: & iccirco
me reprimere uolo: nec aliud ex his colligere, quæ
dixi, nisi ineptum esse, ubi armorum ius est, ibi ius
quemq̄ afferre uerborum. Quia quod armis acqui-
ritur, idem rursus armis amittitur. Eo quidē magis,
quod aliæ noue gētes, ut de Gothis accepimus, quæ
nunquam sub imperio Ro. fuerūt, fugatis ueteribus
incolis, Italiam & multas prouincias occuparunt:
quas in seruitutē reuocari, in qua nunquam fuerūt,
quæ tandē æquitas est: præsertim uictrices, & for-
te à uictis. Quo tempore, si quæ urbes ac nationes,
ut factum fuisse scimus, ab Imperatore deserte, ad

I Barbaro

LAVRENT. VALLAE IN

Barbarorum aduentum necesse habuerunt deligere
 sibi regē, sub cuius auspicijs uictoriam reportarunt:
 nunquid hunc postea à principatu deponerent? Aut
 eius filios tum commendatione patris, tum propria
 uirtute fauorabiles iuberēt esse priuatos, ut iterum
 sub Romano principe essent: maxime cum eorum
 opera assidue indigerent, & nullum aliunde auxiliū
 sperarent? Hoc si Cæsar ipse, aut Constantinus, ad
 uitam reuersus, aut etiam Senatus populusq; Ro.
 ad commune iudicium, quale in Græcia Amphitryo
 num fuit, uocaret: prima statim actiōe repelleretur,
 quod à se olim custode desertos, quod tādū sub alio
 principe degentes, quod nunquam alicuius regi
 subditos, quod denique homines libertati natos, &
 in libertatem robore animi corporisq; assertos, ad
 famulatum seruitiumq; reposceret. Ut appareat, si
 Cæsar, si po. Ro. à repetendo exclusus est, multo ue-
 hementius papam esse exclusum. Et si licet alijs na-
 tionibus, quæ sub Roma fuerunt, aut regem sibi crea-
 re, aut remp. tenere: multo magis id licere populo
 Ro. præcipue aduersus nouam papæ tyrannidem.
 Exclusi à defendēda donatione aduersarij, quod nec
 unquam fuit: & si qua fuisset, iam temporum condi-
 tione intercidisset: confugiunt ad alterum genus de-
 fensionis: & uelut relictā urbe, in arcem se recipiūt,
 quam

DON. CONST. DECLAMATIO.

quam statim deficientibus cibarijs dedere cogentur. Præscripsit, inquit, Romana ecclesia in his que possidet. Cur ergo, que maior pars est, ea reposcit in quibus non præscripsit, & in quibus alij præscriperunt? Nisi id non licet alijs in hunc, quod huic licet in alios. Præscripsit Romana ecclesia. Cur ergo ab Imperatoribus toties curat sibi ius confirmandum? Cur donationem confirmationemq; Cesarum iactat, si hoc unum satis est? Iniuriam ei facis, si de altero quoque iure non sileas. Cur igitur de altero non siles? Nempe quia hoc sibi non sufficit. Præscripsit Romana ecclesia. Et quomodo potest præscripsisse, ubi de nullo titulo, sed de male fidei possessione constat? Aut si male fidei possessionem neges, profecto stultæ fidei negare non posses. An in tantæ re, tamq; aperta excusata debet esse & facti & iuris ignorantia? Facti quidem, quod Romanam prouinciasq; non dedit Constantinus: quod ignorare idiotæ hominis est, non summi pontificis. Iuris autem, quod illa nec donari potuere, nec accipi: quod nescire uix Christiani est. Itane stultæ credulitas dabit tibi ius in his, que si prudentior fores, tua nunquam fuissent? Quid? Nomen nunc saltem, postquam te per ignorantiam atque stultitiam possedisse docui, ius istud, si quod erat,

1 2 amittes

LAVRENT. VALLAE IN

amittere? & quod inscitia male cōtulerat tibi, nonne
 id rursus cognitio bene adimet? Mancipiumq; ab
 iniusto ad iustum dominum reuertetur, fortassis eti-
 am cum usufructus quod si adhuc possidere pergis,
 iam inscitia in malitiam, fraudemq; cōuersa est: pla-
 neq; effectus es male fidei possessor. Præscripsit Ro-
 mana ecclesia. O imperiti, o diuini iuris ignari. Nul-
 lus quātumuis annorum numerus uerum abolere ti-
 tulum potest. An uero captus ego à Barbaris, cre-
 ditusq; periisse, post centum annos, quibus captiuus
 fui, postliminio reuersus, paternæ hereditatis repeti-
 tor excludar? Quid hac re inhumanius? Atq; ut ali-
 quod afferam exemplum, num Iephthe dux Israël
 reposcentibus filijs Ammon terrā à finibus Arnon,
 usque in Iabue, atque in Iordanem, respōdit: præscri-
 bit Israël iam per trecētos annos? An qd' nunquam
 illorum, sed Amorrhæorum fuisset terra, quam repo-
 scerent, ostendit? & hoc argumentū esse, ad Ammo-
 nitas illam non pertinere, quod nunquam intra tot
 annorum circulum repoposcissent? Præscripsit Ro-
 mana ecclesia. Tace nepharia lingua. Præscriptio-
 nem, quæ fit de rebus mutis atq; irrationabilibus,
 ad hominē trāsferens: cuius quo diuturnior in seruitu-
 te possessio, eo est detestabilior. Aues ac feræ in se
 præscribi nolunt: sed quantolibet tempore possesse,
 cum li

DON. CONST. DECLAMATIO.

cum libuerit, & oblata fuerit occasio, abeunt: homi-
 ni ab homine possessio non licet abire? Accipe, unde
 magis fraus dolusq; quam ignorantia Romanorum
 pont. appareat, utentium iudice bello, non iure. Cui
 simile quiddam primos pontifices, in occupanda urbe,
 ceterisq; oppidis, credo secisse. Parum ante me na-
 tum, testor eorum memoriam, qui interfuerunt: per
 inauditum genus fraudis Roma papale accepit im-
 perium, seu tyrannidem potius, cum diu libera fuisset.
 Is fuit Bonifacius nonus, octauo in fraude & nomi-
 ne par: si modo Bonifacij dicendi sunt, qui pessime fa-
 ciunt. Et cum Romani deprehenso dolo apud se in-
 dignaretur, Bonifacius papa, in morem Tarquinij,
 summa queq; papauera iurga decussit. Quod eum
 postea, qui ei successit, Innocentius imitari uellet, ur-
 be fugatus est. De alijs pontificibus nolo dicere, qui
 Romam uel semper oppressam armisq; tenuerunt, li-
 cet quoties potuit rebellauit: ut sexto abhinc anno,
 cum pacem ab Eugenio obtinere non posset, nec pax
 esset hostibus, qui eam obsidebant: & ipsa papam in-
 tra aedes obsedit, non permissura illum abire, prius-
 quam aut pacem cum hostibus faceret, aut administra-
 tionem ciuitatis relegaret ad ciues. At ille maluit
 urbem deserere, dissimulato habitu, uno fugae comite,
 quam ciuibus gratificari, iusta & equa petentibus.

LAVRENT. VALLAE IN

Quibus si des electionem, quis ignorat libertatem magis quam seruitium electuros? Idem suspicari libet de ceteris urbibus, quae a summo pont. in seruitute retinentur, per quem a seruitute liberari debuissent. Longum esset recensere, quot urbes ex hostibus captas populus Romanus liberatas fecit: adeo ut T. Flaminius omnem Graeciam, quae sub Antiocho fuisset, liberam esse, & suis uti legibus iuberet. At papa, ut uidere licet, insidiatur sedulo libertati populorum. Ideoq; uicissim illi quoq; oblata facultate (ad Bononiam modo respice) rebellant. Qui si quando sponte, quod euenire potest, aliquo aliunde periculo urgente, in papale imperium consenserunt: non ita accipiendum est, consensisse, ut seruos se facerent: ut nunquam subtrahere a iugo colla possent: ut postea nati non & ipsi arbitrium sui habeant. Nam hoc inquisissimum foret. Sponte ad te summo pont. ut nos gubernes, uenimus: sponte nunc rursus abs te, ne gubernes diutius, recedimus: si qua tibi a nobis debentur, ponatur calculus datorum & acceptorum. At tu gubernare inuitos uis, quasi pupillissimus: qui te ipsum forsitan sapientius gubernare possemus. Adde huc iniurias, quae aut abs te, aut a tuis magistratibus huic ciuitati frequentissime inferuntur. Deum testamur, iniuria cogit nos rebellare, ut olim

DON. CONST. DECLAMATIO.

ut olim Israël à Roboam fecit. Et que tanta fuit illa iniuria, quanta portio nostræ calamitatis, grauiora soluere tributa? Quid enim si remp. nostram exhaurias? Exhaustisti. Si templa spoliasti? Spoliasti. Si uirginibus matribusq; familie stuprum inferas? Intulisti. Si urbem sanguine ciuili perfundas? Perfundisti. Hæc nobis sustinenda sunt? An potius, cum tu pater nobis esse desieris, nos quoque filios esse obliuiscemur? Pro patre, summe pont. aut si hoc te magis iuuat, pro domino hic te populus aduocauit, nõ pro hoste atq; carnifice. Patrẽ agere aut dominum non uis, sed hostem & carnificẽ. Nos seuitiẽ tuam, impietatemq; & si iure offense poteramus, tamen quia Christiani sumus, non imitabimur. Nec in tuum caput ultorem stringimus gladium: sed te abdicato, atq; summoto, alterum patrem dominumue adoptabimus. Filijs à malis parẽtibus, è quibus geniti sunt, fugere licet: nobis à te, non uero patre, sed adoptiuo, & pessime nos tractante, non licebit? Tu uero, que sacerdotij operis sunt, cura: & noli tibi ponere sedem ad Aquilonem, & illic tonando fulgurantia fulmina in hunc populum ceterosq; uibrare. Sed quid plura opus est in re apertissima dicere? Ego non modo Constantinum non donasse tanta, non modo non potuisse Romanum pontificem

LAVREN. VALLAE IN

tificem in eisdem praescribere, sed etiam si utrunque
 esset, tamen utrunque ius sceleribus possessorum ex
 tinctum esse contendo: cum uideamus totius Italiae,
 multarumq; prouinciarum cladem, ac uastitatem
 ex hoc uno fonte fluxisse. Si fons amarus est, & ri-
 uus. Si radix immunda, & rami. Si delibatio sancta
 non est, nec massa. Ita est diuerso, si riuus amarus, fons
 obstruendus est: si rami immundi, e radice uitium ue-
 nit: si massa sancta non est, delibatio quoque abomi-
 nanda est. An possumus principatum potentiae papa-
 lis pro iure proferre, quem tantorum scelerum, tan-
 torumq; omnis generis malorum cernimus esse cau-
 sam? Quamobrem dico, & exclamo (neque enim ti-
 mebo homines, deo fretus) neminem mea aetate in
 summo pontificatu fuisse, aut fidelem dispensatorem,
 aut prudentem: qui tantum abest, ut dederit familiae
 dei cibum, & escam panis. Papa & ipse bella paca-
 tis populis infert, & inter ciuitates principesq; di-
 scordias serit. Papa & alienas sinit opes, & suas ex-
 sorbet, ut Achilles in Agamemnonem $\delta\mu\sigma\beta\omicron\sigma\omicron\varsigma$
 $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\epsilon\upsilon\varsigma$. Papa non modo remp. quod non Verres,
 non Catilina, non quispiam peculator auderet: sed
 etiam rem ecclesiasticam, & spiritum sanctum que-
 stui habet, quod Simon ille magus detestatur. Et cum
 horum admonetur, & a quibusdam bonis uiris re-
 prehendi

Ne quid miris.

DON. CONST. DECLAMATIO.

prehenditur, non negat, sed palam fatetur, atq; gloriatur, licere ei quavis ratione patrimonium ecclesie, à Constantino donatum, ab occupantibus extorquere. Quasi eo recuperato, religio Christiana futura sit beata: & non magis omnibus flagitijs, luxurijs, libidinibusq; oppressa, si modo opprimi magis potest, & ullus est sceleri ulterior locus. Ut igitur reciperet cætera membra donationis, male ereptas à bonis uiris pecunias peius effundit: militumq; equestres pedestresq; copias, quibus omnia infestantur, alit: cum Christus in tot milibus pauperum, fame ac nuditate moriatur. Nec intelligit, o indignum facinus, cum ipse secularibus auferre, quæ ipsorum sunt, laborat: illos uicissim, siue pessimo exemplo induci, siue necessitate cogi: licet non est uera necessitas, ad auferenda quæ sunt ecclesiasticorum. Nulla itaque unquam religio, nulla sanctitas, nullus dei timor: & quod referens quoque horresco, omnium scelerum impij homines à papa sumunt excusationem. In illo enim comitibusq; eius est omnis facinoris exemplum: ut cum Esaiâ, & Paulo, in papam & papæ proximos dicere possumus: Nomen dei per uos blasphematur inter gentes. Qui alios docetis, uosipsos non docetis. Qui prædicatis non furandum, latrocinamini. Qui abominamini idola, sacrilegium facitis. Qui

LAVRENT. VALLAE IN

in lege & in pontificatu gloriamini, per praeuaticationem legis deum uerum pontificem inhonoratis. Quod si populus Ro. ob nimias opes, uerã illam Romanitatem perdidit: si Salomon ob eandem causam in idololatriã, amore foeminarum lapsus est: nonne idem putamus fieri in summo pont. ac reliquis clericis? Et postea putamus deum fuisse permissurum, ut materiam peccandi Siluester acciperet. Non patiar hanc iniuriam fieri sanctissimo uiro. Non ferã hanc contumeliam fieri pontifici optimo: ut dicatur imperia, regna, prouincias accepisse: quibus renunciare etiam solent qui clerici fieri uolunt. Pauca possedit Siluester, pauca ceteriq; summi pont. quorum aspectus apud hostes quoq; erat sacrosanctus: ueluti illius Leonis, qui trucem Barbari regis animum terruit, ac fregit, quem Romane uires nec frangere nec terrere potuerant. Recentiores uero summi pont. id est diuitijs, ac delicijs affluẽtes, id uidentur laborare: ut quantum prisce suere sapientes & sancti, tantam ipsi & impij sunt, & stulti, & illorũ egreas laudes omnibus probris uincant. Hæc quis Christiani nominis queat æquo animo ferre? Verũ ego in hac prima nostra oratione nolo exhortari principes, ac populos, ut papam effrenato cursu uolitantem inhibeant, eumq; intra suos fines cõsistere compellant:

DON. CONST. DECLAMATIO.

pellant: sed tantum admoneāt, qui forsitan iam edo-
ctus ueritatem, sua sponte, ab aliena domo in suam,
& ab insanis fluctibus, seuisq; tempestatibus in por-
tum se recipiet. Sin recuset, tunc ad alteram oratio-
nem multo trunculentiozem accingemur. Utinam,
utinam aliquando uideam: nec enim mihi quicq; est
longius, quam hoc uidere, & presertim meo cōsilio
effectum: ut papa tantum uicarius Christi sit, & nō
etiam Cæsaris: Nec amplius horrēda uox audiatur,
partes contra ecclesiam, ecclesia contra Perusinos
pugnat, contra Bononienses. Non contra Christia-
nos pugnat ecclesia, sed papa. Illa pugnat
cōtra spiritualia nequitie in cœlestibus.

Tunc papa & dicetur, & erit pa-
ter sanctus, pater omnium,
pater ecclesie: nec
bella inter Chri-
stianos exci-
tabit, sed ab alijs excitata,
censura apostolica,
& papali maie-
state sedabit.

D I X I.